

7is

Un dels aspectes prev⁷ a tot viatge és el ⁷determinar les raons ⁷de per les quals aquest s'emprèn. Les cançons ⁷ens ho expliquen ⁷Iq a un nivell molt primari. En un cas llegim: "Mare Verge i St. Josep / volen complir una promesa / se n'anaren a Betlem / aquel la ciutat tan bella" (en un altre: "Un edicte general/ el Cèsar ⁷ve va publicar, / per tot l'orbe haver d'anar / d'on era natural / per pagar tribut igual/ cada qual d'on descendia" (18). Les mo tivacions són de dos tipus: internes en el primer fragment i ex ternes en el segon.

La (i)

7dues
7ctin

Pensem que amb⁷dues causes poden reflexar, a un nivel més abstrac⁷ te les dues concepcions filosòfiques complementàries que sobre el canvi sustenta la nostra cultura. La primera es resumeix dient que la vida porta en ella mateixa el germen de la seva continu⁷tat, maduració i destrucció cíclica. A l'igual que el sol neix, creix i es pon, l'home neix, creix i mort⁷, acomplint així un microcicle còsmic o humà respectivament. L'altra concepció considera, ~~per~~ ⁷contrari, que la força vital no és inhe- rent a la criatura sinó que depèn directament de la voluntat de Déu, motor extracòsmic que vivifica i regula des de l'exte⁷ rior tota la natura vivent.

7i
7lq

7al

El tema del viatge s'ha interpretat tant en els somnis com en els mites com el símbol explicador del pas d'una etapa vital a una altra i, de manera més general, com el trànsit de la vida a la mort. També en aquest cas ens trobem amb el mateix. Mal grat la consideració habitual de les narracions de Nadal ⁷com ⁷lo un càntic a la vida, també és cert, com provarem més endavant, que són una reflexió sobre la mort. Aquest fet no és d'estranyar quan es dona dins d'una cultura on el concepte de vida està lli⁷ gat íntimament amb el seu oposat de mort.

7ss

El pessimisme implícit d'aquesta cosmovisió es manifesta aquí de manera tangencial. En nombroses cançons es fa èmfasi en ⁷In

les dificultats i llargada del viatge de Natzaret a Betlem. L'an
goixa que provoca als viatgers el trajecte cristalitza en les -
paraules de Josep "¿On anem, Maria -diu el bon vèllet / que la
nit s'acosta / i fa tanta fosca / i no trobem hostel / i fa tan
ta fred?" (9).

Els planys de Josep ens recorden, simbòlicament aquells de l'ho
me que sap que s'acosta a la fi dels seus dies.

Seqüència 4. Negació de l'hostal

La primera seqüència estava protagonitzada per Maria (nivell in-
dividual). La segona i la tercera pel matrimoni (nivell familiar).
En la present s'introdueixen les relacions interpersonals dels
protagonistes (nivell social).

Ens centrarem metodològicament en el tema de l'estratificació
social. Aquest apareix ^{la} encara que de forma secundària o -
abstracte ^{la} en les seqüències anteriors. ^{la} Obediència i sub- ^{Vej l'lb}
missió dels àngels a Déu, l'estatus subordinat del mosso i la
mnyona respecte al dels seus amos i, de forma més general, la
dependència en termes de jerarquia dels elements humans als di
vins i dels femenins als masculins, poden considerar-se real o
simbòlicament en funció de l'estratificació que es presuposa ^{ss}
vàlida en l'organització còsmica i cultural.

No obstant, el que ens interessa aquí és incidir sobre el ter-
me concret d'estratificació social i la seva representació en
el mite. Són moltes les cançons d'aquesta seqüència que emfa
sitzen la pobresa extrema en la que estan sumits els membres
de la sagrada ^{LS LF} família. En alguns casos és precisament a causa
d'aquesta pobresa que no troben hostel. En d'altres, malgrat
no ésser una pura qüestió de causa-efecte, la commotació d'es-
tatus hi és evident.

lc

Ens centrarem en la cançó 12ena. del recull d'Agades.

"Josep, busqueu-me posada / aquesta nit per descansar, / que se-
 gons el que jo sento / dintre del meu aposento / el meu fill nat
 en serà. / Aquesta nit, aimada esposa / posada no us faltarà; /
 tinc parents i gent honrada / que en veure'm amb tu casada / per
 ells contento en serà. / Déu vos guard, els meus parents, posada
 us vull demanar, / que tinc l'esposa embarassada / sense llençol
 ni flassada / i no en sap l'hora del part. / -Aquesta nit, pa-
 rent Josep, / els racons d'aquesta casa / en són tots embaras-
 sats / de garbons i de maletes / i també d'altres cosetes. /
 -Bé em direu, els meus parents / allí on podria anar / -Allí
 dalt de la muntanya / si n'hi ha una cabanya / que hi sol ha-
 ver bestiar. / -Adeu-siau, els meus parents, / no us en desitjo
 cap mal; / us he demanat posada / i en comptes de dar-me esta-
 da / m'envieu en un corral".

le

L'esquematzació de la primera part de la cançó ens queda com segueix:

Estatus	Signe extern d'estatus	Dialèc tica social	Actitud *	Xarxa social	Nivel o grau d'integració
POBRE	CANSAMENT	DEMANA	HUMILITAT	SOLITUD	FORA
BENES- TANT	REPOS	NEGA	SUPÈRBIA	SOLIDARITAT	DINTRE

lo

li

(*) L'actitud de supèrbia i humilitat respectives pertanyen a la cançó 13ena. d'aquest paquet de variables.

És realment impossible fer-se, amb un esquema tan concret, una idea de la gran complexitat inherent al sistema de rol-estatus dins d'una societat com la catalana. L'esquema apunta una realitat tòpica en la que es distingeix un tall radical entre els membres dels distints estatus. La tipologia és evidentment pri-
 mària: només hi ha benestants i pobres. Amb tot, les actituds i estratègies socials hi són apuntades. Fixem-nos en les sego-

nes. En el relat hi ha quatre formes explícites de representa-
 ció de les normes que regulen la reciprocitat humana. La prime-
 ra fa referència als vincles de parentiu (cançó 12 i 26). La
 segona vindria determinada pels lligams d'amistat (cançó 13 i 26).
 L'intercanvi econòmic (cançó 11) exemplifica la tercera, per
 últim, el deure de l'hospitalitat al desvalgut (cançó 14).

Lous
 cançons
 10

En les cançons fallen totes i el protagonistes es troben en to-
 tal estat de marginació. ✓

13
 9

✓ total.

tema

L'últim ~~seu~~ Fora/Dintre, pot entendre's a diferents nivells. /t
 El primer significat serà el més concret; el pobre no té on
 aixoplugar-se a diferència del benestant que posseeix un habita-
 cle. També, però, pot interpretar-se a un nivell semàntic més
 ampli. En aquesta direcció el "pobre" està allunyat (fora) de
 la reciprocitat i sistema d'aliances culturals a diferència de
 l'individu d'estatus alt.

1p

Hi ha, doncs, una correlació latent entre l'estatus econòmic
 d'un individu i el seu prestigi social i, conseqüentment, amb
 el seu grau d'integració social.

JS LF

Cal assenyalar que l'estat d'aïllament al qual han arribat els
 membres de la sagrada família ha estat progressiu. En les can-
 çons de la primera seqüència Maria era presentada com pertanyent
 a un estatus superior (principalment en la cançó 1a. i 11a.).
 En la segona, els índexs o signes de prestigi del matrimoni
 (tenen servei i en altres casos viuen en un palau) són propis
 d'una classe social benestant. No obstant, a partir de la ter-
 cera seqüència, se'ns presenta el matrimoni enmig d'una extrema
 pobresa.

les
 Lous

Aquest estat de pobresa està correlacionat amb la manca de soli-
 daritat de parents i amics i amb la infravaloració cultural que
 per part d'aquests sofreixen Josep i Maria.

Seqüència 5ª. L'establia

Veurem aquí, breument, el procés de "deshumanització" que, fruit de la malevolència social i de l'insolidaritat, afecta al matrimoni protagonista.

Entemem per deshumanització l'efecte d'una infravaloració cultural i l'acostament d'un individu humà a certes maneres de vida animal, tema apuntat en l'última part de la cançó citada anteriorment.

Lé
Josep, allí, deia: "Bé em direu, els meus parents/ allí on podria anar / -Allí dalt de la muntanya / si n'hi ha una cabanya/ que hi sol haver bestiar / -Adeu-siau, els meus parents,/ no us en desitjo cap mal;/ us he demanat posada / i en comptes de dar-me estada / m'envieu en un corral". Aquest fragment es pot completar amb un altre de la cançó 14ena. en el que llegim: "... / Posada no n'han trobat,/ dintre un estable s'han posat,/ busquen posada / per a una prenyada / que té de parir / No sap on dormir / entremitj de bou i pollí (14). Per a entendre i situar contextualment el procés que hem anomenat de "deshumanització" serà precís donar un breu rodeig.

En la primera i segona seqüència observàvem l'anunci d'un infant diví. En les seqüències 3 i 4 la valoració de l'infant nonat és en termes humans, mentre que, en el moment present, ens trobem amb connotacions animals.

Aquest procés de decreixement valoratiu va paral·lel amb el procés, assenyalat al final de l'epígraf anterior, que feia referència a la inversió de l'estatus social dels protagonistes.

Josep es sent ferit quan se li tanquen les portes. Comprèn que l'home, exclòs de les xarxes típiques de reciprocitat, és semblant, pel seu estatus, al bestiar.

Quan, estoicament, han acceptat la seva posició de marginats, abandonen la ciutat ~~dirigint-se~~ al camp o a la muntanya en busca de la companyia animal d'un corral.

Li

L'entrada a la ciutat era vista, principalment per Josep, en les cançons de la quarta seqüència, com un mitjà bàsic de reciprocitat i d'interacció. Ara, la sortida pot considerar-se com el reforç i cristallització de l'estat de ~~af~~ aïllament en el que estan sumits els protagonistes.

L.l.l
-19 / d'a

Seqüència 6ª. El naixement a l'establia

Metodològicament distingirem en aquesta seqüència els 4 protagonistes que intervenen en el naixement de Jesús: Maria, Josep, la mula i el bou. Les respectives actuacions i actituds ens ajudaran a formalitzar l'estructura corresponent.

a) Maria: Evidentment és el personatge clau en aquests moments. Així llegim: "Al punt de la mitjanit / estant en oració / amb alta contemplació / d'aquest misteri infinit, / parireu a Jesucrist / fill de Déu dins l'establia. / Els vostres sants pits donareu / en el minyonet infant: / de fred estava plorant / i amb pobres draps el boleareu / al pessebre el reclinareu ... (18). En altres versions es destaquen altres aspectes: "Al punt de la mitjanit / Maria Verge ha parit / tan pobra i sola / o bé "Maria plora / i molt llagrimaja / i tot el seu cor / molt li basqueja / i fort singlo-teja" (20).

ā
cā
vā

Com pot observar-se es privilegien en aquest grup de cançons els elements dramàtics. En una sola cançó (la 32) es posa de relleu l'alegria de Maria d'haver donat a llum. Pel contrari, són nombroses les que destaquen els trets de tristor, solitud i pobresa que acompanyen el part. El naixement de

→ tag

I e

L'infant és vist com un fet individual i privat, a diferència del que representa la vinguda d'un nadó en una societat camperola, és a dir, un fet social i públic. Com veurem, ben aviat aquest caire dramàtic que tenyeix el naixement és totalment invertit, en la fase de plenitud.

le

En cap cançó s'alludeix el dolor físic del part. Aquesta manca de realisme imposat per una tradició dogmàtica que ha influït en el cançoner és compensada, no obstant, per un altre costat, doncs s'exagera el patir psíquic i moral de la protagonista. De la combinació d'aquests elements n'obtenim un esquema que reflecteix ben poc la realitat empírica, doncs:

l'ò
ida

T, ↓,
→ ja que

→ reflecteix

	<u>Aspecte físic</u>	<u>Aspecte moral</u>	<u>Aspecte social</u>
Part típic:	Dolor	Alegria	Fet social
Part atípic:	Manca de dolor	Tristor	Fet individual

b) Josep: En moltes de les cançons Josep està absent durant el naixement de Jesús o bé no se'l cita. El fragment següent pot considerar-se com arquetípic: "Josep va a cercar foc / va a cercar foc / i no en troba enlloc". L'interès explícit per a allunyar-lo en els moments del part de la seva esposa pot interpretar-se de distintes maneres. La primera obeeix al costum existent en moltes societats patriarcals de que el marit no estigui present en el part de la seva esposa. En el nostre cas, s'afageix un element de pudor car es presuposa que Josep no coneix íntimament a la seva esposa. Per altra banda, l'aïllament absolut de Maria, i la seva plena solitud en un moment tan transcendent, augmenta el dramatisme del fet.

le

le
Iss

Ins

Quan la criatura ha nascut, Josep manifesta molta més alegria que la seva esposa: "De tan alegre que estava / no hi

cabia el pobre vell" (22) i també: "Josep cantava, / Josep bailava / aquella cançó: / Galindan, galindó, / per alegrar el seu Filletó" (23). Es fa càrrec, a més, de la cura de la criatura: "Josep gronxa l'Infant, / gronxa l'Infant, / que es va endormiscant." (23).

gen

Malgrat el seu estatus de pare adoptiu i de les circumstàncies atípiques que rodejen la seva paternitat, pensem que l'alegria de Josep respon al costum arrelat en moltes societats patriarcals de la presentació ritual del nadó al pare, el qual l'aixecava amunt i el reconeixia enmig d'una gran joia. L'alegria del pare era immensa en el naixement del primogènit, com en el cas present, car el pare veia continuat en aquest el seu llinatge.

H
le

Ultra Josep i Maria, assisteixen al naixement una parella animal. Aquesta última varia segons les cançons (i pensem que segons les regions). Els animals que els fan companyia són un bou i una mula o bé un bou i un pollí. Veurem un fragment que cita la primera parella que és, per altra banda, la més freqüent i popular.

Lg^h

le

c) El bou i la mula: "Entre un bou / i una mula / allí n'és nat / la gran criatura / El pobre bou / bé l'escalfava / i amb són alè / l'en retornava. / La mula, no: / la malcriada / del bressolet / menjava palla. / El Déu del cel / l'ha castigada / per son pecat / de menjar palla. / Mula has sigut / muba en seràs / però mai més / no en criaràs". (25)

En la seqüència anterior parlàvem d'un procés de deshumanització. Aquí podríem parlar d'un procés invers: humanització del bestiar. Aquest s'observa en l'atribució de sentiments típicament humans com són la comprensió (el bou) o bé la indiferència (la mula). Els processos simultanis de

/m Lz

deshumanització i humanització permeten comparar les diferents actituds que, independentment del seu estatus humà o animal, adopten els protagonistes d'aquesta seqüència envers el nadó.

Comencem per les femelles; Maria, per una part i la mula per l'altra. N'obtenim el següent esquema:

Femella humana: Dóna aliment / Tendra / Fecunda / Do de Déu

Femella animal: Pren aliment / Indiferent / Estèril / Càstig de Déu

Troblem, simbolitzades en Maria i la mula, respectivament, dues actituds oposades. Per una banda l'estereotip de la femella ideal -tendra, fecunda i donadora d'aliment- i, per l'altra, l'estereotip de la femella fàlica -indiferent a la cura dels nadons i estèril-. En aquesta simple exemplificació es reforça una de les constants latents en tota la narració, segons la qual la fecunditat i l'esterilitat depenen directament de la voluntat divina.

L7

Ara bé, Déu sembla dir-nos en el cançoner, ~~que~~ distribueix les seves gràcies i dons proporcionalment a l'actitud positiva o negativa dels individus envers els valor culturalment establerts que una societat sustenta. L'acceptació respectuosa de Maria envers la voluntat divina és recompensada amb la fecunditat -la màxima aspiració d'una dona en una societat patriarcal tradicional- mentre que la insubordinació i egoisme de la mula mereixen el càstig més gran: l'esterilitat. D'aquesta disjuntiva s'indueix un nou reforç sancionador i sacralitzador de les funcions del sistema de rol-estatus adscrites al sexe femení, referent a l'obligació de tenir fills i tenir-ne cura.

Ji

Quina és la posició dels mascles? Comparant Josep amb el bou tenim:

Masclè humà: Busca foc : Dóna tendresa : Bressola l'infant

Masclè animal: L'escalfa : Dóna tendresa : Retorna l'infant

Diferentment al paper fonamental que tenen les femelles en el part, el dels mascles és secundari. Aquesta afirmació és vàlida tant pels humans com pels animals. L'actitud del bou, a diferència de la mula, es considerada positivament. Ultra les preferències que en una societat pagesa es puguin tenir sobre aquests animals en funció del seu rendiment agrícola i que podrien explicar la diversa valoració dels mateixos, pensem que en aquest cas hi ha raons més profundes que ho determinen. Així l'estereotip de prestigi que rodeja, en una societat patriarcal, al sexe masculí pot, per *empatia* o desplaçament, estendre's al món animal.

En les cançons que ens ocupen, la necessitat de valorar positivament l'animal masculí en detriment del femení podria considerar-se com una dèbil compensació per a equilibrar el que succeïa en el segment humà. En aquest últim hem assistit, des del principi, a la inoperància de Josep i el seu progressiu fracàs en tots els camps. No obstant aquest desprestigi relatiu que envolta a Josep, malgrat ésser atípic, és volgut directament per Déu i per tant difícilment pot ésser neutralitzat per algun altre costat. Pensem que la tendència a valorar el bou i a desvalorar la mula, pot constituir un magre intent de projectar sobre el món animal el que és típic en el món humà i que aquí, i per les raons ja esmentades, no trobem.

Arribats al final de la fase de trànsit s'imposa donar una ullada retrospectiva al desenvolupament global de la narració fins al moment present. Ens hem mogut en una estructura triàdica de diferents nivells: el supracultural (diví), el cultural (humà) i el infracultural (animal). Aquests nivells es corresponen aproximadament amb els tres moments diacrònics de la narració que són: fecundació, embaràs i part.

En la primera seqüència -corresponent a la fecundació- ens trobàvem amb una supervaloració del paper del pare, personalitzat aquest en la figura de Déu. En les seqüències posteriors -corresponents a l'embaràs- la introducció de Josep, el pare adoptiu i humà, representa el debilitament simbòlic del paper del pare, i la neutralització de la primera supervaloració. En aquestes cançons i junt amb el procés de desvalorització de Josep n'hi ha un altre de simultani però de signe invers, que passa de relleu el paper ~~decisiu~~ de Maria, la mare arquetípica. En el tercer moment -corresponent al part- s'arriba al final del procés, car ~~es~~ magnifica al màxim el paper de la mare, sent pràcticament inexistents les al·lusions al pare, ja sigui el diví o el humà.

↳ decisiu

↳ e

↳ q'el'h

↳ essent

Aquest decreixement del pol prestigiós cap al seu corresponent inferior l'observàvem igualment en la posició d'estatus atribuïda als protagonistes. De la classe social alta, es passava a la mitja per arribar als extrems de l'inferior, on s'han inclòs finalment els membres de la sagrada família. Aquest últim moviment dialèctic té la seva correspondència amb l'òptica individual, familiar i social amb la que progressivament s'han anat contextualitzant els comportaments dels protagonistes.

↳ ana
↳ S LF

↳ ò

Valgui el que hem dit per a la micronarrativa interna. Si ara tenim en compte l'aspecte morfològic global i comparem el "míssatge" de la fase inicial amb el de la segona, s'observen les següents diferències. Així com en la primera hi ha un moviment d'aproximació i fusió de contraris, en la segona es dona el moviment invers de separació i enfortiment dels mateixos. Aquest moviment de flux i reflux continua en la pròxima fase com ara es veurà.

↳ s

III. FASE DE PLENITUD

Entenem per "fase de plenitud" la part del mite en la que s'ofereix la superació lògica de moltes de les oposicions que, a diferents nivells, s'han anat rastrejant en la narració. La plenitud cristallitza en un estat ideal i utòpic en el qual desapareixen les contradiccions reals, que es fonen en un perfecte model d'equilibri i harmonia.

L.l.l

El naixement de Jesús és un "fet total" que capgira la realitat de cada dia. Els processos de congruïència, acostament o fusió de contraris, centrats tots ells en la persona del messias mediador, poden trobar-se a nivell extern o intern. En el primer, l'únic que tractarem, incloum els aspectes següents: temporal, cíclic, còsmic, geogràfic, social, zoològic, moral i cerimonial. Veiem-los, ara, amb un cert deteniment.

a) Aspecte temporal

En l'aspecte temporal el naixement de Jesús representa la fusió del passat i del present. Veiem en la primera seqüència com el pont d'unió dels segments temporals s'apuntava mitjançant les profecies. Aquesta mediació potencial es fa actual quan llegim: "Tot el cel és ple de goig / segons conten els profetes. / Isaïas mena el ball, Josep toca les tauletes" (21). L'aparició del profeta fent de mestre de ballades junt amb el pare adoptiu del minyó, implica, al nivell més primari, l'actualització del passat i la seva fusió amb els ~~moment~~ presents.

Una variant d'aquest aspecte es troba en el sobtat rejuveniment de Josep: "Josep ~~s'en~~ posa a ballar / amb gipó i calceta closa / Un home a seixanta anys fets / ara s'es tornat de dotze" (11) *le* que ens apunta el retorn atípic de la maduresa cap a la infantesa i la unió del present amb el passat.

→ a' m

b) Aspecte cíclic

Hi ha un grup de cançons que parlen de la transformació de l'hivern en primavera i de la nit en dia. El fragment següent pot exemplificar la mediació cíclica temporal: "El desembre congelat / confús se retira; / abril de flors coronat / tot el món admira / ... El mes de maig ha florit / sense ser encara" / (28). El trànsit radical d'una estació de fredor a una altra de bonança es reflecte també en l'aspecte extern de la natura: "La terra que abans trista causava espant / reverdeix i amb gala muda el semblant / broten entre les pedres mil i mil flors..." (36).

lq
reflecteix

La transformació de la naturalesa erma a l'alegría i verdor primaveral ve reforçada pel canvi de la nit en dia. Aquest fet atípic pot obeir a distintes causes. Així, en un primer paràgraf es diu: "Els àngels amb son vol / gran resplandor deixàven / molt més brillant que el sol / i dia la nit tornàven" (31). Mentre aquí la causa és exterior, en altres casos, és el mateix messias qui realitza en la seva persona la unificació de la nit i dia: "El primer pare causà la nit tenebrosa / que a tot el món ofuscà / la vista penosa; / més en una mitjanit / ve el sol que n'és eixit / d'una bella aurora"... quedant clar pel contexte, la identificació del messias amb el sol vivificador i donador de llum.

ven
lè
IM
vel
lè
IM

c) Aspecte còsmic

En aquest paràgraf s'inclou l'acostament del cel i de la terra. La forma més ampla com s'expressa és la següent: "Be sembla que el cel / amb totes les seves glòries / valgui davallar en aquella cova" (32). Amb tot, és més freqüent que la unió dels contraris es realitzi a través dels missatgers i mediadors angèlics: "Molts àngels van baixar / per a donar la nova / per dir als pastorets / que era nat a la cova" (31). La presència dels personatges angelicals deixa d'ésser un fet estrany, doncs

lā
lè

— ja que

els estadants celestials es barregen familiarment amb els terrestres com en la següent cançó: "Del cel baixen els àngels de cent en cent / van per la terra alegre entre la gent" (34). Així la unió còsmica propiament dita -cel i terra- ve reforçada per la dels habitants de les dues contrades.

En altres cançons els àngels ultrapassen les seves funcions de missatgers per a adoptar papers totalment antropomòrfics. Bres solen a Jesús ~~(cançons)~~ o bé tenen cura dels ramats dels pastors, perquè aquests puguin anar a Betlem. ~~(cançons)~~

Vg

d) Aspecte geogràfic

IM

La vinguda del messias és coneguda arreu ("de llevant fins a ponent") i són nombroses les cançons que fan referència als punts cardinals. El nord i el sud són vistos simbòlicament (els àngels baixen mentre els visitants humans generalment pugen). No obstant l'èmfasi més fort és sobre els punts est/oest. L'oest (l'occident) es relaciona amb els pastors, mentre que l'est (l'orient) amb els reis màgics. Els uns i els altres fan camí per a trobar-se en el centre, és a dir, en l'establia de Betlem, on és nat Jesús.

L₁π

L'aspecte geogràfic està relacionat amb el pròxim punt i allí hi insistirem

e) Aspecte social

El primer que crida l'atenció en el cançoner popular és la quasi exhaustivitat de representants de les diferents classes socials tradicionals que acudeixen a la vida angèlica per a adorar Jesús. En aquest aspecte pot considerar-se Jesús com un aglutinador que congracia amb la seva persona els conflictes de classe. Hi ha elements d'estatus alt (bisbes, generals, reis, cavallers, canonges), de classe mitja (ciutadans, capellans,

Lor Vg

Lana

majorals, botiguers, artesans, propietaris agrícoles) i representants de classe baixa (pastors, mariners, pagesos, porcaters, minyones...). Inclús es citen membres de grups ètnics desintegrats de la societat com els gitanos.

Lü Dins dels representants de classe baixa es fa una distinció Lf dels que viuen a la muntanya (pastors), al pla (pagesos) o a la costa (mariners) introduint-se, d'aquesta manera, detalls precisos sobre la residència habitual d'aquests grups professionals.

Ultra la classificació per estatus hi ha igualment distincions per edat (nens, joves i vells), per sexe (homes i dones) i per la seva posició d'estat (fadrins-nes, casats-ades i vidus-ues i religiosos) o bé per ètnies (blancs, rossos i negres).

Lo Vista breument aquesta panoràmica general, centrem-nos en l'oposició més vegades esmentada en el cançoner: els pastors i els reis. Evidentment l'estereotip centrat en aquests personatges és el de classe social. Els pastors (d'occident) pertanyen a un estatus baix, mentre que els reis (d'orient) són rics. La diferenciació de presents, els mitjans de locomoció d'uns i d'altres, el vestit, actituds, treball i altres signes d'estatus tendeixen a caracteritzar fixament als representants d'una classe i de l'altra. La riquesa atribuïda a personatges d'altres contrades és un dels elements arquetípics de tot el folklore popular. L'Orient és, dintre moltes cultures del circummediterrani, el paratge mític on es volquen les fantasies, especialment econòmiques, del pensament del poble. Enfront dels trets exòtics que envolten als personatges reials, hi ha una forta tendència realista per a descriure la situació dels representants de les classes baixes i, principalment, dels pastors. Els detalls sobre la vida pastorívola aporten una valuosa informació etnogràfica referent a aquest tema.

La visita que, independentment del seu estatus, fan els personatges esmentats a Jesús, té com a finalitat primera l'intercanvi de bens. Els dons concrets oferts al Nen són entre altres: aliments, vestits, joguines, llatinadures, bestiar que són compensats per els somriures, benediccions i bens morals otorgats per el messias als donadors de bens econòmics. S'estableix una forta xarxa de reciprocitat que compensa l'insolidaritat i marginació vistes en la seqüència 5.

le
↓ ts
Id
hpe
Ja

↓ i
↓ e
↓ q
↓ pel
↓ M

f) Aspecte zoològic

Ens toca ara observar el que passa en el món animal. A l'igual que els àngels i els humans, les bèsties participen activament en l'adoració. Hi acudeixen les aus (àliga, pardal, verdum, lluer, passerell, tord, rossinyol, cotxa, bitxac, reietó, canari, cotoliu, merlot, estiverola, francolí, puput, tórtola, colom, pigot, borroner, guatlla, cucut, perdiu, garsa, griva, gaig, cadenera, pinsà, xot, mussol, gamerús i duc) (cançó 37 i 38); els terrestres (llebre, conill, gat, gripau, rata, guilla, llop, gall, gallines, indiots, granotes, grill, ós, còques, llagosta, bou i vedell) (cançó 39) i finalment els aquàtics "tots els peixos de la mar" segons la cançó 39 i que en la 79 es concreten en els següents: esturions, sabogues, congres, llampreses, llagostins, ~~more~~, llenguados, llisses i moixarres.

ln
↓ 9
→ nerros

S'atribueixen, als diferents animals, actituds, postures, dites i sentiments i en general, tarannàs específics, que els humanitzen extraordinàriament, fent-nos perdre, en molts moments, la concepció sobre l'oposició home/animal. Queda completat anterior procés d'humanització del bou i de la mula.

h
→ mar

Resumint els apartats c, e i f obtenim el següent esquema:

CEL	T E R R A		
Angels	Muntanya Pastors	Pla Pagesos	Costa Mariners
Aus	Animals de bosc	Animals domèstics	Peixos

g) Aspecte moral

Podem centrar aquest punt en la cançó 31 que diu: "El món estava trist / mes de mil anys hi havia / perquè regnava el mal / i la dolenteria. / Tota la gent de bé, / tota esperava el dia / de que el món es salvés, / segons les profecies. / Tothom amb gran amor esperava el Messias / Messias Salvador / que el pecat rentaria", i continua la cançó següent: "Per salvar el món i la terra tota / ha nascut avui el Rei de la glòria".

L'oposició entre els conceptes de mal i bé, es correlaciona amb el passat i el present respectivament. L'engoliment del pol negatiu ~~per~~ el positiu, i per tant la victòria simbòlica del bé contra el mal, apuntada repetidament al llarg de tot el mite es fa ara, real, i en un moviment de creixement del pol positiu s'esborra temporalment el maniquisme latent del pensament ètic de la nostra cultura. Així tenim:

→ cf Lpe

<u>PASSAT</u>		<u>PRESENT</u>
TRISTESA		ALEGRIA
MAL	MESSIAS	BÉ
PECAT		VIRTUT
<u>PERDICIÓ</u>		<u>SALVACIÓ</u>

h) Aspecte cerimonial

L'aspecte moral-ètic anterior està relacionat amb el present paràgraf. L'alegria o tristesa interior, relacionada amb el bé i el mal respectivament, té igualment un caire exterior, que es manifesta en els trets festius que caracteritzen les actuacions dels que van a adorar al Messias.

El naixement de Jesús converteix el dia de Nadal en una festa. Els indicadors que diferencien una festa d'un dia feiner són, entre d'altres, els següents: el descans físic, el manjar extraordinari, el vestit més acurat, l'alegria exterior, elements que es troben dispersos en aquest grup extensíssim de cançons.

Le

Encara més nombroses són les activitats festives dels pastors en la cova. Salten, ballen sardanes i també danses tradicionals, riuen, bromegen, toquen instruments, canten, fan tabola i pot dir-se que en general hi regna un ambient de diversió i festa que contrasta amb el cansament i malhumor dels pastors poc abans del naixement de Jesús.

1g

Tot el que hem anomenat "estat de plenitud" es centra en un sol fet: el naixement del Messias. La convergència de tots els contraris s'encarna, com hem assenyalat repetidament, en la seva persona. Els processos vistos -podem preguntar-nos ara- són exclusius del naixement de Jesús, o bé, poden ésser rastrejats en el naixement d'un nadó qualsevol? Si bé Crist és el Fill de Déu, també és Fill de l'Home. En relació amb aquesta segona de nominació pensem que poden establir-se unes correlacions i comparances entre el naixement del Messias, tal com ens vé explicat en la narració mítica i la concepció que sobre l'origen i naixement de l'home sustenta la cultura tradicional catalana. Veiem-ho:

1g

1) L'aspecte temporal:

En un primer moment assenyalàvem que Jesús era el pont de unió entre el passat i el futur. El naixement d'un nadó, dintre una cultura tradicional no és mai considerat com un fet isolat en el temps. El nadó, i més si és hereu, és la continuïtat del passat (els avantpassats) i el futur. A Catalunya parlem de "tronc familiar". Si bé aquest tronc arrela en el passat, per continuar creixent, s'ha d'empeltar i rebre nova vida. La saba que revifica el tronc i li dóna esperança de futur es personalitza simbòlicament en el primogènit. La representació de la genealogia familiar -"l'arbre de família" és la cristallització més pura d'aquesta concepció lineal familiar que abraça passat, present i futur.

Ves

Vai

1g
1d'

1i

1ll

2) L'aspecte còsmic:

Jf Crist és la fusió del diví i del humà i de cel i de terra. A Catalunya parlem de la preexistència de la criatura que ha de néixer en les "butxaques del Pare Etern". També es considera tradicionalment que la vinguda dels fills depèn directament de la voluntat divina. Aquests dos aspectes es confonen en la concepció filosòfica que atribueix la paternitat de Déu sobre tots els homes i la corresponent filiació divina dels humans.

19

lectida

La dicotomia diví/humà és, per altra banda, reflexada internament en la persona humana que és un compost d'ànima (divina) i cos (humà). Seguint la tradició platònica es considera que l'ànima tendeix cap al cel, mentre que el cos s'aferra a la terra i també que el cos és la presó de la part celestial i divina de l'home. Veiem, bé que a un nivell inferior a l'explicitat per les cançons nadalenques, la unió del diví/humà i del celestial/terrenal en qualsevol ésser humà.

3) L'aspecte social

En una societat camperola el naixement d'un nadó és un fet social. Si la família es veu continuada en aquell, també s'hi veu continuada la comunitat, ja que el grup comunitari necessita igualment la saba vital dels nous membres per a no desaparèixer.

D'aquí que el naixement d'una criatura s'aprofita per a reforçar els lligams de reciprocitat dels membres del grup. Aquests lligams s'estrenyen amb visites, contactes més estrets, favors, regals i altres maneres d'enfortir la xarxa relacional necessària per a mantenir la unitat. Aquesta inclou, evidentment, l'acceptació de l'estratificació i la desigualtat social. És a dir, el naixement d'una criatura enforteix no solament les aliances horitzontals sinó també les verticals. L'estatus [adscrit del nadó, i segons pertanyi a un estatus alt o baix] determina

[al que el nadó queda adscrit, ja sigui un estatus alt o baix,

el funcionament de distintes estratègies socials, totes, però, encaminades a reforçar la consciència de grup.

4) L'aspecte moral:

El naixement d'un nou individu està relacionat amb els conceptes de mal i bé. El pecat original és l'empremta inscrita en el nadó que recorda arquetípicament la dolenteria de l'espècie a la qual pertany. El baptisme és la purificació ritual que torna la innocència a la criatura.

La vinguda de Crist a la terra té per objecte principal esborrar els pecats i ajudar el renaixement de la vida del bé, com es diu en nombroses cançons. És, per tant, una catarsi col·lectiva.

Li
↓ M
5) L'aspecte cerimonial:

L'aspecte cerimonial i festiu que acompanya el naixement del messias, pot comparar-se en la societat catalana amb el dia del baptisme. El caràcter sagrat i profà, religiós i social, seriós i festiu d'aquest dia, exemplifica i resumeix breument els aspectes anteriorment descrits.

Ln
6) Altres aspectes

Alguns dels elements assenyalats en la narració mítica com són el geogràfic, el zoològic i el cíclic els trobem menys desenvolupats en la realitat. No obstant, a nivell de llenguatge hi ha una sèrie de metàfores tòpiques que apunten clarament cap a aquesta direcció. L'aspecte geogràfic es fa patent en les frases aplicades a qualsevol nadó com: "no hi ha cap altre en el món de més maco" "és el més eixerit de la terra". L'aspecte zoològic s'exemplifica en expressions com: "és més viu que una rateta" o bé "dorm com un liró" que tendeixen a acostar el món humà a l'animal. Finalment, l'aspecte cíclic es rastreja en comparances del nadó amb els astres: "és un sol" o "més bufó que una estrella". Aquestes i moltes més són d'una gran freqüència en el vocabulari afectiu i metafòric de les mares catalanes.

lanes.

Si comparem la concepció comuna i quotidiana sobre l'origen de l'home amb la ideologia latent de la fase de plenitud, tal com ens ve especificada en la narració mítica hi observem moltes similituds, aparentment inexistent. Les diferències entre la concepció comuna i la mítica o simbòlica són de grau, és a dir, quantitatives més que qualitatives. Uns exemples ho aclariran: si el nadó és considerat dintre la cultura catalana tradicional el pont de l'unió entre els avantpassats i els descendents d'un mateix tronc familiar, el Messias, com a nadó arquetípic serà el pont que uneix dues etapes, no ja familiars, sinó històriques; l'antic i el nou testament. En l'home com a compost d'ànima i cos, s'apunten elements divins i terrenals. En Crist aquests elements són portats al seu màxim valor real i així és Déu i home, i en ell es fonen cel i terra.

Lg'

LE

Resumint el que anteriorment hem dit [constatem una sèrie de processos que] partint de les bases de la concepció quotidiana [evolucionen a la concepció metafòrica-simbòlica expressada en la narració, serien:

L₂
L₃ T₃
Uab

- Els trets que estan en potència en l'home són actes en el Messias.
- Aquells factors que en la humanitat se'ls atribueix un valor quantitativament i qualitativament restringit [en Jesús tenen un valor absolut.
- L'efecte intern de la unió de pols contraris en l'home [en Crist s'expandeix abarçant aspectes externs.

LSS

L₂

L₂

Per acabar aquesta fase podem parlar, a nivell de dinàmica morfològica global, de la continuïtat ideològica entre la primera fase i l'actual. En la inicial ~~s'iniciava~~ una fecunda xarxa de relacions entre pols i segments diversos. En la que acabem de veure cristalitzen els elements de l'estructura inicial mitjançant

L_i

Començava

L.l.l

la fusió i neutralització de contraris bipolars per obra del Messias. S'arriba, així, a una configuració de plenitud en la qual l'harmonia còsmica esdevé una realitat.

IV. FASE FINAL

El relat ha estat fins aquí un cant triomfant entorn a la vida. Ara es transforma en una reflexió sobre la mort.

De les 6 cançons que parlen d'Herodes hem seleccionat la 94, que ens servirà de fil conductor en aquest darrer anàlisi. Diu Maria: "Anem-s-en a Egipte, / anem's-en, espós, / anem's-en a Egipte, / anem sens repos. / Deixem nostres coses / i terres també / perquè el rei Herodes / diuen que ja ve. / En mata i degolla / a tota la gent, / en mata i degolla / tots els innocents. / Ai, pobres, les mares / no tenen consol, / mireu com ploren / vestides de dol! / Josep i Maria / amb l'Infant diví / a punta de dia / s'en van de camí. / ... /

Aquest text mostra la doble temàtica d'aquesta fase / que metodòlogicament hem dividit en dues seqüències: la fugida a Egipte i la mort dels innocents, íntimament relacionades.

La irrupció de les forces del mal i de la destrucció personifi- cades en Herodes i la seva gent, esquartera i trenca l'equilibri perfecte de l'estat de plenitud i l'harmonia còsmica d'abans torna a convertir-se en un món conflictiu i contradictori.

Així com fa poc consideràvem l'estreta correspondència entre la fase primera i tercera, aquí podem observar unes clares analogies entre la fase segona i quarta, ambdues dominades pel conflicte.

Seqüència 9. Fugida a Egipte

La fase de ¹trànsit començava amb el viatge que emprarien els protagonistes des de Natzaret a Betlem. Assenyalàvem la dificultat del viatge, que es veia acompanyat pel rebuig que sofrien els membres de la sagrada família, per part de la gent que no es compadien de la seva pobresa i aïllament. Les circumstàncies negatives s'enforteixen ara al màxim. No és ja una immigració sinó una fugida, en la que han d'abandonar totes les propietats i béns i que té per única finalitat salvar la vida.

La passivitat negativa que mostrava la gent cap als protagonistes es converteix ^{ara} en agressivitat activa, clarament exemplificada en la persecució de la que són objecte i en la que perilla la seva existència terrenal.

També s'agreuja la situació ja que l'anada de Natzaret a Betlem té el caire d'una immigració intranacional mentre que Egipte representa una nació i una cultura estranyes i per tant provoca una basarda encara més colpidora.

Malgrat que l'arribada a Betlem tenia un caire trist i dramàtic degut a la infrahumanitat de les circumstàncies ambientals i humanes, tot era compensat en un segon moment per la vinguda a la vida del Messias esperat. En la present fase el drama es converteix en tragèdia, de la qual ~~es lliuren~~ els protagonistes gràcies a un fet sobrenatural com més endavant veurem.

Seqüència 10. La mort dels innocents

En aquest grup de cançons hi ha una constant contraposició tant a nivell conscient com inconscient entre l'alegria pel naixement de Jesús i el dol que envolta la mort violenta dels innocents. També i seguint aquesta mateixa línia es compara la joia de la mare que dóna a llum amb el plor angoixat de la dona que ha perdut els seus fills prematurament.

LR
IS TF
la

LM
→ alliberen

↓ P

Les cançons d'aquest grup donen pocs detalls sobre l'actuació d'Herodes i la matança dels innocents. No obstant en la cançó 31 es fa referència als motius de la conducta d'Herodes.

El fragment ho explicita amb aquestes paraules: "Com que el tenen per Rei / (referint-se a Jesús) / té por que no el destroni / i mana als seus soldats que els innocents degollin".

L'enveja és, doncs, la única causa que desencadena la manifestació agressiva més radical i virulent que acaba amb el assassinat massiu dels innocents. Cal assenyalar que la introducció de la mort en el llibre del Gènesi també s'explica per el sentiment de l'enveja. Veiem-ho: Adam i Eva mengen del fruit de l'arbre de la saviesa seduïts per la serp que els promet que seran semblants a Déu. Aquest temerós de que allarguin el braç cap a l'arbre de la vida els expulsa del paradís.

Les dues narracions són simètricament inverses per quant en el Gènesi l'actuació agressiva comença per baix (els homes contra Déu) mentre que la narració evangèlica és al revés, sant Herodes el que mana matar als seus subdits, sense que aquests hagin donat cap motiu que justifiqui la seva actuació. L'analogia inversa de la que parlem pot trobar-se també en l'èmfasi sobre la primitiva innocència de l'home abans del pecat i el nom d'innocents que reben tradicionalment els nens de Betlem.

Pensem que ambdós casos reflexen una temàtica cara als mitògrafs psicoanalítics. En el primer, -el bíblic de l'antic testament- es dona una variant del conflicte d'Edip, en la que la criatura pretén ocupar el lloc del seu creador. Pel contrari en la narració de la sagrada família és la imatge paterna (simbolitzada en el rei Herodes) la que intenta desempallagar-se de la figura del fill (simbolitzat en Jesús) per por a perdre el seu lloc privilegiat. Si bé pensem que en les cançons nadalenques catalanes aquesta estructura edípica hi juga un paper clau, deixarem per una altra ocasió l'anàlisi de la mateixa.

L ta
Lg l'a
pel
Li
Lg T,

essent
Lg

TS IF
La te

L,

L,

Lg Fa

Retornant al fil argumental notem com els protagonistes, en tots els casos, s'escapoleixen de les intencions perverses d'Herodes. Ens centrarem en la cançó 93: "...Maria agafa la capa/ i el Fillet a sota el braç./ Troba un pagès bon home / que en sembrava un camp de blat:-/ Déu vos guard, pagès, bon home,/ vós que en sembreu aquest blat,/ aneu a buscar les faucetes / per a segar-ne el bon blat./ -Com el segaré, senyora,/ si tot just jo l'he sembrat? -/Pagès es gira endarrera / i el veu grnat i saonat./ La primera gavelleta / el Fillet hi ha amagat / la segona gavelleta / el rei Herodes ja ha passat:/ -Déu vos guard, pagès, bon home,/ vós que en segueu aquest blat / no hem vist passar una dona / amb el Fillet sota el braç?/ +Molt bé n'ha passada una / quan jo sembrava aquest blat./ Arrera, arrera, gent d'armes,/ nou mesos fa que ha passat/ Respon la menta metidera:/ -Encara no fa ni un quart,/ en la primera gavelleta el Jesuset hi ha amagat./ Calla, menta mentidera,/ floriràs i no granaràs/ (93)

La cançó precedent introdueix una sèrie de temes estructurals que reforcen temes ja vistos anteriorment.

1) En primer lloc constatem que, a l'igual que la divinitat, en la primera seqüència, prenia la decisió relativa a l'engendrament del Messias, en aquesta última seqüència, li correspon també la decisió de conservar i salvar la vida amenaçada de Jesús.

2) L'engendrament de Jesús tenia un caire miraculós. També aquí la conservació de la vida té aquest mateix sentit, sentit que vé exemplificat en el creixement miraculós del blat.

3) En tercer lloc, es reafirma el poder de Déu en quant a l'ordenació còsmica, tema manifest i latent en tota la narració.

La desviació ~~front~~ l'autoritat divina vé aquí protagonitzada per la menta, que no és mentidera en realitat, sinó que té la gosadia de rebelar-se contra el voler de Déu. (La menta és considerada popularment com una herba de bruixeria).

Lò
→ enfront
de

Lé

L,
fi

No insistirem sobre aquests punts, ja que han sortit repetidament. En canvi un element nou és el paper important que en la cançó adquireix el món vegetal, concretat en el blat. Pensem que no és degut a l'atzar la correlació latent que es fa entre la vida humana i el món vegetal. La metàfora de la fecunditat dels camps és, dins d'una societat camperola, com la tradicional catalana, típica per a exemplificar la reproducció i continuïtat de la vida.

Així com el blat sembrat en les entranyes de la terra dona al cap de nou mesos el seu fruit, que és aliment i inici de nova vida, així, l'infant, després de romandre nou mesos en el si matern, arriba al món, on farà germinar nova vida, recomençant el cicle vital.

L'exemple del blat, amb el que es finalitzen algunes cançons d'aquesta última seqüència, clou igualment la reflexió sobre el caire cíclic de l'existència; reflexió que en fases anteriors s'havia realitzat utilitzant elements que pertanyen als segments diví, humà i animal.

Amb aquest últim segment -el vegetal- obtenim una visió còsmica completa dels distints estrats capaços de reproduir-se i per tant de continuar la vida. Amb aquesta visió de conjunt sobre el tema de la Vida fineix la narració.

C L O E N D A

En les conclusions hi podem distingir diferents aspectes. El primer ens vindria donat per la funció moralitzadora i didàctica de la narració. En aquesta s'inculca un missatge ideològic sobre la retransmissió de la vida. Malgrat que aquesta ideologia s'especifica a diferents nivells, en tots els casos i de forma arquetípica se'ns diu el mateix: la continuitat de la vida pertany a l'ordre supraempíric i les criatures, siguin humanes, animals o vegetals són simplement mitjans dins l'ordenació divina del cosmos. Els homes, les bèsties i les plantes són, per si sols, infecund i estèrils. La fecunditat és un do que Déu reparteix en usdefruit a les seves criatures en funció del seu comportament i actituds que els fan dignes o no de participar en la constant renovació de la vida.

Li

Lds

El paper clau que dins la narració juga la bipolaritat "fecunditat/esterilitat" es posa de manifest en l'analisi del riquíssim simbolisme sexual ~~que s'ajau~~ en l'estructura profunda de la narració i en el que no hem entrat directament per motiu de temps.

La
la
subjacent

-le

Els principis de fecunditat i esterilitat que es mouen a un nivell primari han d'englobar-se dintre la concepció filosòfica que la nostra cultura sustenta sobre els temes de la vida i la mort. Resumirem breument aquesta concepció assenyalant-ne les seves fases principals.

En el llibre del Gènesi es descriu la vida benaurada d'Adam i Eva en el paradís. L'enveja i la desobediència dels mateixos determinarà la seva expulsió d'aquest món ideal i els llança als braços de la mort, el càstig més important infligit al seu comportament. Les conseqüències del pecat impliquen a un altre nivell la descompensació de les relacions harmòniques de

l,
Le T,
l,

l'home amb la natura i la introducció de contraris culturals en tots els segments. Amb tot/aquest estat de progressiva degeneració a la qual està abocat el món terrenal, és pal.liat, ja en el mateix Gènesi, per la promesa d'un Messias Salvador. Com hem vist/la fase de plenitud, la vinguda de Jesús al món representa el trasbalsament i radical regeneració del cosmos en molts aspectes i, per tant, el retorn simbòlic al paradís. Tampoc aquest estat utòpic i ideal és durador per quant la dolenteria humana -simbolitzada en Herodes- hi torna a introduir l'agressivitat i la mort. L'acció d'Herodes és semblant, per les seves conseqüències, a la desobediència dels primers pares car esberla de nou les bases d'un món perfecte tornant-lo a un estat de degeneració humana i còsmica.

l,
T,

La redempció del món s'ajorna fins a la resurrecció del Crist. No obstant/la primera concepció cristiana sobre una societat justa en aquest món i que coincidiria amb la tornada de Jesús, va haver d'allunyar-se novament en el temps per evidents raons històriques. Així la concepció sobre el regne de Déu en la terra va anar adquirint matisos cada vegada més simbòlics - fins a emplaçar-se en un més enllà intemporal i supraempíric.

va

Paral.lelament a l'evolució històrica d'aquesta cosmovisió evolucionen les conmutacions semàntiques dels conceptes de vida i mort. Si el concepte de mort és equivalent primitivament a la idea de càstig, més endavant es correlaciona amb els conceptes de "trànsit" o "pas" necessari per a accedir a l'immortalitat/la vida eterna. Igual que el gra de blat s'ha d'enterrar perquè germini, l'home ha de morir per a reviure en el paradís.

TS IF

Per últim, situarem el relat de la sagrada família dintre el seu contexte general, és a dir, la cosmovisió del judeo-cristianis

me. Donada la complexíssima diversitat d'elements que hi juguen destacarem només la ideologia messiànica inherent a la nostra cosmovisió tradicional. Entenem per "messianisme" una certa concepció religiosa-social i política que explica el desenvolupament de la humanitat en el temps en tres períodes: el primer refereix l'existència d'una edat d'or dels homes i la seva vida benaurada en un paradís. En un segon moment hi ha una condició de pecat que va lligada a la perdua del paradís i a una progressiva degeneració de la humanitat. El tercer període es centra en la promesa de retorn i recuperació del paradís perdut.

fè
les
Aquesta ideologia messiànica ~~la~~ trobem ^{també} concentrada en el llibre del Gènesi, en el que després de descriure la vida benaurada d'Adam i Eva, es parla de la seva caiguda i les tràgiques conseqüències de la mateixa per a ells i els seus descendents. No obstant junt amb la descripció dels càstigs i malediccions s'hi troba ja la primera promesa de redempció. Aquesta promesa es va repetint durant tot l'Antic Testament i es centra en la vinguda del Messias Salvador, el qual restaurarà en la terra l'edat d'or perduda, redimint la humanitat.

sq
Tana
Molts dels seguidors de Jesús pensaven que Aquest, com a Messias reinstauraria el regne del Cel a la terra i això, no simbòlicament, sinó de manera real i concreta. Els miracles i poders sobrenaturals del Messias així ho semblaven preludiar. No obstant la seva mort va fer esvaïr i ajornar aquesta esperança fins a la seva resurrecció. El pensament messiànic va ajornar progressivament la recuperació del paradís fins a la tornada triomfant del Crist. Els primers cristians la consideraven ~~com~~ imminent i rebrots de messianisme actiu van ésser freqüentíssims en tota l'edat mitja. No obstant i com que implicaven un gran perill per als poders establerts foren, habitualment, ofegats amb sang i foc. Així el primitiu messianisme, que in-

tentava capgirar el món per a retrobar el paradís del que la humanitat havia eixit, va ésser despullat -per raons polítiques i econòmiques evidents- del seu caràcter subversiu i actiu per a adquirir unes connotacions simbòliques extratemporals i extraespacials que van situar definitivament el paradís buscat cap a un més enllà supraempíric.

ici
len

És, en aquest sentit, on, al nostre entendre, es fa patenta la contradicció de base de la ideologia messiànica que intenta superar, sense èxit, el cançoner nadalenc català.

ll

x x x x

UN EPISODI CULTURAL I POLÍTIC QUE TRASPASSA LA "FRONTERA" DELS ESTATS ESPANYOL I FRANCÈS: ELS JOCS FLORALS DEL 1902, PROHIBITS A BARCELONA I CELEBRATS A SANT MARTÍ DEL CANIGO. Blanca SERRA i PUIG

Circumstàncies històriques i culturals generals que cal tenir en compte

El període en el qual s'inclou aquest episodi es caracteritza, fonamentalment, per la consolidació de la burgesia com a classe hegemònica dins la societat catalana, pel procés d'industrialització i per l'aparició del proletariat fruit de les noves relacions de producció. Aquests fenòmens no s'esdevingueren, però, sense fortes contradiccions. Els enfrontaments amb el poder estatal (dels quals aquests Jocs Florals en seran una bona mostra), d'una banda, i l'evolució de les estructures, de l'altra, provocaren, durant tot el període, un seguit de lluites i revoltes que serviren per a enderrocar el vell sistema (l'Antic Règim) i implantar una organització social que afavoria el desenvolupament de la nova burgesia industrial. Producte d'aquesta transformació fou el procés d'organització de la classe obrera i el desplegament de la consciència i de la cultura nacionals.

Tot aquest procés no es realitzà per igual a totes les zones dels Països Catalans. La industrialització es concentrà a l'àrea de Barcelona, la conca del Llobregat, Alcoi i Sagunt. A la resta del territori es mantenia una producció fonamentalment agrària o comercial, la qual cosa féu aparèixer una forta dissociació en el procés evolutiu i, per tant, un comportament diferent de les classes socials de cada zona. La Catalunya Nord, sotmesa a un jacobinisme francès (d'això en tindrem una bona prova examinant les notícies escasses notícies que el diari republicà "L'Indépendant des Pyrénées Orientales" donà de la celebració dels Jocs Florals) restà en un estat de colònia i veié completament anihilades les seves classes dirigents, que es limitaren a practicar el sucursalisme polític propi d'un capitalisme agrari i comercial totalment subordinat.

L'expansió de la burgesia es reflectí, lògicament, en el camp cultural. Tant en literatura (Aribau i tota la generació dita romàntica fins a Verdaguer, la restauració dels Jocs Florals a Barcelona (1859), Jocs Florals de "Lo Rat Penat" (1879), etc.) com en realitzacions concretes (construcció del Teatre del Liceu el 1847, Exposició Universal de Barcelona, el 1888, etc.).

Tota aquesta evolució, però, fou frenada per la manca d'un mercat sòlid, ni peninsular ni colonial. La pèrdua de les colònies, d'una banda i, de l'altra, la frustració de la revolució agrària a la resta de la península (desamortització, etc.) impedí l'expansió industrial, que es veié abocada al raquitisme crònic i a una política proteccionista que tampoc no afavoria el seu creixement: aquest raquitisme també es reflectirà en el camp cultural on certes manifestacions de la renaixença literària com el Jocs Florals es veuen abocades al conservadorisme més estricte, a recollir en part idees políticament instrumentaltitzades pel carlisme, a l'aïllament respecte de les forces més progressives lligades al republicanisme federal, a l'extensió de les idees utòpiques (principalment de Cabet i Saint Simon) i de la lluita anarco-sindicalista.

Els Jocs Florals de la Restauració es presenten fonamentalment com una manifestació contradictòria, objectivament conservadora -i en aquest sentit la participació de membres eminents de l'Església és molt significativa- però que recull el sentiment anticentralista de les classes populars catalanes.

L'episodi del 1902 formaria part dels moviments més o menys populars en contra del poder estatal, que reflectien l'estat de descontentament i rebuig d'aquest poder monàrquic i conservador per part d'amplics sectors de la burgesia industrial i de les capes populars.

Els Jocs Florals de Barcelona-Sant Martí del Canigó vistos pel diari "L'Indépendant des Pyrénées Orientales "

Aquí farem un breu resum de com fou seguit aquest episodi pel diari "L'Indépendant des Pyrénées Orientales", que representa una opinió republicana, ~~ja~~ jacobina i anticlerical: d'aquí vindran, doncs, l'escassetat de les notícies i els comentaris encara més escassos i més aviat irònics. Això s'explica per la significació republicana-jacobina de l'esmentat diari, cosa que el fa allunyar-se de les notícies d'importància cultural catalana (tret de les informacions sobre la malaltia, mort i enterrament de Jacint Verdaguer), i més quan aquestes estan amparades, com ho foren els Jocs Florals del 1902, per la més alta jerarquia de l'església rossellonesa, el bisbe de Perpinyà Monsenyor Juli Carsalade du Pont. L'any 1902 Perpinyà ~~hav~~ visqué en un clima d'intensa campanya anticlerical, fins i tots amb violents enfrontaments; la qüestió de la separació entre els poders de l'Església i de l'Estat estava a l'ordre del dia, sobretot en allò que es referia a l'ensenyament, a la dissolució de les Congregacions, etc, etc.

El 6 de maig del 1902 "L'Indépendant" dóna, així, la notícia dels incidents que van donar lloc a la suspensió dels Jocs Florals de Barcelona en diversos despatxos, dels quals el més llarg va firmat amb les inicials P.J. que "L'Indépendant" assenyala com a "notre correspondant particulier".

"L'Indépendant", dimarts 6 de maig del 1902

" En Espagne

L'agitation catalaniste

Barcelona, 4 mai, 7h⁺ soir

Cette après-midi devait avoir lieu la séance annuelle des Jeux Floraux. La salle de Llotja où devait avoir lieu la fête était bondée d'un public complètement catalaniste. On remarquait la présence du Cardinal Cassanyes évêque de Barcelone.

Le capitaine général ordonna de réparer l'omission du drapeau espagnol qui avait été faite, la salle étant uniquement décorée de bandières catalanes.

Au moment où l'on voulut placer sur une galerie un drapeau espagnol, le public fit entendre des sifflets formidables.

Le capitaine général fit alors suspendre la célébration des Jeux Floraux. L'auditoire accueillit cette nouvelle aux cris répétés de: Vive la Catalogne!. Plusieurs manifestants ont été arrêtés et conduits en prison. Ils seront traduits devant la juridiction militaire.

L'incident cause une profonde sensation.

La censure empêche la transmission des télégrammes."

P.J. , després de fer un resum de la història antiga dels Jocs Florals i de la seva significació moderna des de la seva restauració el 1859, en el diari del mateix dia, pretén remarcar —és possible que hi hagués fortes pressions de la censura en el tractament d'aquesta informació— que els Jocs Florals és una festa exclusivament literària i poètica, completament allunyada de la política i que s'ha polititzat lamentablement per la mala voluntat tant ~~per~~ ^{de} part del govern central com ~~per~~ ^{de} part dels catalans:

"... nous avons déjà eu l'occasion d'entretenir les lecteurs de L'Indépen-

dant de notre fête poétique traditionnelle, et, le brin d'érudition que les malicieux pourraient lire dans les lignes qui précèdent n'a d'autre objet que de faire ressortir la signification exclusivement poétique et tendant à rappeler les gloires d'autan des Jeux Floraux.

Une bevue de nos autorités a suffi pour déplacer la question et ramener une recrudescence d'agitation catalaniste, loin de calmer les esprits elle pourrait parfaitement augmenter la haine des exaltés car la suppression des Jeux Floraux est due à une vengeance peu chevaleresque. Et à seule fin de prouver la véracité de nostre opinion, nous n'avons qu'à faire un brin d'histoire moderne.

La municipalité de Barcelone par 27 voix (celles des conseillers municipaux régionalistes et républicains) contre 13 refusa la somme demandée pour célébrer la majorité du roi. Franchement la période de la régence de Marie-Christine n'avait pas été favorable à la nation et sans que nous ayions à justifier la mesure prise qui avait été applaudie par les spectateurs des tribunes publiques, nous devons avouer qu'elle paraissait justifiée surtout dans une ville où la perte de nos dernières colonies avait porté in si grand préjudice.

Le gouverneur civil et le capitaine général ne devaient pas ignorer que les Jeux Floraux avaient lieu le premier dimanche du mois de mai, et, agissant comme c'était le devoir d'autorités prudentes, ils n'avaient qu'à faire prévenir les membres du Consistoire d'avoir à exhiber le drapeau national. Mais le soufflet reçu par la municipalité grâce surtout aux membres régionalistes de notre corporation municipale, leur ténait au cœur, confiant sur la colère et les protestations de quelques douzaines de séparatistes qui pouvaient assister à la fête, il fut ordonné que l'on ferait placer le drapeau national au moment le plus critique, lorsque les membres du Consistoire et les autorités cardinal évêque, gouverneur civil, maire étaient déjà arrivés.

Beaucoup d'assistants, croyant voir une provocation dans l'action de l'agent de police qui plaçait le drapeau national, d'une manière peu diplomatique, sifflèrent. Le drapeau fut retiré et peu après la fête fut suspendue.

On a manqué de tact et de prudence en cette occasion; décidément le gouvernement de Madrid trouve qu'il n'a pas assez d'affaires sur les bras: la vénalité de bon nombre de fonctionnaires publics, le soi-disant peril carliste, la propagande des libertaires (propagande qui a dépassé les murs des casernes), le problème social (l'une des causes principales des sanglantes journées du mois de février) il vient augmenter ses embarras en excitant les passions des régionalistes enragés, éléments qui auraient dû garder un peu plus de prudence du moment que le jeu de l'ennemi était connu..."

Però la significació política de l'aconteixement era evident com ho remarca el mateix "Indépendant" els dies següents en què continua donant notícies sobre els Jocs Florals prohibits:

Dijous 8 de maig del 1902

"Incidents de Barcelone

M. Romero Robledo à àà Chambre constate que les graves événements ...de Barcelone ont eu ~~un~~ un caractère antipatriotique. Le général Weyler déclare que le gouvernement fera son devoir à l'égard des ennemis de la patrie.

M. Alba signale l'analogie qu'il y a entre la situation en Catalogne et celle de Cuba avant la dernière guerre..."

El Dijous 15 de maig del 1902 el diari informa dels Jocs Florals de Girona on el mestre en Gay Saber Josep Franquesa i Gomis ^{fa} ~~amb~~ al.lisions als fets de Barcelona i critica l'arbitrarietat del govern: "...En Espagne ils veulent croire que la base

du pouvoir æest l'energie, l'arbitraire et la force."

El divendres 16 de maig informa del Consell de guerra 2contre les catalanistes qui furent détenus ponn avoir sifflé le drapeaa espangol... Tous les accusés on été condamnés chacun a huit ans et un jout de travaux forcés et aux dépens du procès."

El dijous 19 de juny informa que després de la coronació del rei s'ha produït una sèrie d' indults que per fi han ^{inlè} ~~estat~~ els "catalanistes"

A les planes de l'Indépendant ja no es troba cap més al.lusió al tema, i fins i tot la celebració d'aquests Jocs Florals prohibits no és ressenyada com a tal en el diari. Sembla que ^{el fet que} ~~essent~~ la festa ^{de celebració} celebrada sota el patrocini del bisbe Carsalade i ^{en} coincidint amb la celebració del començament de la restauració de l'abadia de Sant Martí del Canigó, el diari, per solidaritat amb l'opinió anticlerical, no hagi volgut fer-se'n ressó.

El dimarts 11 de novembre hi ha les següents remarques:

"Nos hôtes

De nombreux catalans d'Espagne étaient de passage, hier à Perpignan. Ils on pris les divers traïens de la soirée pour se rendre a Villefranche et assister à la cérémonie religieuse de Saint Martin du Canigou. Parmi eux se trouvait notre confrère M. Pere Pagès y Ruedo de La Veue de Catalunya"

"À Saint Martin de Canigou

De tres nombreux prêtes et curieux français et espagnols escortant M. de Carsalade du Pont, évêque de Perpignan se sont rendus, ce matin, à l'église abbatiale de Saint-Martin du Canigou. De longtemps nous n'avions vu pareille manifestation religieuse. L'évêque était a cheval et revêtu de ses ornements pontificaux"

I el dijous 13 de novembre fa un comentari irònic de les informacions que es feien a la premsa barcelonina sobre aquest acte:

"L'excursion de Saint-Martin du Canigou

Les journaux de Barcelone consacrent de multiples colonnes au compte rendu de la cérémonie religieuse qui eut lieu, mardi matin a Saint-Martin du Canigou.

Les notices historiques sur cet antique abbaye son agrémentées de descriptions pittoresques et de reminiscences de Verdaguer. Mais nos confrères barcelonais tirent de la manifestation religieuse organisée par l'évêque de Perpignan des conséquences érronnées. Catalanistes avant tout et habitués à donner a chacun de leurs actes une signification politique, ils semblent croire qu'un sentiment patriotique hostile a la République a poussé Les excursionnistes français vers les ruines de Sant -Martin.

Les nationalistes catalans disent "Las Noticias" sont allés consacrer l'accolade que leur donnèrent Mistral et Roumieux, lors de la célébration des Jeux Floraux en 1868 et préparer la cérémonie de la prise de possession du Pin aux trois branches -del Pi de les Tres Branques- que devra être un acte de haute signification politique.

Cette interprétation nous paraît au moins étrange.

Mais nous n'avons qu'à rire de l'imagination vraiment débordante de nos confrères de Barcelone".

Que l'acte tingué més importància de la que li atribueix L' Indépendant es demos-

tra per una notícia que apareix , un mes després, el diumenge 14 de desembre del 1902:

"Barcelone.- Sur la demande du ministre des affaires étrangères de France le gouvernement espagnol a ordonné à l'autorité militaire de Catalogne d'ouvrir une enquête sur l'attitude observée avec les catalanistes par l'évêque de Perpignan pendant les fêtes de Saint-Martin du Canigou".

Quina havia estat , doncs, aquesta actitud? La Biblioteca d'Autors Catalans de la Il·lustració Catalana dedicada el seu número 341 a Juli Carsalade du Pont. Hi recull la Carta Pastoral al "clero y als fidels de la diòcesis de Perpinyà , participant-los la compra de la Iglèsia abacial de Sant Martí de Canigó...", Carta al final té una continuació titulada "Als catalans de l'altra vessant del Pirineu", el "Discurs en los Jochs Florals de Barcelona de 1902, que's celebraren a Sant Martí del Canigó" , "Com se va emprendre la restauració de Sant Martí del Canigó" en forma de carta dirigida a Matheu, president dels Jocs Florals del Canigó, i finalment el "Discurs presidencial dels Jocs Florals del any 1914".

Tots els textos citats són extremadament interessants per il·lustrar les idees del bisbe Carsalade sobre la catalanitat de Catalunya Nord, sobre la llengua catalana i els llaços que uníen els Catalans d'ambdós cantons del Pirineu. Citem, però, algunes paraules del discurs als Jocs Florals de 1902:

" Vos dono l'enhorabona, germans d'Espanya; y la vos dono de tot el meu cor , de tota la meva ànima, en nom de jo y en nom dels fills d'aquest trocet de Catalunya. Sou vinguts en aqueix santuari famós, lo cor ple d'amor a Déu y a la patria y los llavis plens de cançons, per a pregar al breçol dels avis y cantar-hi lliurement, com ho feyen los antepassats; siu benvinguts , germans, aqueixa casa pagral es vostra; mireu com se va axamplant avuy per a rebre al llar sagrat del altar los fills remés d'ençà i d'enllà del Pirineu; No hi ha cap foraster avuy a Canigó; meytat de França, meytat d'Espanya, tots som de Catalunya".

I la seva defensa de la llengua:

"La Fe y la llengua d'un poble són inseparables= Deu ho ha volgut axis= Tot los pobles catòlics combreguen a la mateixa Fe, però no de la mateixa manera. Deu los hi ha donat a cada hù un ser particular que'ls diferencia dels altres y que's manifesta sobretot per l'idioma= Tenim, nosaltres catalans, un idioma conforme al ser de nostra raça; no expressem nostres sentiments com ho fan los pobles que'ns rodegen ; y es per això que la Fe catalana té necessitat de la llengua catalana per expressarse= Deu va unir inseparablement la Fe i la llengua quan va establir nostra raça dins d'aquels montanyes regalades; va benehir y consacrar aquest sant matrimoni no pas per un dia, sinó per sempre. Es escrit en lo Sant Evangeli: lo que Deu junta no ho separi l'home! Maleida, donchs, la mà sacrilega que s'alça contra l'obra de Deu! !Maleits els impios que tenten de trencar llaços que l'Altíssim va fermar!

Es evident que aquí, ultra la defensa pura i simple de la llengua, el bisbe Carsalade volia fer una alusió als decrets del govern espanyol [molt recents] ^{que} prohibien l'ús de la llengua catalana en l'ensenyament de la doctrina als infants i joves.

El discurs acaba amb la frase abraçada "En nom de Deu y de Maria, enlayreu la llengua catalana per enlayrar la Fe", que és ideològicament germana del "Catalunya serà cristiana o no serà".

Les notícies sobre els Jocs Florals de Barcelona celebrats a Sant Martí del Canigó es troben en diversos llibrets i opuscles tant a Catalunya Nord (J. Falguère, Séance des Jeux Floraux a Saint Martin de Canigou dans Journal illustré des Pyrénées-Orientales, 1903, nº 86) com a Catalunya sud (Jochs Florals del Canigó Recort dels Jochs Florals de Barcelona de 1902, Biblioteca la Renaixença, 1903, als diaris de l'època com La Renaixença del 21 de novembre del 1903, o l'esmentat recull de Lectura Popular, Biblioteca d'autors catalans de la Il·lustració catalana titulat Sant Martí del Canigó).

Blanca Serra i Puig

~~Perpinyà, 1976~~

DINÀMICA DEL PRINCIPAT: DE L'ESTATUT DEL 32 AL TRENCAMENT DEMOCRÀTIC

- La dinàmica socio-política del Principat ve emmarcada per uns notables canvis estructurals i uns processos polítics eminentment populars, que al seu torn, condicionen el contingut de l'exigència d'un canvi democràtic.

Factors com:

- els notables canvis de població als diversos sectors, la immigració i la diversitat de les capes autòctones, possibiliten el traçat de paral·lelismes però a l'ensens, puntualitzen diferències distanciadores. Cal destacar molt particularment, a nivell de canvis estructurals, la pèrdua del control econòmic i polític dels recursos per part de la difícilment identificable burgesia catalana.

- la desfeta del 1939 comporta un dels intents més greus d'anorreament de la col·lectivitat nacional catalana. Ideologies, arguments i institucions que portaven l'embranchada de diversos segles de centralisme, passen, altra vegada, a primeríssim terme i fonamenten tot un intent d'anihilació. La represa oficial de l'espanyolisme i l'esborrament de tot vestigi nacionalitari fa témer un procés irreversible. Tot això reforçat per la dependència estatal i internacional de les classes dirigents, tant en un sentit polític com cultural.

- de 1939 ençà, el procés de recuperació nacional ha estat encapçalat per les classes populars. La gran burgesia que havia perdut la seva hegemonia com classe nacional amb la crisi del 1917-19, abandona categòricament les seves ~~vel·leïtats~~ vel·leïtats nacionals a l'opció política de 1936. Però, malgrat l'estroncament i desfeta, social i nacional, que representa el règim instaurat el 1939, ben aviat s'inicien les tasques de represa col·lectiva, insisteixo, la gran majoria de les quals per mans d'organitzacions populars. Es sempre artificiosos i poc aclaridor ~~maxparíodesxxxxxetapexparèxanx~~ classificar un període en etapes, però en totes elles el moviment nacional català es va eixamplant a mesura que ho fa el moviment democràtic. Es part consubstancial del mateix i per tant és l'element que li dóna originalitat. Pensem en les etapes de la represa cultural, del procés polític unitari, del desenvolupament d'una consciència ~~xxixxestivaxx~~ autòctona, etc.

Avui, el fet nacional torna a ésser assumit per la gran majoria de les forces polítiques. No podem caure en mecàniques correspondències ideològiques i nacionals i hem de saber explicar el perquè de la riquesa, que comporta avenços i retrocessos del procés unitari al Principat.

D'altra banda, el poble de Catalunya comença a tenir consciència de les greus mancances que té com a comunitat i va afegint totes aquestes reivindicacions en els seus moviments democràtics. Potser, a diferència del 1930, abans de la caiguda de la monarquia, la reivindicació de l'autonomia té presència real entre molts sectors polítics i socials. Cal ésser conscients de les limitacions i confusions en aquest camp. Es aquí on hem d'empeltar l'anàlisi del grau de maduresa de la reivindicació nacional i del sentit de Països Catalans. Aquest factor encara avui és objecte de debat polític i s'inicia un seriós procés de conscienciació.

Per tot això, les perspectives de la dinàmica del Principat passen per:

- a) consideració de l'Estat espanyol i de la seva estructuració
- b) les possibilitats de finalitzar el procés unitari a nivell de grups i de la seva extensió per la majoria de la població
- c) el desplaçament ideològic de les forces polítiques (Tothom vol ésser l'esquerra com ideologia. Uns quants volen ésser l'Esquerra com a grup, carisma, imatge i suport electoral)
- d) possibilitats de parlar d'un bloc al Principat sigui per la consolidació de la democràcia, sigui per la transformació de les estructures socials
- e) incidència del neo-lerrouxisme o d'un radicalisme nacional interclassista per frenar tot aquest procés

Dinàmica dels Països Catalans: una perspectiva valenciana

Alfons Cucó

Al llarg dels ~~anys~~ anys trenta, el valencianisme va atényer un grau de maduresa fins aleshores desconegut i això en una doble vessant: al terreny cultural -on s'arribava a la normalització ortogràfica aplicant les directrius fabristes i s'encetava una ambiciosa tasca d'expansió i orientació- i al terreny polític, amb l'afiançament numèric i doctrinal de diversos grups, amb l'augment d'influència sobre partits i organitzacions democràtiques i esquerranes i, també, amb la lenta però clara superació per aquesta mateixa esquerra del prejudici anticatalà.

Aquesta darrera afirmació requereix, probablement, una petita explicació prèvia. Des de l'aparició de les primeres corrents valencianistes als àmbits culturals i polítics sorgiren també, de forma més o menys paralela, actituds que -tot i ser de vegades d'origens diversos- confluien en una oposició rotunda i irreducible- a considerar, d'una banda, que la llengua i la cultura característiques del País Valencià eren comunes a la resta dels Països Catalans i, per l'altra, a admetre qualsevol mena de plantejament que d'una o d'altra forma pogués fer convergir políticament a les diverses terres catalanes.

Dins d'aquesta perspectiva s'instal.laven, en primer lloc, el valencianisme regnicola i el rätpenatisme -estrats en principi diferents, però amb evidents interconnexions- que amb un patriotisme de campanar, un ardent i ensucrat localisme i, ben sovint, amb

un xovinisme bel·licós, s'aferraven al mite compensatori d'una "llengua valenciana" i d'una "cultura valenciana" enteses com a diferents i oposades a la llengua i cultura catalanes. El seu pes específic dins el minoritari moviment valencianista tendí a minvar amb els anys -a mesura que aparegueren les primeres promocions valencianistes que trepitjaven la Universitat. Des del punt de vista polític, aquestes corrents provenien normalment de la dreta i ben sovint de la extrema dreta. El seu eixemple més emblemàtic és segurament el poeta catòlic Josep Maria Bajarri, autor d'"El perill català", títol ben significatiu i que pot considerar-se un clàssic de la matèria.

Però, en realitat, l'anti-catalanisme al País Valencià -i al llarg de tota l'època contemporània- ha estat repetidament utilitzat com la fórmula més eficaç per defensar l'statu quo establert, i com la millor recepta per mantenir el centralisme, el sucursalisme i el xovinisme espanyolista.

De fet, la primera resposta històrica de la classe dominant valenciana al repte inicial de la Renaixença havia estat la folklorització dels continguts culturals i polítics que la pròpia Renaixença comportava. Aquesta manipulació ideològica de la Renaixença al País Valencià conduiria a la pura exaltació regionaloide -forma ~~en~~ encoberta i, de vegades, descarada de filocentralisme- que vé a simbolitzar-se i encarnar-se en la trajectòria de Lo Rat Penat, "societat d'aimadors de les glòries valencianes".

L'anti-catalanisme era una segona línia de foc. Quan a l'inici del segle XX començaren a afiançar-se entre nosaltres els primers nuclis valencianistes que adoptaven una òptica crítica envers la realitat del país i que postulaven alhora tant la cooficialitat

de l'idioma com alguna fórmula d'autogovern, l'anticatalanisme més virulent es desfermà. És cert que aquest anticatalanisme es mantenia latent des dels primers ressons de la Renaixença -i nombrosos testimonis podrien certificar-ho- però és l'inici del valencianisme polític el que l'estimula i l'engresca.

L'anticatalanisme és, doncs, al seu origen, una ideologia defensiva, i de defensa -d'autodefensa- de la classe dominant.

El caràcter jacobí del republicanisme blasquista, la seua primerenca i profunda relació amb el radicalisme lerrouxista anticatalà, fa que tampoc per la vessant "democràtica" es presentaren autèntiques alternatives al plantejament centralista auspiciat per les classes dominants. Més encara: per tots dos costats es coincidia en una mateixa i inequívoca línia política: la coincidència dels dos sectors entranyava un bloqueig gairebé complet de qualsevol iniciativa encaminada a trencar l'status establert al País Valencià de la Restauració.

Seguint aquesta perspectiva, els ~~diaris~~ grans diaris -republicans i conservadors- començaren una llarga campanya, no interrompuda de fet fins als nostres dies, de creació del perfecte maniqueu. Això és: la imatge ~~de~~ d'una "Catalunya" devoradora i hostil a tots els nivells. En l'econòmic, caricaturitzant l'antagonisme entre el proteccionisme de la indústria (sempre catalana) i el lliurecanvisme de l'agricultura (sempre valenciana). Des del punt de vista cultural, tractant d'erigir una llengua "llemosina" o "valenciana" -utilitzada sempre en un sentit de llengua B, per a ~~em~~ emprar el vocabulari dels sòcio-lingüistes- front a la llengua catalana comuna. Al terreny polític, presentant l'espectre de l'"imperialisme català", que cobeja la sujecció colonial de

València. Val a dir que a força de temps i d'insistència, alguns d'aquests tòpics han anat calant de forma notable entre nombrosos sectors de la burgesia i la petita burgesia, confirmant un cop més el judici de Marx de com les idees dominants són sempre les idees de la classe dominant.

Abans de la II República espanyola, els avanços positius que podien anar arrapant els petits nuclis valencianistes a aquest "bloc dominant" valencià foren ben escassos, i en més d'una ocasió foren congelats i/o desviats per l'oligarquia establerta. Un cas molt visible fou l'intent de creació, l'any 1915, d'un Institut d'Estudis Valencians, amb una missió normalitzadora de la ~~llengua~~ llengua i la cultura del país, similar al del seu homònim del Principat. La iniciativa fou ben aviat manipulada i el projectat Institut convertit en un "Centro de Cultura Valenciana", provincial i provincià, que al llarg de vora mig segle de teòric funcionament s'ha distingit per un inequívoc sentit de la vanitat social -tots els membre de la institució, valga l'eixemple, ostenten la qualitat de "Director" perquè cap dells vol ser "dirigit"-, per la superficialitat científica i, és clar, per una obsessió anti-catalanista. Significativament la creació d'un Institut d'Estudis Valencians solament fou possible en les difícils i dramàtiques dates de la guerra civil.

Aquesta panoràmica general pot considerar-se substancialment vàlida fins a l'inici del règim de la II República espanyola. De tota manera, caldria consignar l'aparició, arran del 1917, d'una dreta valencianista que es presenta com una alternativa a la trajectòria política habitual de la classe dominant al País Valencià. Procedia, resumint, d'opcions polítiques ben pròximes a les de la

Lliga Regionalista i al pensament de Prat de la Riba i Cambó entorn de l'Espanya gran. Tot i que l'actuació d'Unió Valencianista i del seu líder el financer Ignasi Villalonga no aconseguiren canviar totalment el comportament polític de la classe dominant valenciana, ni tan sols en el sentit vacil·lant que presideix la trajectòria de la Lliga, contribuí a afluir la sempiterna tibantor anticatalanista de la dreta valenciana. En aquest sentit apareixeran, a darreries dels anys vint i començaments dels trenta, senyals inequívocues d'un pensament més "il·lustrat" entre la dreta del País Valencià, que reconeixerà -en paraules de Teodor Llorente Falcó- la unitat de la llengua, o la ~~xt~~ noció de "complementaritat" de les economies catalana i valenciana que llança el Centre d'Estudis Econòmics Valencians, el que permetria als diaris del país -"Las Provincias" inclòs- parlar del "bloque (econòmic) catalano-valenciano".

També a les mateixes dates s'avançava substancialment en la llarga marxa cap a una certa normalització de la llengua del País. En primer lloc, calia una normalització ortogràfica. Després d'una prolongada i confusa etapa de caos ortogràfic -que de fet no és més que una conseqüència del caos nacional i cultural en el que el país es debatia- s'arriba a l'adopció, l'any 1932, d'una ortografia unificada, seguint les normes de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans. A més a més, apareixien per primera vegada al País Valencià, als darrers anys vint i als anys trenta, una sèrie de revistes i publicacions que ja superaven el clos dialectal i el pintoresquisme literari, com ara la "Taula de les Lletres Valencianes" o "La República de les Lletres". El secessionisme cultural semblava superat al País Valencià.

La gran qüestió de l'Estatut d'Autonomia és, sense dubte, una de les qüestions primordials de la vida política valenciana a l'època de la II República espanyola. Com és sabut, entorn del problema de l'Estatut es formarien ben aviat dues aliances perfectament delimitades: l'eix Derecha Regional-blasquistes per un costat (responent òbviament a l'acoblament CEDA- Partit Radical a nivell de l'Estat espanyol), i la conjunció centre esquerra, amb valencianistes republicans, republicans azañistes i similars, socialistes del PSOE i, posteriorment, comunistes i sindicalistes pes-tañistes.

Aquesta nova estructuració de la política valenciana ~~entorn~~ entorn del debat estatutari permet diferents consideracions. En primer lloc, considerar com l'anticatalanisme continuà representant, durant aquests anys, un important factor anti-estatutista. Protagonitzat de forma singular pel radicalisme blasquista, les posicions anticatalanistes passen des d'aquest moment a ser una actitud política dretana. Això és: la combativitat anticatalanista del blasquisme en etapes anteriors -breument: 1907-1923- estava instrumentada en nom d'una posició teòricament a ~~l'esquerra~~ l'esquerra i adreçada contra posicions presentades com a conservadores (filo-cambonistes).

En canvi, als anys trenta, l'anticatalanisme blasquista es projectarà contra concepcions polítiques a la seua esquerra, o siga, contra l'Esquerra Republicana de Catalunya i grups homòlogues valencians, i en nom d'uns presuposts de fet conservadors i anti-republicans. En altres paraules, es vol dir que, en definitiva, l'anticatalanisme blasquista descobreix així la seua autèntica significació de posició simplement anticatalana (i per tant anti-

valenciana) de grup polític xovinista i espanyolista.

A partir d'aquest moment, l'anticatalanisme deixarà pràcticament de ser operatiu per als grups polítics situats a l'esquerra dels radicals blasquistes. O, si es vol, l'esquerra inicia un clar procés de superació de les actituds anticatalanistes. El fet es farà ben evident, per exemple, a l'agitada confrontació interna que presideix la qüestió estatutaria valenciana, ja als anys de la guerra civil espanyola. Quan arrán del 18 de Juliol de 1936 es trenca de nou la unanimitat de l'esquerra respecte a l'oportunitat de l'Estatut valencià i del seu abast -unanimitat aconseguida i vertebrada a l'interior del Front Popular al període Febrer-Juliol de 1936- ja no apareixerà en la polèmica el fantasma de l'anticatalanisme que a èpoques anteriors havia emergit com una autèntica bomba de fum: per tal d'enmascarar la veritable qüestió a debat. El debat entorn a l'Estatut valencià durant la guerra civil serà un debat, de fet, entre opcions revolucionàries i x opcions socialment moderades. Però ningú ja no evocarà, com argument decisiu llançat al cap de l'adversari, l'estar al servei d'alguna internacional masònico-catalanista. Insistim: des de l'esquerra començava a superar-se el prejudici anticatalanista.

Per altra banda, el valencianisme polític -les seues distintes corrents- iniciaven una aproximació -aproximació mútua, val a dir- ho- amb els grups homònims de més enllà de l'Ebre. De fet, i a èpoques anteriors, difícilment s'havia pogut ultrapassar el x terreny de la identitat cultural i lingüística, i això sempre amb grans dificultats i entre polèmiques més o menys sorolloses. Des del punt de vista estrictament polític tot havia quedat reduït a declaracions pancatalanistes emanades de personalitats indivi-

duals -Eduard Martínez Ferrando, Adolf Pizcueta, Carles Salvador, etc.- però que, en definitiva, havia quedat marginat de les declaracions polítiques dels grups valencianistes. Això va ocórrer a la important Declaració Valencianista de 1918 i en d'altres posteriors, malgrat que en aquella es suggeria que "l'Estat Valencià podrà mancomunar-se, per a fins concrets, amb altres Estatd de la Federació (espanyola), si ho estima convenient, conservant íntegra la seua personalitat". Evidentment l'al·lusió a les altres terres catalanes quedava palesa, malgrat la timidesa del plantejament.

De tota manera, l'aspecte predominant fou, sense dubte, el de defugir la qüestió per tal de no dividir el moviment valencianista. És evident també, per altra banda, que els greus problemes que, posteriorment, l'Estatut d'Autonomia hauria de comportar -per la tàctica obstruccionista i provincialista del blasquisme i de la Derecha Regional- preocupà de forma absorbent als dirigents valencianistes. En tot cas, les nul·les possibilitats de federació de regions autònomes consagrada per l'article 13 de la Constitució de la II República, emmarcava encara negativament aquesta problemàtica.

Però sinó al terreny dels principis ideològics, als anys trenta s'avançà ben positivament a determinats nivells de la pràctica política. En primer lloc, amb l'explícita declaració per part de grups republicans valencianistes sobre la comuna identitat històrica, lingüística i cultural de les diverses terres catalanes. En aquest sentit es manifestarien des del setmanari "El País Valencià", òrgan oficiós del Partit Valencianista d'Esquerra.

Per la seua banda, Esquerra Valenciana establia estrets contactes amb el seu homònim del Principat per mitjà de contactes

dirigits respectivament per Vicent Marco Miranda i Jaume Aiguader. Una certa culminació d'aquests contactes s'esdevindria amb l'ingrés de Marco Miranda -Diputat a Corts de la ciutat de Valencia arrán de les eleccions de Febrer del 36- dins la minoria parlamentària d'Esquerra Catalana.

Altra dada ben significativa seria la sovintejada aparició a la revista comunista "Nueva Cultura", de col.laboracions on la identitat històrica i cultural de les terres catalanes era conreada i defensada ben explícitament. Emili G. Nadal, un dels motors de l'acostament de "Nueva Cultura" a les coordenades bàsiques del país, feia referència en aquest sentit a la necessitat que l'Institut d'Estudis Valencians -vella aspiració valencianista des de primeries de segle, aconseguida en plena guerra civil- es podés ràpidament en relació amb altres institucions similars de "la resta del territori nacional (Catalunya, Balears, Rosselló)".

Solament els anarquistes o, més ben dit, determinats nuclis anarquistes, mantenien encara supervivències ja clarament anacròniques d'un anticatalanisme regionaloide, potser ~~par~~ com a supervivència de plantejaments heretats del republicanisme blasquista. Però es tractava, sembla, del darrer vestigi d'uns prejudicis periclitats, que la pròpia planificació cultural esboçada als mateixos anys de la guerra civil hauria clarificat ben aviat en altres circumstàncies.

0000000000000000

Ningú no ha fet encara, i comença ja a ser ineludible de fer, un balanç ni tan sols provissional del que significà per al País

Valencià en general, i per al valencianisme polític en particular, la victòria de les tropes del general Franco. Evidentment no és aquest el lloc d'encetar una aproximació al tema, però caldrà de tota manera començar afirmant que l'entrada de l'exèrcit vencedor significà, òbviament, el col.lapse total de la trajectòria valencianista no solament, és clar, en la seua vessant política, sinó també en la cultural.

En canvi, i de forma ben significativa, el ratpenatisme folklòric era respectat i inclús encoratjat: el general Aranda, capità general de València, visitava Lo Rat Penat pel juliol de 1939, on era homenatjat. L'exèrcit conqueridor rebia els ditirambs ratpenatistes i era comparat a les hosts del rei Jaume: "Del Nord vingueren amb la roja creu de Sant Jordi al pit, les hosts victorioses de Jaume I, i del Nord també, vingueren amb la roja creu de Sant Jaume al pit, les hosts victorioses de Franco en un matí de sol i alegria de viure...". Per al poeta ratpenatista, el general era el "modern Sant Jordi de l'Espanya eterna/Capdill invicte, aniquilà el Dragó,/ i atra vegada brilla la llanterna/ que, amb foc de llar, encén la Tradició".

Mentres el ratpenatisme i el folklorisme provincial iniciaven un vol escleròtic recolzat en la superestructura política, el valencianisme quedava totalment desmantelat fins a tal punt que pràcticament no en quedava ni la memòria. Abolides les seues incipients conquestes culturals -l'Institut, el Centre d'Estudis Històrics del País Valencià- ; els seus dirigents afusellats -Enric Bastit-, empresonats -Sanchis Guarner- o a l'exili exterior ■ -Castanyer, Huguet- o interior. Caldrà recordar, en aquest darrer sentit, el cas de Vicent Marco Miranda, mort l'any 1947 -després de vuit anys de reclusió a casa seua, sense veure el sol- l'enterrament del qual, al cementiri civil, fou probablement la primera manifes-

tació cívica i valencianista als anys quaranta.

Paral·lelament la vida cultural en català desapareixia de fet. Les publicacions unitàries valencianes entre 1939 i 1945 no arriben a vint volums, alguns dels quals són reimpressions de clàssics medievals, i la resta paquets de versos -única forma tolerable d'escriure la nostra llengua- els quals, en diverses ocasions hagueren de portar títols bilingües (cf. "Volar", "La inquietud en calma"). El panorama, doncs, encara que comú en diversos aspectes a la resta dels Països Catalans, adquiria en territori valencià un caràcter singularment dramàtic. Estava en greu perill, inclús, la supervivència de la llengua escrita. La superficialitat, el folklorisme, el floralisme, amenaçaven en convertir de nou l'idioma del país en un patués. Calgué esmerçar molts esforços per evitar-ho.

Es clar que en aquest marc general, catastròfic i catacumbari, les relacions culturals -no cal dir les polítiques, car sols senyorejà la política dels vencedors- dels nostres països s'hi afluixaven, seguint la trajectòria habitual dels anys de decadència, i es retornava de nou a la incomunicació i al apartheid regional. Un vell lluitador de la unitat lingüístico-cultural com Manuel Sanchis Guarner havia d'escriure a la seua "Gramàtica Valenciana" -publicada l'any 1950, i escrita en bona part als anys precedents en situació poc còmoda- que acceptava "per raons polítiques" la denominació de llengua valenciana, tit i que -afegia- "això no vol dir en cap manera que la llengua dels valencians siga una cosa distinta, sinó una modalitat regional, de la mateixa llengua parlada a Catalunya, Mallorca i altres indrets". Era, però, un fet ben significatiu de la prudència, extrema i obligada, que marcava

l'actuació dels escassos partidaris de la unitat lingüístico-cultu-
ral. S'iniciva, de tota manera, un camí per deixar enrre el te-
nebrós món dels anys quaranta, món definit per la repressió de la
dictadura i per l'encimbellament de les formes vernaculars de pe-
tainisme -ratpenatisme i similars- totes dues, no cal dir-ho,
enemigues frontals del retrobament de la nostra identitat com a
poble.

Als inicis de la dècada dels cinquanta apareixien les prime-
res obres de Joan Fuster, un tipus d'intel.lectual que sense dub-
te representa un fenomen nou al País Valencià, que implicaren la
instauració d'unes coordenades inèdites entre nosaltres. L'any
1956, en un llarg i importantíssim pròleg que encapsalava una an-
tologia de poetes valencians moderns, Fuster escrivia: "poesia va-
lenciana no significa ni pot significar altra cosa que poesia ca-
talana del País Valencià". La posterior obra de Fuster desenvolu-
parà aquesta perspectiva, traslladant l'òptica des del terreny
estrictament literari al cívic i polític. Nosaltres, els valencians,
l'opera màxima que fins ara ens ha deixat Fuster en aquest sentit,
era una indagació introspectiva del que havíem estat i del que
erem els valencians com a poble, un repàs agut i intel.ligent de
la nostra trajectòria nacional i històrica.

La conclusió de Fuster era neta i esmolada: "si el País Va-
lencià...vol salvaguardar la seua personalitat ha d'ésser pfer-
vant-se fidel a la seua catalanitat bàsica". Perquè l'autor ente-
nia que "un País Valencià aïllat és una utopia i seria una trai-
ció a la seua pròpia essència. Des de Salses a Guardamar, de Maó
a Fraga, som un poble: un sol poble. Cada un dels nostres països
n'és un fragment: o millor, un membre. La història i la geogra-

fia -la societat particular que formem- ens dóna una fisonomia matisada i complementària, i el conjunt té, i en un ~~moment~~ moment de plenitud normal el tindria amb admirable justesa, un perfecte equilibri en tots els ordres de la vida col·lectiva".

Es clar que aquesta posició, clara i enèrgica però alhora equilibrada i flexible, marcà una actitud que voldria qualificar d'històrica, tant per les adhesions que implicà com per les reaccions que desvetllà dins i ~~fora~~ fóra dels límits del territori valencià. D'adhesions, ben notòries: al País Valencià enceta una línia que de fet culmina, ara per ara, al Manifest "Nosaltres, ciutadans del País Valencià" que signaven -entre pressions, denúncies i multes governatives- vora cinquanta mil valencians a la primavera del 1975. Fóra del País Valencià, la incitació fusteriana afirmà ben substancialment l'incipient plantejament ideològic d'alguns intel·lectuals del Principat que, com és el cas de Jaume Vicens i Vives, havien començat a veure la necessitat de superar la tradició secessionista de la decadència i arribar a una consideració global del problema català. Val a dir que, històricament, han estat els catalans "perifèrics" els més ~~vitalment~~ vitalment preocupats pel tema -que emergia a cada instant, a qualsevol debat intel·lectual i/o civil- mentre que, en general, els catalans del Principat -potser per la major fermesa i cohesió del seu sistema polític i de la seua societat civil- sovint s'acontentaven amb referències generalitzades, i poc operatives, centrades de forma gairebé exclusiva entorn del món de la llengua i la literatura. Això, em sembla, ha estat una realitat ben evident fins fa realment quatre dies. Hi han hagut pioners, naturalment. Deixeu-me citar, almenys, els noms de Josep M. de Casacuberta, d'Aleixandre

Cirici, de Max Canher, entre d'altres.

També sembla clar, però, que la pràctica política dels darrers quinze anys mostra com ha crescut i com està creixent la identitat entre les classes populars de les Illes, del País Valencià i del Principat de Catalunya. Cada cop ha esdevingut menys satisfactori -i a per sectors d'opinió ben diversos- creure que -com escrivia la revista "Nous Horitzons" el 1961- "el procés històric ha determinat la formació de la nació catalana en un territori concret: el de l'antic principat, és a dir, el de les quatre "províncies" de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona. En aquest territori concret es donen tots els elements característics de la nació. Segons la coneguda definició de Stalin -continuava el text- podem dir que Catalunya és una comunitat estable, formada històricament sobre la base de la comunitat d'idioma, de territori, de vida econòmica i de psicologia, manifestada en les particularitats de la cultura nacional".

"Els nacionalistes catalans -afegia "Nous Horitzons"- prete-
nen que València, les Balears i la Catalunya francesa són part de la nació catalana perquè parlen català i perquè van pertànyer a un Estat català. Aquesta concepció revela la naturalesa imperialista del nacionalisme burgès català". Fins ací la cita de "Nous Horitzons". Pensem, pel contrari, que l'explicació dels Països Catalans no pot ser la referència a la necessitat de la formació del mercat i a la burgesia, referències marcades per un signe clarament economicista i stalinista. Sembla evident el fet que la burgesia "catalana" ven els seus teixits des de fa molts anys a tots els altres Països Catalans i és, probablement, això el que ha marcat en gran mesura el seu escàs interès per la

qüestió. En aquest sentit, i el 1957, Jordi Solé Tura hauria de matisar, referint-se a la que ell denomina "primera expansió" del catalanisme burgès -i que s'adreçaria en primer lloc envers els països de llengua catalana- que "aquesta primera expansió no s'ha d'entendre, però, com una simple traducció del principi econòmic de 'nous i més importants mercats'", i tractava ja de trobar formulacions més correctes.

Cal comentar que, curiosament, un dels leit-motivs exhibits a València pel furibund anticatalanisme local ha estat precisament l'obsessió per un hipotètic afany expansionista/imperialista de la burgesia catalana. Això ha estat una constant, tant abans de la guerra civil -bàsicament pel costat del l'arrouxisme blasquista- com posteriorment. "Burguesía y separatismo" (1962) és el significatiu títol d'un article gairebé "històric" del ~~conegut~~ conegut escriptor franquista Diego Sevilla Andrés on, entre altres coses, l'il.lustre autor de la Historia política de la zona roja escrivia que "la plutocràcia barcelonesa...ha puesto, desde hace luengos años, sus ojos en Valencia". Tretze anys després José Ombuena, bandera màxima de l'anticatalanisme i del bunkerisme provincial, advertia als seus lectors que: "la operación de forja 'dels Països' tiene dos vertientes y, de las dos, quizá no sea la lingüística la más importante en estos momentos de despegue económico valenciano. Está también la económica. A la planificación económica del "país" (sic) debe corresponder la simultánea planificación económica del "territorio" (sic), ambas en la misma dirección...Se le puede dar "acento" (sic) a un lenguaje y se le puede dar "acento" (sic) a una economía". Era el moment en que la Ford -empresa que, com tothom sap, té la seu central a l'Empordà- s'instal.lava en Almusafes.

00000000

Intentaré, per últim, una ~~capitulació~~ capitulació final. La gran commoció de la revolució francesa, que trencà per a sempre la vinculació dels súbdits amb la Corona, creà l'impuls renovador de les modernes formes de nacionalisme, de federalisme i de socialisme. Les noves llibertats i els nous objectius polítics socials i nacionals serien assumits cada vegada amb més vigor per les diferents classes populars. Els intel·lectuals, que a partir d'ara no provindrien solament de la classe dominant, començarien a ser especialment conscients de l'opressió cultural i lingüística, que aviat es lligarien a l'opressió econòmica i social dels nostres països, que amb dinàmiques històriques diferents -amb un "tempo" històric distint- van convergint en plantejaments cada vegada més estrets derivats d'una problemàtica general cada cop més comuna.

Front a aquesta realitat, la classe dominant -agrupada entorn a la dictadura- s'ha esforçat i s'esforça en impedir el procés de retrobament de identitat dels nostres països i, pel que respecta al cas valencià, en desviar i manipular l'impuls popular cap a l'explicitació de la consciència nacional. És en aquest sentit que hom a declarat que, avui, ~~no~~ els valencianistes no catalanistes no són valencianistes, són solament un subproducte del folklore.

No es pot, però, liquidar la problemàtica complexa del camí cap a una vertebració dels Països Catalans, amb unes referències genèriques a la llengua i a la cultura. Evidentment s'ha de treballar, en primer lloc, per la normalització d'aquestes realitats bàsiques que compartim tots els nostres països, mitjançant el reconeixement de l'oficialitat del català, l'èxit del Congrés de Cultura Catalana, la Universitat Catalana d'Estiu, etc.

Un segon nivell, que condueix a l'inalienable dret a l'auto-determinació dels Països Catalans, passa per l'establiment de tres estatuts d'autonomia diferents però amb la defensa d'articulats comuns -sobretot al terreny lingüístic i cultural- i possibilitat de mancomunació per a competències estatutàries concretes i, inclús, de confederació o federació dels països autònoms, en un procés "des de baix" en el que no siguin cremades etapes de forma ingènua i/o provocadora, com serien les derivades de l'aplicació "in toto" d'un extremisme infantil del nacionalisme.

Al mateix temps és evident que caldrà caminar en la construcció, per una banda, d'una anàlisi teòrica i política d'un "model" a nivell de Països Catalans, mentre que es porta a terme una coordinació i, posteriorment, una estratègia unitària de cada una de les diverses famílies polítiques dels Països Catalans. Des del punt de vista socialista algunes d'aquestes necessitats comencen a ser una realitat amb la recent creació de la Coordinadora Socialista dels Països Catalans i, a un altre nivell, amb la Federació de Partits Socialistes a l'Estat espanyol.

Solament així, amb una estratègia realista i operativa cap a la futura unitat de tots els catalans, entenem viable la llarga marxa cap a la superació de la nostra decadència com a poble. Com advertia Fuster en el pròleg de Els Mallorquins de Melià: "Els Països Catalans...constitueixen un cos social homogeni des de molts punts de vista, començant per la llengua i per tot el que la llengua comporta. També és clar que només amb la restauració d'una consciència "unitària" dels Països Catalans podrem, uns i altres...sentir-nos "normals" en un esdevenidor desitjable. Però al mateix temps, convé deixar ben insistit que les diferències

"internes", entre les nostres regions, són igualment marcades i tenen uns efectes no menys determinats. Voler-ho ignorar, seria tan estúpid com absurd. Tot això són obvietats. Aquestes obvietats, però, la "unitària" i la "diferencial", solen ser deformades sovint per malentesos puerils. Hi ha "regionalistes" recalcitrants, suspicaces, que ja s'imaginen víctimes anticipades d'una "absorció" maligna. Simètricament, hi ha uns "almogàvers" precipitats que creuen que, si "tots som uns", ~~la Greater Catalonia~~ la Greater Catalonia és una cosa expeditiva i fàcil. Totes dues em semblen improcedents: improcedent la por localista, i improcedent la impaciència unificadora". Joan Fuster dixit, i jo en sóc ben d'acord.

EL MALLORQUINISME POLITIC

- Fets i problemes sobre la dinàmica dels Països Catalans a les Illes-

GREGORI MIR

La dinàmica dels Països Catalans s'ha de diferenciar del nacionalisme del Principat perquè s'hi manifesten un conjunt de fenòmens que, si bé no es poden explicar sense ésser relacionats amb aquell nacionalisme, plantejen una problemàtica que desborda el marc i la praxi nacionalista a Catalunya. La complexitat d'aquests fenòmens m'ha fet reflexionar sobre un problema de mètode que ens donés el camí o ^{els} camins més directes i clars per ^a acostar-nos al plantejament de la qüestió, a la seva realitat històrica i actual. Si bé ~~es~~ d'un punt de vista teòric no hi ha d'haver ~~una~~ obstacles per ^a definir el conjunt dels Països Catalans com una nació o nacionalitat, una meditació sobre la realitat històrica ~~www.fawndi.com/wwwwwwwwww~~ que contempli la majoria de fets més significatius fa ~~el problema~~ complicat ~~de definir~~ ^{d'aplicar} aquella teoria. La denominada concepció naturalista o positivista de la nacionalitat (aquella que té sobretot en compte les característiques externes i "inamovibles" com podrien ser la llengua, les institucions, els costums i una psicologia col·lectiva o ètnia) sens dubte no ha de forçar els elements donats per ^a definir una nacionalitat catalana composta per aquells països. En canvi, des de l'altra perspectiva teòrica, la idealista o voluntarista, (aquella que valora més la voluntat d'autodeterminació interclassista per sobre ^{alhora} ^{que} a la vegada, els elements objectius abans esmentats), el problema del nacionalisme dels Països Catalans no ~~se~~ em sembla ^{una} fàcil d'entendre ni d'explicar.

El mètode que he cregut més escaient per ^a analitzar els problema, més ben dit, per ^a plantejar-lo amb tota la modèstia que calgui, consisteix ^a estudiar els fenòmens a partir d'allò que ^{ve} denomin eixos d'integració nacional. Aquests eixos són l'Economia, la Política i la Cultura. (Aquest mètode és purament analític, és a dir, ^{que} intenta ^{de} clarificar o plantejar els problemes. En bona llei metodològica, deslligar l'economia de la cultura o de la política és o pot ésser un ^{del} absurd de grosses dimensions: aquella explica en molts d'aspectes les altres dues; però, com que la fenomenologia de qualsevol nacionalisme és sui generis, esper que no sigui massa insultant ^{el} intentar un acostament al problema a partir d'aquests macro-sectors). En el nostre cas -Països Catalans- que denomin nacionalitat funcionalment disgregada la imatge d'uns eixos convergents

en un mecanisme central que els dinamitzi i mantinguí en funcionament tot un aparell integrador i alhora diferenciat ~~www~~ d'organització col.lectiva, no han existit en el mateix temps ni en la mateixa intensitat. Així, per exemple, crec que es pot dir que l'eix cultural és el que més s'ha acostat a allò que hauria d'ésser. És evident que l'important reviscolament literari mallorquí d'aquests ~~últims~~ ^{darrers} anys, per citar un fet notori, no ^{hauria} pogut ^{ésser} ~~donar-se~~ sense l'organització cultural existent a Barcelona. En canvi, ~~des~~ del punt de vista econòmic, el problema presenta unes característiques diferents. Sens dubte les Illes, per tradició i geografia, formen part d'una àrea ~~www~~ econòmica majoritàriament dominada per l'economia del Principat; però, en els desvetllaments econòmics mallorquins més decisius, la participació del Principat no ha estat fonamental. Es tractaria, principalment, d'un intercanvi comercial: les Illes serien un lloc privilegiat per ^a determinats productes del Principat. Respecte al País Valencià, avui existeix un intercanvi valuós, concretat sobretot en materials per a la construcció, mobles i productes agraris. D'altra banda, les vies de comunicació més importants que enllacen les Illes amb el continent són les establertes amb Barcelona i la costa valenciana, i encara hauríem d'afegir-hi la que l'any passat es va establir de manera regular entre el Rosselló i Mallorca; però, la principal font de riquesa de l'economia mallorquina, avui, depèn del transport aeri. El que no trobarem, amb totes les excepcions que caldria fer aquests ^{darrers} ~~últims~~ anys i en el passat, és que ~~www~~ sectors econòmics del Principat o del País Valencià vagin a Mallorca a ^{emergar} ~~invertir~~ ^{plusvalies} les ~~plusvalies~~. Els grups econòmics dirigents de cada un dels països tenen uns interessos diferents, però això no vol dir que no siguin complementaris. Precisament la complementaritat crec que és ~~www~~ un dels fonaments que ens han d'ajudar a explicar-nos el fet nacional dels Països Catalans no sols ^{ment} en el passat, ^{ans} ~~sinó~~ també en el futur.

L'eix sens dubte més feble és el polític. I ho és perquè hi participa un element transcendental: l'Estat, o els Estats, que sempre ha maldat per evitar qualsevol acostament polític entre els Països Catalans. I els obstacles que hi ha posat no sols són d'ordre jurídic-formal, ^{ans} ~~sinó~~ també culturals. Podem dir que les relacions del Principat amb l'Estat repercutiren a Mallorca, on ~~no~~ trobarem uns moviments que ~~www~~ també pugnen per replantejar aquelles relacions, però aquests moviments, i això crec que és important, provocaren una reacció anti-catalana per part dels grups dirigents i tradicionals, els quals feien ^{llurs} ~~els seus~~ plantejaments ^a favor de l'Estat per ^{tal com} ~~quan~~ aquest els ~~www~~ possibilitava totes les garanties en la defensa dels ^{propis} ~~seus~~ interessos.

Les relacions dels grups dirigents amb els grups que controlaven l'Estat, necessàriament havien de repercutir en les relacions polítiques entre Mallorca i el Principat. Amb el País Valencià i el Rossó, exceptuant la consciència d'una mateixa cultura ~~de~~ part de les minories intel.lectuals, les relacions polítiques ~~vingueren~~ tingueren poca ~~o~~ ~~una~~ importància, o nul·la.

Aquest conjunt de problemes d'ordre ~~gèn~~ genèric han d'ésser ~~ins~~ inserits dins la pròpia història de cada uns dels Països Catalans. No es pot ~~menysvalorar~~ ^{menysvalorar} el fet de la tradició autonòmica dins la Confederació Catalano-Aragonesa, com tampoc ~~es pot menysvalorar~~ ^{l'}unió popular que existí entre els nostres països ^{havors de} ~~quan~~ la Guerra de Successió i que va significar la ruptura d'uns lligams d'identitat nacionals evidents, en una època en què es posaven les bases teòriques i pràctiques de les nacionalitats modernes (sobirania nacional i els seus sistemes de representació), i que conduïren ~~les~~ ^{havia de} burgesies a identificar la nació amb l'Estat. El procés d'integració de l'Estat significar ~~ia~~ ^{o donaria} lloc a un altre procés de desintegració ~~del~~ dels Països Catalans. Ara bé, aquell procés d'integració ^{no} mai fou ~~acompletat~~ ^{acompletat}, ~~ja~~ fos per la ineficàcia dels aparells de l'Estat ~~o~~ ^{ja fos} per una pugna col.lectiva ~~de~~ ^{de} i amagada ~~de~~ ^{de} part dels nostres països. Precisament perquè ^{no} ~~mai~~ ^{mai} fou ~~completa~~ ^{completa} del tot, ^{ja} ~~era~~ ^{era} possible la renaixença i l'aparició de la ~~con~~ consciència nacionalista, així com tot un procés d'acostament que la guerra civil del 1936 ~~va~~ ^{va} obstruir. I és que el

tampoc ^{no} hi participà capital privat del Principat. Mirant els noms de les persones que intervengueren ~~en~~ la formació d'aquelles empreses, no hi trobarem cap personalitat vinculada amb les grans famílies burgeses del Principat. Són els mateixos mallorquins que duen a terme el procés. I el fenomen més interessant de l'època seria la formació d'uns nous grups socials que ^a poc a poc, ^{haurien de substituir} substituïrien ~~la~~ aristocràcia, però aquests nous grups no es fan plantejaments ambiciosos, car ~~la~~ la geografia ~~condiciona~~ i els recursos naturals ~~condicionen~~ condicionen absolutament. Es tracta més aviat d'una petita burgesia industrial i comercial que per ~~seu~~ ^{emparar-se del} control de la societat mallorquina es veu obligada a aliar-se amb els interessos agraris encara majoritàriament en mans de l'aristocràcia. Nogensmenys, ^{haurien d'esser} ~~serien~~ els representants dels nous grups comercials ^{els} que entrarien en contacte amb la realitat donàmica del Principat i que un moment determinat ^{haurien d'intentar} ~~intenterien~~ ~~per~~ uns plantejament autonomistes. Els ^{altres} ~~demés~~ grups ^{no} ~~no~~ ^{haurien de} sentir-se ~~mai~~ identificats amb les pretensions cada vegada més radicals de la burgesia catalana. D'altra banda, el fet indiscutible que el procés de canvi fou fruit del mateix esforç dels mallorquins va crear una consciència de seguretat i ^{de} auto-suficiència ~~per~~ part d'aquells grups, ^{consciència,} les quals ^{relacionades} amb una tradició cultural no identificable amb cap altra comunitat hispànica, feu possible que els mallorquins tinguessin consciència de grup, ^{cosa que} ~~la qual~~ serà una constant que ~~no~~ arribarà fins ~~els~~ ~~nos~~ nostres dies. Consciència de grup que ~~en~~ les classes dirigents han manipulat per evitar un "retrobatment nacional" amb Catalunya, però que no han sabut o volgut potenciar per ^a fer ~~front~~ ^{cara} ~~als~~ al procés ~~de~~ creixent d'intervenció ^{centralista} ~~estatista~~ dins la societat mallorquina. Aquesta contradicció també ~~no~~ arriba fins els nostres dies.

S'ha dit que, amb l'aparició de la revista "La Palma" (1840-41), comença la renaixença a Mallorca. "Consecuencia con nuestros principios es el calor indígena que nos proponemos dar al anunciado periódico. La imaginación, una vez suelta de las trabas de la imitación, no es sino el reflejo que pintan en nuestra mente los recuerdos, los lugares y la atmósfera que nos rodea; la verdadera literatura varía según la historia y la naturaleza de cada país . . ." Josep Mª Quadrado, principal inspirador de la revista, ^{hauria d'esser} ~~seria~~ una personalitat excepcional del XIX mallorquí i les paraules suara transcrites que intro- ^{permanents influents} ~~duen~~ dueixen la publicació també ens poden introduir al procés de retrobatment entre ~~els~~ Països Catalans. Quadrado fou col.laborador de Balmes i de Pau Piferrer, i ~~tot~~ tota la seva ideologia i fins historiografia només s'explica dins el context ~~general~~ general ~~de~~

d'una cultura que, ^{bé} ~~encara~~ que en castellà, es trobava davant unes realitats socio-econòmiques diferents ~~de~~ la resta de les que formaven l'Estat; però, Quadrado sempre ~~mantenia~~ mantingué una interpretació particularista de Mallorca, sense, ^{però,} acabar de deslligar-la del Principat, i que s'ha d'entendre a partir d'aquella consciència de grup que ja he esmentat.

L'establiment d'un transport regular ~~va~~ fer possible les relacions entre personalitats dels dos països. L'any 1842 Piferrer hi anava per ~~a~~ investigar la història de les illes. J. Rubió i Ors mantingué ~~una~~ correspondència amb escriptors mallorquins. L'any 1845 Joan Cortada feu un viatge a Mallorca i, de les resultes, escriu un bell llibre sobre l'Illa i els mallorquins. Jo crec que ell ens dona la clau per ^sentendre aquella societat illenca, ben ~~contrastada~~ ^{contrastada} per un barceloní que havia observat els processos de canvi de la seva ciutat. Si Pau Piferrer ens parla de Mallorca com ^dun món desconegut, en Cortada, més explícit, dirà que "allí las tradiciones se han conservado puras y pueden verse casi en el mismo estado que tenían siglos atrás los lugares en que nuestros cronistas fijan algún suceso memorable, porque las funestas revoluciones no han pasado por allí su fatal rasero, ni sonó todavía en esa tierra dichosa el inexorable grito de nuestro siglo: Nova sint imnia: El mar que la separa de la Península es una línea divisoria, no solo física sino moral, y por esto dicen que ahí subsisten costumbres de las cuales han desaparecido entre nosotros hasta el recuerdo". El ^{paràgraf} ~~paràgraf~~ és important, car ens introdueix ~~en~~ la particularitat mallorquina: una tradició pròpia, no identificable, i el condicionament geogràfic ~~que~~ en que es fonamentava en part aquella tradició. L'aïllament, sens dubte, explicava la consciència de grup ^{de la llengua} ~~de la llengua~~. Però en Cortada, a Mallorca, va parlar en català als mallorquins i, com si ~~per~~ ^{ho} ell descobrís, dirà que "la lengua mallorquina es puramente la catalana con una pronunciación más dulce y una música muy graciosa por más que ens los primeros dias desagrada. Algunas variaciones se notan entre el mallorquín y el catalán, más son de poca ~~momento~~ momento aunque a veces hacen difícil la inteligencia de áquel, sobre todo cuando se oye hablar a alguna persona del pueblo". Si bé el text ~~ens~~ pot explicar el "desconeixement" entre les dues comunitats, també ens dona la clau del futur enteniment: la llengua.

L'any 1859 els ^{poetes de l'Illa} ~~mallorquins~~ participen ~~en~~ els Jocs Florals, i era normal que els pocs universitaris mallorquins anessin a estudiar a Barcelona. Un d'ells, en Marià Aguiló, ^{havia d'ésser} ~~era~~ el primer ~~en~~ fer uns plantejaments comuns, tot partint d'una ~~visió~~

madura i primerenca

~~la consciència~~ consciència lingüística i cultural que molt pocs tingueren a Mallorca o ~~als~~ als altres Països Catalans. A partir de mitjan segle, de cada vegada són més freqüents les relacions entre personalitats intel.lectuals de Barcelona i Mallorca. ^{Havia de ser} ~~seria~~ amb en J.Ll. Pons i Gallarza, fills de mallorquins però educat i format a Barcelona, que es ~~van~~ farien els primers plantejaments seriosos perquè els "esforços" autòctons arribessin a interessar els grups socials dirigits de l'Illa, tot partint de la necessitat ^{que} ~~de~~ aquests grups ~~se~~ sentissin identificats amb els intel.lectuals i escriptors que feien del retobament amb els altres Països Catalans un acte de fe ^{en} ~~amb~~ el futur. El concepte d'Escola Mallorquina apareix llavors i s'explica per la necessitat de naturalitzar l'obra renaixentista dels mallorquins i, en el fons, també venia a justificar aquella consciència de grup esmentada.

La ~~idra~~ consciència cultural comuna apareix ben aviat a ~~Mallorca~~ Mallorca, ^{per bé} ~~en~~ que sempre ~~de~~ part de les minories intel.lectuals. Un escriptor de segona ^{vinguda} ~~generació~~, però que és important ^{perquè va plantejar} ~~per haver plantejat~~ el problema dels "xuetes" a Mallorca, ^{havia} ~~arribat~~ a dir: "fes Déu que mallorquins, catalans i valencians comprenguessen d'igual manera sos interessos i ses aspiracions i abandonassen tota qüestió de forma, tota controvèrsia que ara desgraciadament los divideix. Tal volta, establerta la unitat de la llengua literària, se formaria es estes parts d'Espanya occidental una civilització incansable competidora de la civilització central, que encara nos amenaça, nos malmena, nos engruna !" (Josep Tarongí, 1872). Desconeix ~~textos~~ ^{una} ~~textos~~ d'aquesta ~~indole~~ ^{indole} escrits per valencians o catalans que incideixin tan clarament sobre els fonaments d'una idea de ~~països~~ Països Catalans: superant el fet lingüístic, ja entreveu una cultura, una civilització.

A partir de la Revolució de 1868, crec que es pot començar a parlar d'unes relacions polítiques entre mallorquins i catalans, però d'abans s'hauria d'esmentar la bona acollida que tingué un assaig de G. Bibiloni, "Cristianos socialistas" (1848), ^{de} part dels socialistes utòpics de N. de Montfrial. Bibiloni ^{havia d'èsser} ~~seria el principal~~ ^{més} important ^{en} inspirador dels corrents progressistes que desembocarien en el federalisme i el republicanisme. Si bé encara és ~~per~~ ^{per} ~~investigar~~ ^{investigar}, sens dubte hi ha una relació entre les dues comunitats dins aquest ^{context} ~~context~~, el qual, si bé no es pot dir nacionalista, si s'ha ^{de} situar dins unes ^{seu} ~~co~~ordenades generals d'afinitats naturals que ^{tra} ~~tra~~dueixen uns ~~pressupòsits~~ ^{pressupòsits} nacionals, com també ho ^{foren} ~~foren~~ ^{els esmentats} ~~els~~ ^{del grup}

de Quadrado. L'any 1869, ^{el federalisme va} mallorquins ^{va} assistir a la constitució del Pacte de Tortosa, promogut per V. Almirall. Encara podriem citar un altre fet dins aquesta línia republicana-progressista, com fou ~~el de~~ ^{les} que la Diputació de Balears sol·licités, l'any 1873, ^{de} formar part de l'Estat Català que es volgué constituir. També ^{ve} ~~seria~~ durant aquests anys que el moviment obrer mallorquí es relaciona ~~ava~~ amb el de Barcelona. Aquests fets assenyalen una línia que duraria fins l'any 1936: ~~en~~ els moviments ^{democràtics i} progressistes mallorquins, amb ^{diferents} ~~distintes~~ inflexions, estigueren relacionats amb els que ^{existien} ~~es donaren~~ al Principat. En canvi, aquest fenomen, amb excepcions de ~~poca importància~~ ^{no es va escure}, mai ~~es donà~~ entre els grups ^{tradicionals} dirigits.

REGIONALISME

L'inici de la Restauració a Mallorca tingué les mateixes conseqüències que a la resta de l'Estat: formació de ~~dos~~ ^{les} grans agrupacions polítiques i divisió en tres corrents del moviment federal i ^{el altre} ~~al altre~~ moviment obrer. Però ^{romà} ~~quedat~~ dins la consciència col·lectiva ~~wwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwwww~~ favorable a l'autonomisme. Antoni Maura, en els seus primers ^{manejats} ~~discursos~~ ^{adrecats} ~~dirigits~~ als mallorquins ja faria una crítica ~~de~~ ^{de} centralisme, el qual "se extrema hasta la congestión que entumece los miembros y compromete la vida" El grup que, ~~promovien~~, va cridar ~~de~~ Maura perquè fos ~~el~~ ^{va ser} representant de Mallorca ~~per~~ el naviliar, el que més relacionat estava amb els interessos comercials. Aquesta dada crec que és important, car ^{havia d'esser} ~~serien~~ els grups comercials els primers ~~en~~ ^{en} fer uns tímids plantejaments autonomistes dins la Restauració, i que responen a uns corrents regionalistes.

Durant aquesta època, Mallorca també experimenta la "febre d'or". Hi ha una reactivació del sector agrari, els sobrants del qual s'exportaran a Barcelona, al Sud de França i ^a Sud-Amèrica. També s'intensificarà la industrialització sabatera i tèxtil. La classe mercantil intenta modernitzar l'Illa i la Ciutat de Mallorca a partir del liberalisme de l'època. La crisi provocada per la fil·loxera i després la caiguda i desaparició dels mercats colonials afectaren seriosament ~~de~~ l'economia mallorquina i aquella classe mercantil ~~wwwwwwwww~~ -organitzada en torn de la Cambra de Comerç- reaccionarà ~~www~~ en demanda de reformes administratives i polítiques. Els escrits "regionalistes" de M.S. Oliver responien no solament

a una moda ^{ans} ~~si~~ també a les demandes de canvi esmentades. L'any 1898 ^{fora} ~~seria~~ el punt de ^{partença} ~~partida~~ d'un mallorquinisme ~~conscient~~, i no deixa d'esser ^{simptomàtic} ~~www~~ que ~~en~~ aquell any, un grup d'homes de negocis del Principat visitassin Mallorca i fossin ^{compliments} ~~festejats~~ pels dirigents de la Cambra de Comerç ciutadana. A partir d'aquests anys ~~www~~ anirem trobant unes fites que ens expliquen un acostament econòmic entre les dues comunitats, però sempre en ~~un~~ un sentit comercial. L'any 1904, una altra comissió d'homes de negocis i polítics de Barcelona, entre els quals ^{hi havia} ~~hi assistia~~ F. Cambó, tornaren a Mallorca per estudiar les relacions econòmiques entre els dos pobles i tingueren una rebuda quasi oficial; però, cal dir, que l'Ajuntament de Ciutat llavors ^{era} ~~estava~~ ~~un~~ controlat pels republicans, els quals, ~~www~~ com ja he insinuat, foren els que tingueren idees més clares sobre la complementarietat de les dues economies.

El primer teòric del procés autonomista mallorquí fou M.S. Oliver. Tota la seva teoria -fonamentada principalment en l'obra de V. Almirall- només s'entén dins una perspectiva catalana, ^{tot i ésser} ~~malgrat estigués~~ feta en funció de la problemàtica mallorquina d'aquella època. N'Oliver, que també creu ^{en} ~~la~~ ~~fin~~ ~~teoritz~~ una personalitat mallorquina, ^{l'ins hi teoritz} ~~accepta~~ ja el fet nacional del catalanisme integrador de realitats

que no havia deixat d'esser el grup social de més influència entre la pagesia d'una comunitat l'estructura de la qual era fonamentalment agrícola. I, com és sabut, la pagesia i l'aristocràcia contribuïren ben poc per no dir gens ~~en~~ als processos nacionalistes d'aquella època, i quan ho feren ^{vater} ~~for~~ com ^{apèndix} dels moviments urbans-industrials. Els primers, per ^{llur} ~~la seva~~ alienació cultural fruit d'un subdesenvolupament econòmic que de vegades adoptava autèntiques formes de misèria, i els segons, perquè no se sentien identificats amb el progressisme ~~burgès~~.

Durant aquests anys es produeix un fenomen fins ara molt poc conegut. Del procés de desintegració del partit federal es formà una tendència republicana-autonomista molt acostada al Principat. El principal representant ^{en feu} ~~era~~ Lluís Martí, el qual, en plena crisi colonial, organitzà una reunió a Ciutat de Mallorca de valencians, catalans i mallorquins, reclamant la formació d'un "parlament ~~www~~ interprovincial dels tres Països Catalans". L'any 1900 ~~andava~~ a Barcelona com

a representant de l'Ajuntament de Ciutat per estudiar problemes d'Administració i "aconsellar" els homes de la Lliga perquè acceptessin la legalitat constitucional ^{per} ocupar els llocs de poder, tal com ells havien fet a Mallorca. L'any 1906 encara ^{va} assistir, com a representant de Mallorca i del Partit Republicà, a les festes de La Solidaritat, amb protestes radicals ^{de} part dels representants més característics dels grups dirigents, que, des de les campanyes de n'Oliver, havien ~~començat~~ iniciat un anticatalanisme conscient.

Un altre fenomen que ^{cal emmentar} s'ha de citar d'aquests anys que ^{havia} incidir sobre Catalunya i que té per base Mallorca és allò que després seria conegut pel "maurisme". Joan Alcover, íntim ^{amic i conseller} de Maura, ^{ésdevindrà} un dels poetes més importants de la nostra cultura literària. I, a Barcelona, en Maura ^{tenia} ~~una~~ en M.S. Oliver el seu principal advocat ideològic. El problema és prou complex ^{perquè} com ^{el deixem} només ~~deixar-lo~~ enunciats, però ~~no~~ és evident que en Maura fou dels pocs polítics de la Restauració que intentaren comprendre el catalanisme, i la seva condició de mallorquí ^{li} ajudà. Tampoc ^{no} podem oblidar que, sembla, en Maura en la seva joventut fou federal, ^{així com} els seus intents de donar l'autonomia a Cuba abans ~~de~~ que el problema es ~~fosse~~ radicalitzés. Nogensmenys, també s'ha de dir que fins la ^{seua} seva mort, el "maurisme" a Mallorca seguí els corrents anticatalanistes que es formaren a ~~principis~~ principis de segle. Després es convertí ~~en~~ en un partit "regionalista" i arribà a col.laborar amb la Lliga ~~regionalista~~ dirigida per Cambó.

~~El procés de modernització que comença a concretar-se a Mallorca pels voltants del principi de segle també obviament havia d'arribar al moviment obrer. L'organització ~~del~~ del partit socialista i d'un sindicat es faria a partir de l'organització a nivell d'estat. Això no vol dir, ni de bon troc, que el moviment obrer sagregués espanyolisme visceral, sino més aviat que el catalanisme de llavors no arribà ^{a fer-se interessar} ~~als~~ ^{moviments del barri} ~~als~~ ^{seus} ~~seus~~ obrers, per tant poc podien entendre-ho els mallorquins. D'altra banda, el partit ~~liberal~~ liberal de Mallorca ~~mantenia~~ ^{de} seguit els plantejaments de Madrid, mantenia que el catalanisme era un moviment retrògrad, i, a través de l'errouxisme -d'escasa influència a Mallorca- es de suposar que el moviment obrer mallorquí en principi no es va interessar el més mínim pels plantejaments catalanistes. ~~D'un~~ D'un altre costat, si el republicanisme ~~era~~ era, a la seva manera, catalanista, s'hauria de veure i analitzar les ~~relacions~~ relacions dels dos moviments. Nogensmenys, quan la Setmana Tràgica, en Gabriel ^{no sembla coincident.}~~

El procés de modernització que comença a manifestar-se molt ~~notòriament~~ ^{facilment} pels voltants del principi de segle també havia ~~afectat~~ ^{d'}afectar ~~el moviment~~ ^{el} moviment obrer. S'organitzà el Partit Socialista i un sindicat, però, lògicament, formant part ~~del~~ ^{de} establert a nivell de l'Estat, encara que, sovint, els contactes s'establiren a través de Barcelona. La posició dels dirigents obrers davant el nacionalisme català llavors ascendent, planteja una sèrie de problemes encara per estudiar. Caldria veure les relacions d'aquells dirigents amb el moviment republicà, del qual hem vist una actitud favorable ^{vers} el catalanisme. També, ~~l'eco~~ ^{el resio} que pogué tenir a Mallorca l'anticatalanisme del lerrouisme. He trobar papers de publicacions del Partit Liberal mallorquí que ~~wwwwww~~ expliquen com el catalanisme és un moviment retrògrad. D'altra banda, no es pot oblidar l'acostament d'en Maura al catalanisme de La Lliga i les repercussions que aquesta entesa pogués tenir sobre els republicans i el ~~wwwwww~~ moviment obrer. Nogensmenys, el que ~~és~~ ^{és} evident és que entre el Principat i Mallorca a nivell de moviments obrers ~~wwwwww~~ existí una relació que ja comença, com s'ha vist, ~~el~~ ^{el} segle XIX. I és que els moviments progressistes d'ambdues comunitats mai ^{no} estaran encarats; però això tampoc no s'ha d'interpretar ^{en el seu l'it} que estiguessin totalment identificats, ~~wwwwww~~ car, en definitiva, uns i altres, responien a unes estructures socio-econòmiques diferents. Jo crec que predominà, durant bastant de temps, més una consciència de classe que no una ~~con~~ ^{con}sciència nacional. Així, per exemple, l'anada l'any 1909 d'A. Fabra i Riba a Mallorca a fer una campanya ideològica ~~la~~ ^{ahora} ~~www~~ ^{conferes} ~~vegada~~ que iniciava ~~conversacions~~ amb Llorenç Bisbal per establir entre Catalunya i Mallorca una organització conjunta i autònoma del PSOE, (segons em comunica Pere Gabriel) i que els fets de la Setmana Tràgica feren ~~portar~~. Crec que també és significatiu que Gabriel Alomar, ~~el~~ ^{arran} del mateixos esdeveniments històrics, anés a ^{la} Ciutat de Mallorca convidat ~~www~~ pels socialistes a fer campanya contra en Maura, conegut com era n'Alomar pel seu radicalisme nacionalista. I encara hauria d'esmentar el pas d'en Lluís Martí a una col.laboració més activa amb els socialistes en la segona dècada del segle. Però, ~~tindrien~~ ^{haurien de} ~~que~~ passar encara anys perquè a "El Obrero Balear" ~~es~~ ^{es} publicassin articles favorables no solé a l'autonomia balear, ~~sino~~ ^{ans} també d'una defensa ben explícita d'una nacionalitat integradora dels Països Catalans (Alexandre Jaume).

Una institució que actuà amb eficàcia d'acord amb els principis del "regionalisme" fou l'Església. Un bisbe excepcional, Pere J. Campins, entre altres coses importants, organitzà una Càtedra de Llengua i Cultura Mallorquina, que tingué molta influència entre el clergat. Al seu costat tingué com a principal col.laborador Mossèn Antoni. Mª Alcover, el qual, com ^{se sap} ~~és sabut~~, engegà una obra titànica: el Diccionari General de la Llengua Catalana, iniciat gràcies a l'ajut i amistat que tenia amb E. Prat de la Riba. N'Alcover, president del I Congrés de la Llengua Catalana, movilitzà ~~se~~ centenars de mallorquins per ^a la seva obra, sobretot entre les classes populars i pageses, entre les quals l'Església tenia molta influència. Dins aquest context ^{no} tampoc ~~ens~~ podem oblidar de Miquel Costa i Llobera, les poesies del qual eren conegudes pel poble mallorquí. Nogensmenys, la influència de l'Església, ^{si bé} si fou molt ~~important~~ decisiva de cara a la transmissió i ^{al} manteniment de la cultura genuïna, políticament fou quasi bé nul.la i de fet actuà com una força conservadora molt important, ^{ment} no solé per la seva pròpia missió i actuació tradicional, ^{amb} ~~sino~~ també per la dialèctica resultant de la seva influència entre els sectors pagesos i els grups dirigents establerts.

A nivell de cultura, ~~per~~ aquells anys ~~wwwwww~~ s'establiren entre Mallorca i el Principat unes relacions d'intercanvi i influència mútua entre els escriptors i ^{els} intel.lectuals. La influència de M. Costa i Llobera i Joan Alcover entre els "novecentistes" és un fet prou conegut. ^{acollit} Barcelona ^{acolliria} ~~acolliria~~ mallorquins que més ^{prest} ~~prest~~ o més ^{prest} ~~prest~~ arribar^{en} a tenir influència dins la societat catalana, com foren Miquel dels S. Oliver, que arribat^{en} a ~~esser~~ l'ideòleg d'un corrent conservador a més de convertir La Vanguardia en el diari de més ~~wwwwww~~ circulació del Principat. G. Alomar, que ^{esdevingué} ~~es convertí~~ en un dels ~~wwwwww~~ principals dirigents del catalanisme d'esquerres, i d'ell no ~~es~~ pot oblidar el seu assaig sobre nacionalisme i socialisme començat a publicar l'any 1902, i que representa un primer intent d'anàlisi del problema català des d'una perspectiva fins llavors marginada. Joan Torrandell, Felix Escalas, ~~wwwwww~~ i tants d'altres de no tanta ^{de} importància que es realitzaren ~~wwwwww~~ professionalment a Barcelona. Però, ~~www~~ a excepció feta d'uns pocs, el Principat no es va plantejar políticament el fet dels Països Catalans, encara que culturalment sempre existí una clara idea d'unitat. Vull dir que, en els plantejaments concrets i històrics del catalanisme políticament organitzat, no ~~www~~

hi trobam una estratègia política muntada a partir d'una visió global dels Països Catalans. Aquest ~~wwwwww~~ fenomen de dissociació entre el fet cultural i el fet polític ens arriba pràcticament, ^{amb} ~~en~~ diferents inflexions, fins als nostres dies. Per entendre-ho crec que s'ha de tenir en compte la inseguretat i les contradiccions del catalanisme en la dinàmica ^{d'aquella època} ~~de for~~ ^{de franquisme} ~~es~~ amb el consens total del Principat. Inseguretat i contradiccions que, entre altres fenòmens, ^{havia de} ~~provocar~~ actituds de cada vegada més possibilistes (del radicalisme teòric d'E. Prat de la Riba a la conformitat amb una modesta, encara que eficaç, Mancomunitat). Des ~~del~~ el moment que el catalanisme hegemònic s'integra en el sistema de la Restauració ¿quin sentit tenia ^{als} pels grups dirigents mallorquins una integració amb Catalunya? Com ja he dit, crec que és a partir del plantejament polític de les relacions amb l'Estat que la dinàmica dels Països Catalans té un sentit profund i autèntic: a mesura que el nacionalisme del Principat, o la dinàmica nacional del Principat, parteixi d'una concepció política dels Països Catalans, les relacions amb l'Estat ^{s'hauran} ~~hauran~~ ^{d'} ~~de~~ establir ^{en} ~~se~~ ~~amb~~ ~~elles~~ formes diferents ^{de} les ^{afin} fins ~~de~~ conegudes. Si el nacionalisme del Principat no assumeix la realitat dels Països Catalans, la dinàmica nacional de cada un d'ells s'establirà, segurament, a partir de formes federals i/o autònomes, amb una ^{possible} consciència cultural comuna. El problema és prou complicat i complex ^{perquè només el pugem} com ~~només~~ poder deixar ~~el~~ plantejat, amb l'esperança que aquest Encontre ens acosti a la realitat ^{we} ~~del problema~~ així com a ~~llurs~~ ^{les seves} solucions.

Mn. Antoni Mª Alcover, escrivint l'any 1904 al seu amic E. Prat de la Riba, li diu que "jo, a Mallorca, faig propaganda a favor de la causa regionalista i de "La Veu", i la faig sobretot entre capellans i gent piadosa, que són ~~la~~ base principal per consolidar la cosa regionalista". I en certa manera els fets li donaren raó. Fins l'any 1909 no ~~havia~~ ^{hi havia} cap intent de caire regionalista per actuar en política, que fracassà. Quasi durant dues dècades el "mallorquinisme" fou representat per Mn. Alcover, el qual utilitzà ~~el~~ fins el periodisme per fer acte de presència, però sempre amb uns esquemes rurals i tradicionals que ens expliquen el seu èxit popular. Els seus constants ~~enfrentaments~~ ^{enfrentaments} amb les publicacions obreres i republicanes en definitiva no crec que fossin gens saludables per ^a la causa que ^{ell} defensava, i en certa manera poden justificar l'anècdota d'una personalitat que ^{Joan's} esdevingué ~~una~~ poderosa i que començava a ~~donar-se a~~ ^{fer-se} conèixer. Em referesc a Joan March el qual, segons s'ha dit i repetit, en una ~~una~~ ^{una} ocasió digué que "això del mallorquinisme és cosa de monges i capellans".

Les conseqüències de la I Guerra Mundial encara ~~estàn~~ ^{són} per estudiar, però sens dubte ens trobam davant un inici de canvi socio-econòmic de profundes conseqüències no sols ^{ment} per a l'economia ^{ans} ~~sinó~~ també per a la política. ~~Un~~ ^{Un} dels fenòmens més interessants és l'aparició d'un sentiment autonomista ^{de} ~~per~~ part de sectors fins llavors allunyats, quan no contraris, ~~www~~ de qualsevol veritat d'aquella mena. No sols ^{ment} la nova actitud responia al nou estat de coses provocat per la Guerra, sinó per la dinàmica nacionalista al Principat. L'any 1916, Ll. Alemany, un dels caps del Partit Liberal, inicià una campanya ~~en~~ favor de la creació d'una Mancomunitat Balear. (Mn. Alcover li contestà ~~la~~ dient ~~que~~ que Mallorca s'havia d'integrar dins la Mancomunitat Catalana). Però el que crec que és molt interessant de les propostes de n'Alemany és que anava ~~en~~ enllà d'una simple consideració d'ordre administratiu: basava les seves sol·licituds en una personalitat balear que no podia identificar-se amb el Principat, ~~malgrat~~ ^{tot i} reconèixer ~~la~~ existència d'uns lligams entre els dos pobles. Nogensmenys, l'any 1917 n'Alemany, acompanyat d'en Lluís Martí, ^{feu} ~~feria~~ un viatge a Barcelona i ^{va} ~~se'n~~ homenatjat pels principals dirigents de La Lliga, sense que d'aquell viatge ~~se~~ sortís cap entesa concreta. En Joan March, aquell mateix any entrà ~~a~~ a formar part del seu Partit i ^{els} ~~els~~ dos s'integraren ^{dins} ~~en~~ la facció albista, és a dir, la facció del Partit Liberal espanyol més combativa del catalanisme.

hegemònic

Per primera i única vegada, un representant significat dels grups dirigents mallorquins s'acostava al catalanisme, però sense cap conseqüència. N'Alemany, fins l'any 1936, ^{continua mantenint} seguiria mantinguent la teoria balearista ~~que~~ que traduia aquella conseqüència de grup esmentada ~~www~~, la qual ^{va ser} seria manipulada per evitar l'acostament entre les dues comunitats a nivell polític.

D'aquests fets, però, no se'n pot treure cap conseqüència sobre ~~l'anticatalanisme~~ l'anticatalanisme dels mallorquins. Es tractaria més aviat, ^{com} que ja s'ha dit, del fet ^{let} que els grups dirigents d'amb ~~els~~ pobles representen interessos diferents. A nivell popular no existia ^{per} cap animadversió contra el Principat. Mallorca ^{continua} seguia exportant els seus sobrants agrícoles a Barcelona. Amb aquesta capital s'iniciaren relacions de tipus institucional ~~www~~ encara avui vigents (Col·legi d'Arquitectes, etc., etc.) I el fet ~~que~~ que una institució financera que ^{havia d'esdevenir} esdevindria la més important de Catalunya - la Caixa de Pensions i Estalvis- també ho sigui ^{les} de Balears i la seva expansió hagi estat la més dinàmica, crec que són dades que ~~www~~ fan matisar tota la fenomenologia de les relacions entre Catalunya i Mallorca.

Dis l'ordre econòmic, ~~www~~ una vegada acabada la guerra ^{primera} mundial ~~www~~ es comença a posar els fonaments de la que ^{esdevindrà} esdevindrà (principal font) de riquesa mallorquina: el turisme, que anà ~~www~~ augmentant de cada any. En part fou per iniciativa d'estrangers i en part per iniciativa dels mallorquins, però el fet evident és que a través del turisme Mallorca ^{havia d'iniciar} iniciaria un procés de canvi socio-econòmic.

D'entre aquests conjunts de fets d'ordre divers que defineixen la nova època, un, especialment, és de ~~www~~ relleu: l'aparició d'una generació d'homes joves que s'auto ^{ur} proclamen nacionalistes. Teòricament, intentent influir ~~www~~ a través de La Veu de Mallorca (II Època); políticament, s'organitzen com a Centre Regionalista. ^{va ser} La seva actuació fou més aviat la d'un grup de pressió, car no arribaren a aconseguir la formació d'una agrupació nombrosa. Com a tal grup de pressió és digna de mencionar la mobilització ^{gairbé} a favor de l'Assemblea de Parlamentaris, ~~www~~ a la que s'adheriren ^{gairbé} quasi bé totes les forces anti-monàrquiques. El seu principal teòric fou Guillem Forteza i el seu primer animador Joan Estelrich. ~~www~~ En Forteza, en les seves teoritzacions, partia d'una consciència nacional catalana sense reserves i que implicava l'acceptació ~~de la causa~~

dels Països Catalans. Així ens diu que " . . . deixant ~~www~~ el tema una mica escabrós de les relacions polítiques que aquesta pàtria deu ^vgardar amb les demés nacionalitats ibèriques podem comparar-la a una gran ^bbèveda de dreueria en la qual, per ^uquè ella servi pròpia estabilitat, almeny deuen ^fconcentrar-se els esforços i fonaments en quatre punts. La condició ~~de~~ ^{de} que aquests quatre punts hagin de tenir cadascun d'ells resistència independent de la dels demés, fa aque aquesta imatge ens serveixi per donar a conèixer el concepte que tenim de la verdadera estabilitat del nostre Poble". G. Forteza defineix una actitud nacionalista latent~~www~~ a través de la "renaixença" i ~~www~~ que es manifestà amb el seu grup: una nacionalitat catalana composta pels diferents països, conservant cada un d'ells la seva personalitat i autonomia. M. Ferrà, E. Darder, F. S. Agulló, A. Jaume, ~~www~~ i un llarg etcètera ^{s'apropiaren} ~~ferien seva~~ aquesta posició teòrica. ^{l'}Única excepció potser seria ~~de~~ ^{per} la de G. Alomar, ^{era} al qual Mallorca, ~~www~~ no ~~seria~~ més que la Catalunya de les Illes, ^{i free} ~~defugia~~ sempre de justificar aquella personalitat a partir de criteris polítics.

El Centre Regionalista volia ser una formació nacionalista aglutinadora de tendències i personalitats individuals, però no va arribar a ~~refi~~ixir. Potser cansats de lluitar sense èxits ^{seu} ~~si sense~~ veure com creixia el moviment, s'uniren als liberals, la figura més importants dels quals era en Lluís Alemany ⁱ, al seu darrerà, en Joan March. Si bé ^{l'or} ~~la seva~~ decisió d'unir-se ^{l'}tot conservant l'autonomia podria justificar-se ~~www~~ en el sentit ~~de~~ que podrien aprofitar-se de l'estructura organitzativa del partit liberal, no es pot oblidar que feren poques coses per arribar al poble. Cometèren una greu ^{error} ~~equivocació~~ ~~de~~ no ~~www~~ copsar ^{la} influència de Mn. Alcover -que havia rompat amb la Lliga de Barcelona i iniciava una campanya anticatalanista a Mallorca- entre les classes populars. Pecàren sempre ~~www~~ d'elitisme i, si bé en Guillem Forteza, a través del Partit Liberal, arribà a ser batle de Ciutat, deixaren de fer coses ben possibles, com ^{hauria} ~~hagués~~ estat ~~evitar~~ ~~www~~ les conseqüències de la ruptura de Mn. Alcover. Nogensmenys, crec que s'ha de valorar el fet que en Forteza arribés a ocupar el lloc polític més important de Mallorca. Sebs dubte, aquella campanya "mallorquinista" ~~www~~ havia arribat a influir entre la classe política de la Restauració. Anys més tard, dutant la II República, un setmanari de dretes i de tendència espanyolista, criticà ~~la~~ ~~www~~ tots els partits mallorquins pel ^{l'or} ~~seu~~ excés de localisme, per no preocupar-se

dels problemes generals de l'Estat. Era evident que abans de la II República una idea autonomista, poc a poc, s'havia anat sedimentant dins sectors de cada vegada més importants. El fet que March-Alemanys ^{dins l'her} integrassin ~~en el seu~~ ^{conscienciació} partit el grup nacionalista és significatiu d'un procés lent i de ~~conscienciació~~ ^{conscienciació} autonomista que hauria d'esser valorat ~~en relació~~ ^{en relació} amb la lluita que s'establí a partir de 1917 entre diferents grups dirigents mallorquins per ~~fer-se amb~~ ^{comparar-se de} les més importants fonts de l'economia insular així com també amb el procés de desintegració del sistema de la Restauració.

^{Tanmateix} No obstant, no va arribar a sortir cap grup ~~amb influència~~ ^{amb influència} prou influent que formulés nacionalment, així com ^{hauria} ~~hagués~~ calgut, el problema: a partir de la mobilització de la societat mallorquina. En definitiva, el problema restava plantejat, ~~en~~ ^{en} saber quina era la manera d'arribar a un poble tradicionalment manipulat i controlat per les forces conservadores. Dit d'una altra ^{faiso} ~~manera~~, es tractaria de saber si l'estructura socio-econòmica mallorquina podia possibilitar un moviment nacionalista ~~amb~~ ^{amb} tal com l'havien plantejat ~~els joves nacionalistes~~ ^{els joves nacionalistes} inicialment els joves nacionalistes. La història ens ha dit que no ~~era~~ ^{de ser} possible i sens dubte una de les causes fou que aquell moviment ~~incidí~~ ^{incidí} sobre una superestructura que encara no havia estat modificada per les noves forces en presència, les quals si bé més sensibles davant el fenomen autonomista, el que cercaven era la manera ^{d'apalbrar-se} ~~de fer-se amb~~ el control de la societat mallorquina, i a partir d'aquest control, plantejar l'autonomia a mesura de ^{l'her} ~~les seves~~ necessitats, tal com ^{hauria de succeir} ~~passaria~~ durant la II República.

Fruit d'aquell fracàs fou la preocupació d'arribar a més amplis sectors, car no era possible ^{d'} intentar un moviment nacionalista sense el suport popular. Els grans partits eren inexpugnables i el cacicat funcionava a la perfecció. La creació de l'Associació per la Cultura de Mallorca ^{de} intenta posar les bases d'una acció encaminada a aglutinar personalitats que militaven ^{dins} ~~en~~ agrupacions polítiques distintes, però que ~~acceptaven~~ ^{acceptaven} el fet de la catalanitat de l'Illa o, més simplement, el fet diferencial mallorquí.

~~de les problemes generals d'Espanya. Era evident que abans de la II República una idea autonomista poc a poc s'havia anat filtant dins sectors de cada vegada més importants, però no va arribar a sortir cap grup influent perquè la formulés nacionalment així com hagués calgut: a partir de la voluntat del poble mallorquí. En definitiva el problema restava plantejat en sebre quina era la manera d'arribar a un poble tradicionalment manipulats i controlats per les forces més conservadores.~~

~~Fruit d'aquell fracàs fou la preocupació d'arribar al poble, car no era possible intentar un moviment nacionalista sense el suport popular. Els grans partits eren inexpugnables i el cacicat funcionava a la perfecció. La creació de l'Associació per la Cultura de Mallorca intentà posar les bases d'una acció encaminada a aglutinar, ja que un partit nacionalista no era possible, les ~~diverses~~ personalitats que militaven ~~dins~~ dins agrupacions polítiques diferents, però que acceptaven el fet de la catalanitat de l'Illa o, més simplement, el fet diferencial mallorquí. La primera dictadura i ~~la~~ la II República precipitaren els esdeveniments.~~

II REPUBLICA

Sic del parer meu
~~Al meu modo de veure~~ el fet general més interessant durant els anys republicans és l'acceleració del procés nacionalista a les Illes. La ruptura del sistema de partits de la Restauració i l'establiment de nous grup polítics *La propiureta dels* que foren ~~seus~~ principis autonomistes-nacionalistes venia a significar la culminació de la renaixença a Mallorca, Menorca e Eivissa.

cal esmentar
 Dins aquesta perspectiva, ~~és de citar~~ primerament la formació dels partits regionalista i autonomista. El primer, format pels antics mauristes i el segon, per gent que responia als plantejaments de la Lliga Regionalista, en aquella època molt influïda per Joan Estelrich. Les dues agrupacions, ideològicament molt afins, actuaren conjuntament i un antic maurista arribava a formar part de la minoria de La ~~Lliga~~ Lliga a les Corts. Aquestes dues agrupacions, que tenien molta d'influència dins l'Associació per la Cultura de Mallorca, foren les que tingueren més iniciatives *Llars* vers la consecució d'un estatut d'autonomia. ~~Els~~ ~~seus~~ plantejaments de centre-dreta anaven dirigits a substituir les velles agrupacions conservadores i liberals. Nogensmenys, els liberals, ~~dirigits~~ dirigits per

March-Alemanys, sempre mantingueren un poder real dins la societat mallorquina i foren l'eix de la política d'aquells anys, contràriament al que ^{succeí} passà amb el vell partit conservador, que es va aigualir ~~per~~ ^{va ser} acabar ~~part~~ dels seus elements ^{per acabar} per formar una agrupació que seguia Gil Robles.

El centre-esquerra ^{va ser} ~~actua~~ dominat pels socialistes, ^{pels} republicans-federals i pels ~~republicans~~ nous republicans, que formaren una agrupació -Acció Republicana- que seguia Azaña. Els grups comunistes i anarquistes no arribaren a tenir una organització ^{influents} prou ~~important~~. En aquest vesant hi ha un fet a analitzar que ^{cal} ~~ha de~~ considerar com a significatiu: l'adscripció de personalitats mallorquines nacionalistes a partits d'àmbit estatal. És un poc el mateix fenomen que s'ha vist amb el Centre Regionalista de Guillem Forteza: la impossibilitat de formar un moviment nacionalista independent de totes les altres agrupacions i la necessitat d'aprofitar-se de l'organització que ^{permetien} ~~permetien~~ els grans partits republicans. Personalitats com Emili Darder, Bernat Jofre, F: de S. Aguiló, Antoni Quesq, Andreu Crespi, Alexandre Jaume, etc. que es declaraven nacionalistes però que militaven ^{en} ~~en~~ partits estatals que ^{per o fins} ~~no o gens~~ acceptaven els nacionalismes, és un fet que ens porta, altra volta, a la insuficiència de l'acció política dels grups del Principat ^{amb vista} ~~de cara~~ a potenciar formacions mallorquines que responguessin a un plantejaments estrictament mallorquins i catalans en general. El cas d'Alexandre Jaume crec que és molt significatiu, essent com fou l'intel.lectual del ~~partit~~ PSOE. ~~havia~~ ^{havia} comentant els fets d'Octubre a Catalunya (aprofitats per la dreta i les forces més conservadores per ^{des} ~~des~~prestigiar el catalanisme) dirà que "som catalans i la causa catalana és la nostra causa; Catalunya, la nostra Catalunya, en sortirà afavorida, d'aquesta prova tan dura. L'ideal nacionalista, haurà arrelat fermament en l'ànima catalana . . ." I testimoniatges com aquests en podríem citar en abundància. Per ^a aquests grups Catalunya representava la modernitat política i un ideal de cultura ~~original~~ amb el qual ^{se} ~~se~~ sentien identificats. Potser per això no foren massa entusiastes amb els intents autonomistes iniciats pel centre i la dreta ~~mallorquins.~~ ^{per la manca d'afecte al fet català}

L'Estatut d'Autonomia de l'any 1931 fou obra de l'Associació per la Cultura de Mallorca i grups que representaven interessos comercials. Es va tramitar molt ràpidament, segurament per guanyar temps dins el procés constituent i assegurar una situació de fet irreversible; però l'estratègia no donà lloc a cap

victòria. L'article 11 de la Constitució prohibia la federació de regions autònomes i sens dubte ^{era} estava fet ^{en} pensant amb els nacionalistes valencians i mallorquins. Nogensmenys, la realitat era que a Mallorca no es va fet cap esforç de mobilització popular. Una enquesta que vaig fer entre gent que encara té bona memòria d'aquells anys m'ha fet concloure que al poble mallorquí el problema estatutari no li interessava ni gens ni poc. La ^{consciència ciò} ~~conscientització~~ no havia arribat a la base. En G. Alomar, que s'oposà de fet a l'Estatut ^{projectat,} ~~explicaria~~ ^{havia d'explicar} la seva posició dient que les Balears " . . . no han llegado a la madurez política ni a la cohesión necesaria . . . para tener estatuto". Des d'un ^{di que} ~~altre~~ cantó ben oposat, en Joan Estelrich ~~dia~~ ^{deia} que ". . . falta que el ideal condensado en el Esatuto se traduzca en exigència popular". En canvi, els representants de les forces conservadores foren partidaris de l'Esatut i seguien ^{mantenint} ~~mantinguent~~ la teoria d'una personalitat balear prou diferenciada de la catalana. Així, per exemple, llegirem en un diari que representava ^{ser} ~~els~~ interessos d'aquests grups que "desde su juventud don Luis Alemany ~~siente~~ ^{se} la idea y la honda preocupaci3n del balearismo. ¿Se trata de una nueva apetencia de descentralizaci3n de servicios? ¿De un deseo de autonomia administrativa? Precisamente el Sr. Alemany superaba ese consepito adscrito a funciones de derecho positivo, y hablaba de la personalidad balear como síntesis de una elevada política."

Contràriament al que hom suposa, al Principat no hi hagué uns planstejaments polítics així com ^{hauria} hagués calgut ^{amb vista} ~~de cara~~ a potenciar grups nacionalistes a Mallorca. No em refereixo ara a actituds personals o teòriques, que sempre existiren propugnant la unitat entre els ^{Països} ~~països~~ catalans. Jo crec que ^{la} ~~causa~~ ^{era} ~~venia~~ determinada per dos fets essencials: 1er.- Si ~~a~~ al Principat hagués exigit un reconeixement ^{de} ~~de~~ una personalitat nacional composta pels tres ^{Països} ~~països~~ hispànics, la seva lluita ^{hauria} ~~hagués~~ ^{complicat} ~~complicat~~ ~~wwwwww~~ complicat, car a més de fer front a les incomprensions seculars del centre ^{hauria} ~~hagués~~ ^{hagut} ~~tingut~~ que potenciar aquells ~~wwwwww~~ moviments al País Valencià i les Illes. Es tractava, doncs, d'aconseguir el reconeixement de Catalunya ^{ahora} ~~a la~~ ~~vegada~~ que es donava constància d'una nacionalitat superior al Principat. Aquesta ~~wwwwww~~ constància es materilitzava en l'adscripció de personalitats mallorquines dins partits del Principat -un moment determinat J.Estelrich, G. Alomar i A.Mª Sbert ~~ere~~ ^{ere} diputats per districtes ^{catalans} ~~de Barcelona~~; i la defensa d'una unitat cultural. 2º.- Entre els ^{Països} ~~països~~ catalans no hi havia hagut un procés de comunicació nacional

. En Joan Estelrich ens diu que ". . . hi ha símptomes que aquest acostament confirmador d'una superior unitat nacional i cultural és pot ser més sentit en altres regions de llengua catalana, que en la mateixa "atalunya estricta" i sens dubte tenia raó. Així per exemple, ~~www~~ quan es va discutir a les Corts Constituents la viabilitat d'un ~~www~~ estatut balear, els redactors del Projecte ^{balear} dirien que "mantenim intacta la ferma convicció de la personalitat de la nostra illa i de les illes germanes, com a integrants d'una superior entitat nacional històrica, en el si de la qual cascuna de les parts hauria de conservar i de veure respectades les seves pròpies i particulars característiques, lamentant que el text constitucional hipotequi amb criteri tan tancat les futures possibilitats de totalització d'aquesta entitat, conseqüència lògica i natural del desvetllament de la nostra consciència col.lectiva de poble . . . ". ^{des} Textes com aquests, no n'he sabuts trobar al Principat.

Malgrat ~~www~~ la poca consciència popular del problema, les dificultats en front de l'Estat i l'oposició de sectors decisius, jo crec que ~~estava~~ ^{ho era} en un procés real d'acostament. Ens ho explica, les actituds dels representants ~~de les diverses regions~~ ^{de les diverses regions} dels grups tradicionals. Per exemple, el diari que representava ~~www~~ ^{les conveniències} de Joan March no dubtava ~~a~~ ^a fer anti-catalanisme, fins al punt d'assumir la ^{seua} classe social els interessos generals del poble mallorquí: allò que era bo per a ells era el que necessitava i pensava aquell poble: "Salvo contadísimas excepciones, Mallorca, a través de sus grupos de opinión, ha mostrado su voluntad decidida, recta, de marcar el propio relieve y aprovechar la coyuntura que le proporciona la nueva Constitución, para el engrandecimiento regional sin uniones que le perjudicarian y sin subfederaciones incomprensibles que, después de humillarla, atenuarían el lazo que debe unirla, directamente, al centro de la plena soberanía española". Més radical, però més coherent, era l'opinió del grup de la CEDA mallorquina, que manifestà una absoluta oposició no sols al catalanisme mallorquinista que ~~estava~~ ^{anava} madurant, ~~sinó~~ ^{sinó} també a l'autonomisme administratiu o al propugnat pel grup March-Alemaný. Els de la CEDA, que si era necessari utilitzaven un correcte català a ^{un} seu setmanari, arribarien a dir que Mallorca tenia el seu ^{propi} Jaon Maragall -J.Alcover- i el seu ^{propi} J. Verdaguer -M.Costa-, per tant no ~~tenien~~ ^{havien de} els mallorquins ~~que~~ dependre en res de Catalunya. Aquella consciència de grup que ~~era~~ apareix en el XIX

^{continuava}
 persistia i ~~segua~~ essent manipulada per les forces més conservadores. Entre el radicalisme nacionalista de Gabriel Alomar i l'anticatalanisme dels grups socials més importants, poc a poc s'anava diluint la idea ~~www~~ d'una comunitat catalana comprensiva de tots els Països Catalans, però en el ben entès -i aquesta és una constant mallorquina- que aquella superior unitat en definitiva ~~www~~ era ~~la~~ única manera de servir i potenciar la personalitat mallorquina: "Som i serem fidels a una Mallorca que es vol afirmar profundament mallorquina i exaltar així la seva ~~una~~ íntima i autèntica personalitat", diran poc abans del començament de la guerra civil un grup nombrós d'intel.lectuals, polítics i professionals mallorquins.

La pregunta, de resposta provisional tanmateix, és per què el poble mallorquí no va arribar a ~~mobilitzar-se~~ ^{mobilitzar-se} darrere un objectiu nacional. Jo crec que, a més de la causa abans esmentada, ~~de~~ ^{que} els grups dirigents mallorquins ~~no~~ representaven interessos econòmics diferents amb els del Principat, el fet que durant la II República fossin els grups de centre-esquerra i esquerra ~~els que~~ ^{els que} dominaven la vida política ~~www~~ ^{a Catalunya} ~~www~~ ^{www} havia d'obstaculitzar encara més una entesa a nivell popular, car Mallorca ~~segua~~ ^{continuava} essent una comunitat primordialment agrícola. D'altra banda, les raons que s'adduïen per justificar la bondat del nacionalisme, eren d'ordre ideal, basades en la història i la cultura, és a dir, només intel.ligibles per minories cultivades. Poques o poc importants argumentacions d'ordre econòmic he vist ~~www~~ escrites pels nacionalistes dirigides a demostrar que els malloquins estarien molt millor ~~independents~~ ^{essent autònoms} de l'Estat. I potser és per aquest costat que trobaríem una explicació de la passivitat del poble i un interès ~~del~~ ^{de} part dels grups dirigents: de fet, fins fa molts pocs anys, l'Administració ~~estava~~ ^{despenja} a Mallorca més que ~~el que~~ ^{no} recollia a través de la imprecisió fiscal. (No hi ha cap estudi fet sobre aquest problema i no faig ~~me~~ ^{sinó} que transmetre ~~la~~ ^{la} informació donada per uns funcionaris del Ministeri d'Hisenda de la Delegació de Ciutat de Mallorca). Sociològicament, foren els grups ~~www~~ ^(intermediària) ~~www~~ ^{intermediària} els que feren els plantejaments nacionalistes ~~www~~ ^{www} ~~www~~ ^{www} més coherents, per tant res d'estany ~~és~~ ^{note el fet} que els principals dirigents d'Acció Republicana, després Esquerra Republicana, tinguessin simpaties i bones relacions personals amb l'Esquerra Catalana.

LA POSTGUERRA

La guerra civil significà per Mallorca una violenta ruptura amb el procés modernitzador iniciat pels voltants del ^{la} final de segle. Dos fets ^{cal} ~~han de~~ tenir en compte per ^{ay} entendre el nostres dies:

1er.- Mallorca lluità amb les forces alçades contra la República, és a dir, ^{free} "va guanyar la guerra".

2ón.- Desaparició dels dirigents polítics i mallorquinistes, així com les ^{de} organitzacions de base.

Aquests dos fets s'han de situar dins un procés integrador ^{de} ~~per~~ part de l'Estat ~~com mai~~ ^{no se} havia realitzat ^{des} en la història espanyola. Una de les conseqüències d'aquest procés d'integració fou, i encara és, la pressió més oberta o més subtil ~~per~~ per castellanitzar les comunitats de cultura diferenciada. La burocràcia i els mitjans de difusió ^{foren} ~~serien~~ els principals instruments utilitzats per l'estat autoritari, ~~per~~ per consolidar una vivència espanyolista, sovint irracional. A Mallorca moltes famílies educaren, o maleducaren, els ~~seus~~ fills en llengua castellana, ^{i hi colaboraren} ~~colaborant~~ hi les institucions pedagògiques, la majoria d'elles en mans de l'Església, la qual, contàriament a la seva tradició "mallorquina", fou un mitjà extraordinari d'influència castellanista.

La vida cultural fou de catacumbes durant molts d'anys. Quan els que formam la meua generació ferem els primers poemes o les primeres reflexions conscients sobre el que som com a poble, no trobarem mestres, i encara molt pitjor fou la situació de la generació d'abans, ~~la qual no trobarem mestres~~ ^{hagué de} que ~~vingué a fer~~ acte de fe ^{en} un poble i una cultura sense ^{saber} ~~saber~~ si els seus actes tindrien realització externa. ^{l'en} ~~La trobada~~ de les dues generacions ha estat o fou positiva. Avui, llevat d'unes poques excepcions, el jove que comença a investigar o a escriure té on recórrer, pot trobar ajuts i estímuls més amplis que l'amistat en el sacrifici, malgrat les limitacions, persistents. Tot això ha estat possible perquè Barcelona ha sabut comprendre el seu paper fonamental ^{respecte} ~~de~~ a la centralització de la cultura en el seu vessant organitzatiu. L'escriptor mallorquí no sols escriu pensant ^{en} ~~amb~~ el seu poble, sino que ja té present una comunitat més ampla i té en compte criteris sortits de València

de Barcelona. Culturalment, potser mai ^{no} havia existit tanta comunicació entre Mallorca i els altres Països Catalans com ^{la que hi ha} ~~l'existència~~ en els nostres dies. I és digne d'assenyalar que aquesta comunicació no ha estat ^{gens planejada} ~~dirigida racionalment~~, sino que ha sortit de la mateixa realitat/de la història. Que de cada any ^{hi} hagi més gent que estudia català a Mallorca; que els locals s'omplin de gom a gom quan Raimon, Lluís Llach o Maria del Mar Bonet ^{fan} ~~fan~~ els ~~seus~~ recitals; que els conferenciants del Principat o del País Valencià interessin de cada vegada més; que les llibreries vinguin autors catalans, i tants d'altres de "petits" fenòmens que podríem citar i que ens porten a dir que, malgrat tot, allò que pretenien aquells homes de la II República no ^{era} ~~estava~~ allunyat d'una potencialitat col.lectiva. Per exemple, un fenomen per a mi molt interessant és com l'Obra Cultural Balear, ha arribat a prop dels 3000 socis quan l'Associació per la Cultura de Mallorca, si ~~no~~ ^{malauradament} no m'informaren, no passà mai ~~els~~ 500. L'Obra Cultural Balear, contràriament a l'Associació, no ha fet plantejaments minoritaris i ha cregut que era preferible arribar al poble. ~~www~~ Nogensmenys, i com era d'esperar, els grups dirigents no s'han ~~www~~ interessat ni han estimulat cap acció conduent a una revalorització de la cultura mallorquina. Amb totes les excepcions que sempre cal fer, més aviat s'ha de dir que han començat a ~~mobilitzar-se~~ ^{calgut} per evitar-la, recorrent, quan ha ~~estat necessari~~, a la manipulació de la personalitat del poble mallorquí, tal com es feia abans. Aquests grups, ~~www~~ majoritàriament franquistes fins ara, tenen consciència ~~www~~ que no poden plantejar-se el fet cultural sense rompre amb moltes coses que ~~www~~ els ~~se~~ ^{els} són o han estat favorables. Sociològicament, però, el fenomen més interessant és la terciarització de la societat mallorquina i serà ~~www~~ dels grups mitjans i populars que hauran de sortir uns plantejaments ^{de} renovació cultural i política. Són aquests sectors els que comencen a prendre consciència del tractament rebut, per a molts quasi colonial, car pocs beneficis n'ha tret, la societat mallorquina, del seu esforç de la postguerra. Contràriament al que passava abans, avui qualsevol moviment autonòmic comença els seus anàlisis a partir d'una realitat econòmica i una situació de fet ens mans de les multinacionals del turisme. Més encara, el sentiment de colònia no és solament ^{ment} ~~enfront~~ ^{enfront} ~~de~~ l'estat, sino d'altres països europeus. Ara els mallorquins comencen a tenir consciència que ^{l'el} ~~el seu~~ esforç ^{no} ha estat escamotejat i que ells no ^{up} ~~conten~~ ^{per} a res o per ^{la} ~~per~~ molt poc. La dependència absoluta de la nostra

economia, ^{de} un sol sector -que ha creat una situació autèntic monocultiu-, ha provocat un sentiment d'inseguretat i d'impotència per manca d'alternatives reals i d'una planificació que contempli les riques possibilitats de Mallorca ^{amb vista} a la diversificació econòmica, la qual, ^{fet i fet} en definitiva, podria conduir a replantejar la política turística en el sentit d'enfortir una oferta selectiva, però molt més rendible. Sens dubte, ^{el} ~~el~~ règim polític espanyol n'és ben culpable, de l'actual situació, però seria d'ingenus no veure ~~www~~ la col.laboració dels grups dirigents mallorquins ~~www~~, els quals han demostrat una manca absoluta d'imaginació creadora i de prudència burgesa.

Creo que és important assenyalar que la crítica més desiva per canviar vers unes altres polítiques ha sortit dels grups democràtics, els quals, en general, són partidaris de l'autonomia i accepten el fet cultural català mallorquí. També és important ^{de} dir que els plantejaments nacionalistes provenen d'aquests grups, ^{si bé} encara que no de tots. Nogenamenys, el fet de que faci pràcticament dos o tres anys que els grups democràtics i d'oposició s'hagin començat a donar a conèixer al poble, ha fet que ^{llors} les seves formulacions polítiques respecte al fet nacional encara ^{siguin} estiguin en un procés d'elaboració o de maduració, en algun d'ells. I tal com va passar fins l'any 1936, és d'aquests grups que han sortit les iniciatives més importants per ^{conèixer} la realitat nacional del País Valencià i el Principat. Han comprès que allò que serà negat a un dels nostres països també ho serà als altres i allò que ^{serà} ~~serà~~ ^{haurà de} ~~haurà de~~ ^{altres} ~~ser-ho~~ als altres, per això, una acció conjunta ^{amb vista} ~~de cara~~ a pressionar davant determinades exigències ~~www~~ serà beneficiosa ^{per l'orde} ~~per l'orde~~ ^{de} ~~de~~ ^{un d'ells}.

La idea i el sentiment autonòmic avui és present a les Illes. Una mobilització popular vers la consecució d'un estatut no seria gens difícil ^{dius} en un autèntic procés democràtic, tot i sabent que els grups dirigents tradicionals i nous relacionats amb les multinacionals i el capitalisme peninsular s'hi oposarien per ^{tal com} ~~www~~ podria significar la pèrdua de ^{llor} ~~la seva~~ hegemonia ~~www~~ econòmic i, per tant, social.

La dinàmica nacional mallorquina dependrà ^{avant} fonamentalment no sola ^{de} les opcions nacionals que facin els partits que representen els interessos populars i dels sectors assalariats, sino també de la dinàmica dels altres Països Catalans,

majorment
~~principalment~~ del Principat, per ~~ésser~~^{fet per} la comunitat econòmicament més desenvolupada i amb més perspectives de creixement. A les acaballes del segle XX, el problema nacional ~~el problema~~ és un problema de solidaritat davant les condicions externes i internes que impossibiliten el lliure determini de les comunitats en ~~la seva~~^{la pròpia} lluita ~~vers~~^{cap a} una societat sense classes. En la mesura ~~en~~ que poguem establir una anàlisi real d'aquelles condicions que igualmente han efectat ~~a~~ cada un dels nostres països, serà factible un retrobament popular i solidari. Per això, l'anàlisi ha d'anar acompanyada d'un model ~~o~~^{seus} models racionals d'organització col·lectiva elaborats conjuntament. Els intel·lectuals i ^{de} polítics tenim l'obligació de treballar en la recerca d'aquest model, el qual no podrà ~~estar~~^{es} basat en categories i valors històrics ^{es} decadents o en crisi, sino en ~~els~~^{les} valors resultants de la solidaritat de classe o grups socials econòmicament i culturalment fins ara alienats i explotats. Un model, d'altra banda, que ha de fugir de qualsevol intent d'hegemonia d'un país sobre l'altre. Es tractaria d'idear i, políticament, ^{de} dur a terme un sistema de ~~voluntariats~~ solidaritats autònomes. Ultra això, i ~~al nou mode~~^{la nova manera} de veure la qüestió, encara restarà dur a terme una altra solidaritat amb els altres pobles peninsulars per transformar l'Estat dins una perspectiva europea o, més concretament, de l'Europa mediterrània.

GREGORI MIR

"Endavant, sempre endavant". Itineraris i bagasseries de la qüestió nacional a la Catalunya Nord.

Joan Borrell - Jordi Estivill

"T'estimaré sempre" diuen els enamorats de vint anys. Qui pot tenir vint anys en aquest país. "Endavant sempre endavant" és el lema d'un país presumit que s'ha cregut que el mateix amor durava tota una vida.

L'itinerari de la qüestió nacional a Catalunya-Nord està plé d'avanços i retrocesos, veiem-los:

L'obra escolar de la III República Francesa uniformava l'hexàgon i facilitava la recuperació eclesiàstica de la llengua i cultura catalanes. L'intel·ligència catalanista es tenia de negre. Quan en els anys trenta, el grup Terra Nostra sortia a la superfície, les seves posicions es situaven clarament a la dreta. Tant... que, en els quaranta, els alemanys intentaven, encara que sense èxit, negociar amb ells.

Tant mateix, aquest grup, que creia que era arribada "l'hora de parlar de la reunificació del territori" amb Catalunya-Sud, veia força lúcidament, en 1939, que si les tropes franquistes entren a Barcelona es quedarien "sols com en una illa deserta." Reduït a sí mateix el catalanisme en l'hexàgon mirarà cap a París passant per occitània. Entre la negra nit del franquisme i la ciutat-llum del Nord no hi haurà discussió possible. Tant més que la frontera s'havia fet cada dia més present, el ferrocarril havia diversificat l'economia de la plana del Rosselló (vinyes, horta, fruiters) de la de l'Empordà i l'havia enllaçat al mercat estatal; ultra havien mort lluitant per França gran nombre de catalans en la primera guerra mundial.

Si en 1.902 el pagesos de Trullars afirmaven: "no hi ha sinó un sol remei: entendre'ns amb els nostres veïns de Barcelona i obtenir la Catalunya lliure"; en canvi, la filoxera primer i la gran crisi de 1907, després, els lligaran econòmicament (vins de massa, mercat estatal del vi), socialment (cooperativisme, reforçament del caciquisme), políticament (caràcter roig del "midi" francès) i ideològicament (mites del salvatge i del "machista") amb els pagesos occitans.

El lligam entre els dos paísos veïns i cosins és complexe. La resistència contra l'alemany en la Segona Guerra Mundial...l'estrenyerà. L'occitanisme i els rosellonisme sortits de la mateixa (I.E.O. primer, G.R.E.C. més tard) es definiran com a moviments regionalistes defensors de llurs llengua i cultura respectives. Després, quan l'estat francès anirà perdent les seves colònies i especialment la d'Alger, es produirà una presa de consciència de la similitud de l'acció reductora de l'estat en l'exterior i en l'interior. De la resistència patriòtica francesa es passarà, no sense esquinçament, a la noció de colonialisme interior. El moviment s'inclinarà cap a l'esquerra. La progressiva deterioració econòmica i social (negligències i discriminacions de l'estat, crisi indústria tradicional, exili joves, turisticació massiva, etc..) i un sentiment generalitzat de país oprimat ajudaran a que lentament, difícil i puntual s'articuli amb les lluites populars i amb les d'uns camperols cada cop més aculats ("volem viure i treballar al país). En l'interior dels plantejaments occitano-catalanistes, la burgesia local i els sectors més reaccionaris es veuran progressivament confinats en el "passeisme" més estricte i en la discussió semàntica de cenacle. O d'una impossibilitat e incapacitat d'ésser fora del sentimentalisme.....

manifestacions d'una unitat que es salta les fronteres administratives. Cal donar-ne més proves? La existència de la realitat comarcal, el pairalisme, l'institució de l'hereu, i el paper de la dona, l'excursionisme i l'adoració panteista de la natura (el Canigó) i la barreja d'individualisme i societarisme, etc..

Molts pocs nord-catalans accepten que el català es un patois, la majoria estan convençuts que és una llengua i per tant una possibilitat de comunicació amb l'universal. I de cibcretar un nou retrobament amb els germans del Sud. La idea de Països Catalans, que els exiliats del 39 no transportaven amb ells, ha començat a obrir-se pas soterradament, lenta i dificultosa. Però per la gent d'aquest país, que no han deixat mai de dir-se i sentir-se catalans, es una forma oberta de repensar-se en un nou espai. Sobretot és plantejar la hipòtesi del deslligament de la cosina gran (Montpeller) sense caure en la submissió al germà gran (Barcelona).

En els darrers anys un catalanisme salvatge ha rebrotat. No li serveixen les organitzacions catalanistes polítiques o culturals titulars. Les utilitza al mateix temps que pren formes molt diverses. "Cal fotre la frontera a Limoges", "Volem viure i treballar al país", manifesten els vinyaters, "No ens diuen ~~xxxx~~ espanyols, doncs deixarem la federació francesa i formarem una lliga amb els de l'altre costat" impreca els president del -més que un club- de rugbi, l'U.S.A.P., "demanem classes de català" s'exclamen alguns estudiants, "hem de repensar la nostra història" diuen certs intel.lectuals, "no deixem instal.lar plantes atòmiques, ni "amenejar" les nostres muntanyes" protesten els ecologistes, "resistim"...

L'onada d'aquest catalanisme salvatge és profunda, fins i tot comença a penetrar en els santuaris de les organitzacions polítiques de l'esquerra francesa. Els socialistes s'interessen per la qüestió "regional", el Partit Comunista ha d'admetre ~~que~~ els seus joves li organitzin ~~avetllades~~ de cançó catalana, el P.S.U. ~~Qu~~ a Perpinyà ha canviat de nom i ara es diu Federació Catalana...

En 1.970 Raimon cantava a Perpinyà: 400 persones. Recentment més de 1.500 persones van aplaudir en Llach. Nous poetes, joves i no tan joves, nous autors i tropes de teatre, dos grups de nova cançó, el ressó a la convocatòria del Congrés de Cultura Catalana, diferents tipus de cursos de català, i un eixam de fresques revistes en català o bilingües mostren una vitalitat insospitada fa pocs anys. En cara molt a les pelpentes i, malgrat tot, el moviment vers el retrobament d'una identitat colectiva catalana avança. L'institució escolar pública comença a desglajar-se i quatre orenetes anuncien anuncien una experiència pedagògica totalment en català. Els vents que arriben a Catalunya-Nord s'estan girant i cada cop bufen més del Oest (Ikastolas) i del Sud, i menys del Nord.

Aquesta escola que s'insinua constiueix una escletxa en l'edifici, de l'esquerra francèsista, i en el de la caseta del Rossellonisme. Hem mostrat una cara de l'itinerari, ensenyem-ne ara l'altra.

Com pensen o no pensen la qüestió catalana i són venuts la gent d'aquest país?

Senzillament voldríem reflexionar a L'entorn de dos quadres de Jacint Rigau i del que se'n segueix. Rigau, pintor oficial de Lluís XIV i de la seva Cort és un dels més grans pintors Nord-Catalans. El moment en que puja a Versalles encara cueja la violenta anexió de les terres catalanes al regna de França. El primer quadre representa al rei "en la seva majestat" autoritària. Aparell fred i com meticulós en la pintura dels "grans". Pintura morta (al contrari de la d'un Velazquez). El segon quadre és el retrate de la seva mare. A l'inrevés, una sorda passió anima la tela. Com una veneració. Ací Rigau pensa la seva pintura.

En la confrontació d'aquests dos quadres tenim la imatge vacil.lant d'un artista Nord-Català. I a través d'ell, de la majoria dels intel.lectuals Nord-catalans. Una veneració de la mare i des d'ella, de la família i de l'autoritat. Tot això a la mida d'aquest renegar de la mare: el rébuig de la llengua que ella parlava. Jo rene-

Andorra o la fallida d'una classe dominant. Jaume Bertomeu Casany.

INTRODUCCIO

La funció bàsica que preteniem assolir, al acceptar l'amable invitació que ens adreçaren els organitzadors del LENERCONITRE DE CIENCIES HUMANES I SOCIALS DELS PAISOS CATALANS, era la de contribuir -a la nostra manera, desde el nostre lloc i en la mesura de les nostres possibilitats limitades- a donar una imatge d'Andorra que, fugint del folklorisme tradicional, faci veure la realitat d'un petit país confrontat a grans problemes.

Aquesta funció és molt important al nostre entendre en la mesura que la visió que el 90% dels milers i milers de visitants i turistes que aflueixen a Andorra cada any es fan de les Valls no ~~no~~ ^{acostume a} anar gaire més lluny del "gran carrer ple de botiges."

De fet, aquest desconeixement de l'altra cara de la realitat andorrana per part dels turistes no ens hauria d'estranyar massa. Ells saben que estalvien venint a Andorra. No volen saber com som, quan guanyem, quines costums tenim, quin és el nostre sistema polític. Res que comprometi l'evasió i que faci comprendre PER QUE Andorra és més barat.

En definitiva, des d'un punt de vista particular, fan bé, aquest és el seu avantatge i no el seu inconvenient. El problema és nostre.

Es molt significatiu que els slogans turístics oficials siguin del tipus: "Andorra país de pau" o "Andorra país de sol i neu".

Qualsevol comunicació, treball o estudi que valgui abordar la realitat andorrana a partir d'uns nivells raonables d'honestetat es trobarà doncs amb un primer i gran inconvenient: la verificació de situacions que corresponen exactament a la tesi contrària de la imatge generalitzada que hom pretén presentar d'Andorra.

Així les Valls d'Andorra, que s'ofereixen normalment com exemple d'un "boom" de prosperitat i negocis florents a tots els nivells, semblen, al aplicar-hi un estudi un xic acurat, presentar unes desagradables i preocupants enquadernades.

No solament no tot el que llueix és or sinó que la riquesa econòmica -que correspon

a una ~~realtà~~ realitat innegable- presenta una trista perspectiva, no ja d'in-
cert pervindre sino de terbolta realitat.

EL "BOOM" ECONOMIC DELS SEIXANTA

Una data important en la història andorrana és el 27 de març de 1929, amb la
creació de la societat Forces Hidroelèctriques d'Andorra (F.H.A.S.A.) amb el capital
català de Miquel Mateu. El Consell General de les Valls atorga a aquesta empresa
el dret d'explotar durant 75 anys els aprofitaments hidràulics de les Valls. Una
de les contrapartides a les que es va obligar a la concessionària fou la construcció
de la carretera d'Andorra la Vella fins a la fontana francesa.

Paralelament a la creació de F.H.A.S.A. i com a símbol de l'entrada d'Andorra
en una nova etapa, la llei andorrana prohibeix les vagues i es crea un cos de po-
licia amb el nom de "Servei d'Ordre".

A finals de la dècada dels cinquanta, després de setles d'aïllament i incomunica-
ció (1), comença a aparèixer un nombre important de turistes per les nostres munta-
nyes -llavors encara eren nostres- iniciant-se així el que hom anomena "boom" eco-
nòmic andorrà, caracteritzat per la fulgurant transformació d'una economia de sub-
sistència, bàsicament agrícola i ramadera, en una economia comercial orientada
de manera quasi bé uniforme, vers el turisme comprador de fi de setmana. És l'apa-
rició del fenomen del "600".

Neix així un nou model de creixement econòmic que s'ha definit com un model de
"terciarització" de l'economia (2). El 1972 el sector terciari ocupa el 63% de la
població activa i, dintre d'aquest sector, el comerç i la indústria hotelera ocu-
paven el 42% de la població activa i produeixen el 45% de la Renda Nacional.(2)

...../.....

(1) La carretera que uneix la Seu d'Urgell amb la plaça d'Andorra la Vella no va
ésser una realitat fins l'any 1916 i la comunicació per carretera amb França no
s'establiria fins l'any 1933.

(2) ESTRUCTURA I PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA ANDORRANA de J.M. Ercall, C. Camps i al-
tres. Edicions 68, Barcelona 1975. Treball de gran importància i al que ens hem
referit per la majoria d'apreciacions econòmiques. ~~de la~~

La aproximació al estudi de la realitat econòmica andorrana ha demostrat que l'absència de criteris racionals de planificació econòmica ha creat unes estructures de creixement de molt escasses garanties de salut, per no dir de supervivència.

La manca de base econòmica anterior d'una nova burgesia nascuda amb mitjans de fortuna i enlluernada per l'espectacular allau turístic, ha estat aprofitada pel gran capital estranger, amb una visió molt més clara, oferint capitals i crèdit amb aparent facilitat, però quina recuperació composta implícitament unes prestacions duríssimes:(3)

Aquest factor ha estat, al nostre entendre, fonamental per a l'amenaça d'estancament que pateix avui el comerç andorrà, que no solament es troba lligat de peus i mans pels seus subministradors de turistes, sino que al endurir-se la competència es produeixen excessos d'oferta que fan molt difícil la rentabilitat, la qual ~~xxxx~~ esdevé paulatinament inferior a la tasa d'amortització, per parlar en termes econòmics.

Aquesta situació financera es tradueix -en l'estudi general del fenomen turístic i comercial i de l'absència de planificació i previsiones a un o altre plaç- en un altre tipus de problemàtiques, no menys greus, en la mesura que estan íntimament lligades amb la crisi econòmica.

Els criteris amb que ha estat materialment edificada una de les concentracions turístico-hoteleres més importants dels Pirineus escapen a uns mínims criteris de racionalitat, a models ecològics i urbanístics, amb els resultats caòtics que són fàcilment previsibles i els que ja comencen a presentar-se.

Pràcticament absència o greus deficiències infraestructurals: sanitat -problema molt greu a mig plaç- comunicacions, subministres i, en general les conseqüències dels diversos desequilibris que poden acusar creixements anàrquics d'aquesta importància i que amenacen a un plaç o altre amb crear un veritable colapso.../...

(3) Sense anar més lluny, la llibertat de moviments dels bancs d'Andorra és tan gran que la conversió de crèdits contractats en pessetes en crèdits deutors en dolars o francs suïssos ha esdevingut cosa corrent.

En realitat les classes dirigents andorranes no han fet res més que aprofitar la situació excepcional de les Valls, entre dos països amb diferent estructures de preus, consum i producció.

En el terreny legislatiu no s'ha fet res per canalitzar i controlar el desenvolupament. El buit legislatiu és quasi bé total, només alguna decretó, fets a correccita, arriben de tant en tant a legitimar a posteriori situacions de fet.

Ne hi ha dinàmica política que no procedeixi d'una visió de conjunt, d'una explicació general del món en que hom viu. Normalment totes les classes i grups socials tenen aquesta visió de conjunt i una perspectiva a curt, mig i llarg termini. El problema es posa a Andorra de manera un xic diferent en la mesura que el bloc dominant -el que nosaltres anomenem forces del dinar, que és el resultat de la unió dels grans terratinents i la nova burgesia financera-bancaria-- no té aquesta visió a llarg plaç de la societat andorrana.

Concebeixen Andorra, pel fet de la seva infeudació al gran capital estranger, com una placa giratoria del capital financer internacional, amb funcions de recepció i redistribució d'aquest capital. La resta, les perspectives econòmiques del país a nivell global, no els interessa. Ells són els primers en invertir fora d'Andorra bona part de llur capital.(4)

A nivell polític la seva única preocupació és mantindre l'aparell institucional tan ascaic com sigui possible la qual cosa, com és evident, els permet assegurar-se el màxim de beneficis amb el mínim de despeses.

Aquesta política de maximització de guanys, ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ ~~.....~~ té com a conseqüència ~~.....~~ ~~.....~~ la dominació del gran capital estranger. Dominació que es materialitza en la gran força que paulatinament ha anat conquerint la banca (originalment de propietat familiar andorrana i avui ja totalment controlada per la banca estrangera) Control que ha anat adqui-

.../...

(4) ESTRUCTURA I PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA ANDORRANA, pàgina 315 i següents.

d'or de l'economia andorrana seria una forma monstruosa de gallina amb dos colls situada un coll a cada barrera de los dues Montros del país i quina vida dependes d'una brusca baixada de barrera.

..... AL DESGOVERN DEL 1975

Després de 16 anys de desenvolupament economic als anys 1973 a 1975, anys de crisi economica internacional, han estat els anys de progressiu desvetllament de les fortes contradiccions que ha anat engendrant l'evolució andorrana.

↳ passa a la pàg. 7

.../...

(6) vegeu REALITATS ANDORRANES I OBJECTE DE Desenvolupament del país, 1973, Editorial Casal i Vall, Andorra.

Els darrers tres anys el país s'ha trobat confrontat a successius esdeveniments que, en conjunt, han anat configurant una profunda crisi política i institucional.

Element principal d'aquesta crisi global ha estat la manca de definició clara de les atribucions i competències respectives dels òrgans sorgits del sufragi popular i dels òrgans designats directament pels co-prínceps, que ha portat a una confusió total entre el legislatiu, l'executiu i el poder administratiu i judicial i ha acabat paralitzant el funcionament institucional.

La situació política actual -que nosaltres definim com una fase de desgovern- es caracteritza per l'estancament d'unes institucions, quina "reforma" va fer-se el 1866, i la manca de representativitat de les autoritats elegides.

Per citar un afer que diu molt sobre l'existència d'aquest desgovern podem dir que el Sindic actual ha portat al tribunal administratiu primer i al civil després (en tant que propietari de ^{una} ~~banca~~ ^{privada} ~~banca~~) al Consell General que ell mateix presideix a fi de paralitzar unes obres declarades d'interès públic.

Per acabar de configurar la situació actual cal tenir en compte:

1- La manca de reconeixement clar i explícit de la llibertat d'associació. L'existència d'una llibertat d'expressió mal definida i subjecta a nombroses limitacions i entrebancs.(?)

2- La situació de colonització cultural pel que fa a l'ensenyament, dividit en espanyol i francès, derivada de l'inexistència d'una normativa que faci realment efectiva la oficialitat de la llengua catalana mitjançant l'aplicació d'un programa d'andorranització de l'ensenyament.

3- El problema de la definició de la personalitat de l'estat andorrà i la seva personalitat internacional. Aquest problema s'ha presentat l'any passat amb motiu de la Conferència sobre la seguretat i cooperació a Europa, celebrada a Helsinki on estaven presents tots els petits països d'Europa (Mònaco, Liechtenstein i San Ma-

.../...

(?) El febrer de 1975 el director de la revista TRIBUNA, Manel Sansa Casal, fou condemnat a 100.000% de multa i 200.000% d'indemnització com autor d'un delictes de desacatament. El setembre de 1975 uns membres de TRIBUNA que fixaven cartells foren detinguts i el seu material confiscat i ~~no~~ fins el mes de desembre no s'ha pogut fixar-ne lliurement. Darrer exemple ha estat la prohibició del recital del Lluís Llach el 3 de gener de 1976.

-rino) i on Andorra no fou convidada.

4- Una justícia d'un altra època que es caracteritza essencialment per: -reunió en un mateix càrrec de competències judicials i d'ordre públic; inexistència de garanties personals i d'"habeas corpus"; advocats absents en el procediment penal; fins fa dos mesos encara la màxima instància penal, el Tribunal de Corts, estava presidit amb caracter vitalici pel sr. Josep M^o Forcióles, etc.

ALGUNES PROPOSITES PER A SORTIR DE LA CRISI

Despres d'aquest breu anàlisi cal potser preguntar-se quina lligo en treuen els andorrans.

- que només poden tenir una confiança mediocre en la gent que els governa? És el sentiment general.

- que cal canviar de política ? És ja l'opinió d'una majoria.

Peró, quina ha d'esser la naturalesa d'aquest canvi ? És aquí on cal no equivocar-se de diagnòstic.

Tenint en compte els entrebancs legislatius pel que fa a la creació de partits polítics i la necessària matització que introdueixen les reduïdes proporcions geogràfiques i humanes d'Andorra, hom potm malgrat tot, distingir tres opcions polítiques principals:

a) El bloc dominant que fa 16 anys que governa el país i que cau de ple dins la tendència que s'ha definit com "conservadora i capitalista" (8) representa, d'una manera més o menys disfressada, abandonament de sobirania, vasallització i renúncia a la independència nacional pel fet de l'infusedació al capital estranger.

b) Una tendència "reformadora", nascuda fa uns dos anys, ~~que forma l'essencial de la oposició democràtica dins el Consell General. Les seves propostes s'adrecen a posar en primer pla l' ^{iniciativa} pública per assolir una reforma administrativa i institucional. ^{Malgrat} es troben avui en
 ****/*****~~

(8) Bonaventura ADELLACH, en successives col.laboracions al diari "POBLE ANDORRA".

mineria dins el Consell General, és molt probable que a mig plaç augmentaran considerablement llur influència, si bé deurán procedir a una clarificació política important de les seves opcions. ~~.....~~

c) Una tercera tendència -sense representants dins les institucions- en la qual ens podem situar nosaltres, que considera que cal anar més enllà d'unes reformes adreçades a armonitzar l'estructura actual amb les exigències modernes però que no posaria en qüestió la lògica mateixa del sistema.

Aquesta tendència considera que per arribar a una transformació en profunditat de la societat andorrana cal plantejar-se tres grans línies d'acció:

- 1) Transformacions irreversibles en el terreny polític amb l'establiment d'una Constitució democràtica i el desenvolupament de les llibertats.
- 2) Transformacions en el terreny econòmic estenent el sector públic als punts claus de l'economia mitjançant una política de nacionalitzacions i democratitzant i planificant el progrés econòmic.
- 3) Transformacions en el terreny social facilitant la direcció de la gestió de la Seguretat Social pels primers interessats, els treballadors.

Aquestes reformes ajornades, aquestes transformacions diferides, aquests trasbalsaments refusats per ara per què molesten, per què van contra les situacions de privilegi, per què la crisi els fa més difícils, tots aquests i molts altres, són inevitables. ~~.....~~

Si es retrasen gaire el "boom" andorrà es convertirà en un "crack" d'imprevisibles conseqüències. Si no son indefinidament ajornades i es porten a terme mentre encara hi som a temps, es complementaran l'una a l'altra ~~.....~~ i dibuixaran una nova Andorra per uns nous andorrans.

20 de març 1976

Jaume BARTUMEU CASSANY

DEBAT - PONÈNCIA IV

Pregunta.- (Colomines). Totes aquestes comunicacions i la ponència inicial, han estat d'una gran riquesa, però ens obliga a fer algunes pre cisions i fins i tot intentar d'aclarir alguns punts que forçosament en el seu esquematisme han estat oblidats. La ponència de Ribó, pateix una mica d'aquest esquematisme. Hi ha unes qüestions que no les ha tractat i que a mi em sembla que s'haurien de posar de relleu i que són importants; d'altres qüestions les ha qualificat amb una breu frase que moltes vegades també necessita explicar-se. Per exemple quan ha dit que la guerra de 1936-1939 havia sigut una guerra de nacionalitats, a mi em fa l'efecte que aquest punt és molt delicat, perquè ens situa, a nosaltres els catalans en un pol gasiu, que està molt lluny de la nostra voluntat; aleshores, dir el que va ser és que hi havia una lluita per una recuperació constitucional republicana enfront d'una agressió que tampoc va ser nacional en el sentit que es pot entendre, sinó que van ser uns sectors en contra d'uns altres sectors populars, que a vegades anaven més enllà que els de Catalu nya, com va ser el cas d'Andalusia, com va ser el cas d'alguns sectors d'Aragó, com va ser el Nord i com va ser el centre mateix. En relació al primer període que ell ha parlat fins l'any 1945, ha parlat de respostes primàries i em fa l'efecte de que això també és una mica fluix. L'any 45 hi van haver unes respostes d'una supervivència i d'una clandestinitat, dins mateix de Catalunya i que no tenen un sentit primari, en tot cas tenien un sentit heroic, situat en aquell context. Podem dir-ne primari, que responia a la creença que la segona guerra mundial i el seu desenllaç ens podia afavorir, i aleshores això donava una empenta i una dinàmica a uns grups que van exercir una lluita clandestina amb molta empenta i amb molt risc. Em penso que en el període segon que ha parlat del 45 al 56, ell ha dit que hi havia un període testimonial, per exemple, que la posició havia tingut aquest sentit; jo diria que en aquesta segona època, després del

45, quan es van frustrar les possibilitats, tot i haver guanyat els aliats els partits polítics van tenir una regressió molt forta i va haver una baixada molt forta. Aleshores el 1945 va produir dos fets, l'un que moltes persones salvessin la seva vida, gent que estava empresonada, el segon és que va aixecar un moviment reivindicatiu cultural, que jo no diria testimonial, sinó de resistència cultural, perquè tenia tot un sentit de dinamisme i estava molt lluny de tenir una presència testimonial. Si en aquell moment aquella presència testimonial tenia una gran qualitat de ni vell creador, i si no s'atenien els problemes polítics d'aquell moment, era precisament perquè creien que el que s'havia de fer era un esforç enorme a nivell cultural per així anar avnaçant. Tot aquest període, està molt per estudiar, però té una gran importància inicial en el nostre període, que encara tenim en marxa, de restitució democràtica.

Volia considerar que en Ribó quan ha parlat de tot això no ha posat molt de relleu un aspecte molt important que es va produir durant aquests anys ja, i que és la participació popular en moltes accions, que no han començat ara amb les vagues del 1 i 8 de febrer al Principat, sinó que va començar amb la vaga dels tramvies a Barcelona l'any 1951; això va ser un esclat popular enorme i que cal tenir en compte; hi van haver unes campanyes menors, com les campanyes de Galinsoga, però després hi va haver un moviment popular importantíssim que és el moviment de la petició en favor de la llengua catalana en els centres d'ensenyament, en els mitjans de di fusió i en els organismes catalans que volguessin atendre-ho, i això va significar que 10.000 persones donessin el seu nom, el seu domicili i el seu número del document nacional d'identitat, per primera vegada.

A més a més d'això hi va haver dos fets molt importants que van ser l'esclat del moviment obrer al 1962 i el que va significar el moviment d'estudiants de 1964 amb la primera tancada al Paraninf; evidentment, tot això són fets que jo volia posar de relleu.

A partir de 1964 realment s'ha produït una acció importantíssima, és

la victòria catalana, que té molt a veure amb la coordinació política, que començant amb la Taula Rodona ha acabat amb el Consell de Forces Polítiques. Catalunya quan ha hagut de jugar fort, treballa a l'engròs. La solidaritat d'una banda, la coalició de partits polítics per la lluita al 32, el Front de les esquerres per la defensa de l'Autonomia perduda a l'any 1936, la coalició de partits socialistes marxistes i no marxistes durant la guerra i la història del nostre moment actual. Això és molt important.

Voldria fer referència a l'element de la disciplina catalana, i ell ha parlat concretament d'un partit polític que s'havia d'entendre com a català. Jo penso que hi han més organitzacions que han lluitat, que lluiten a Catalunya, que defensen els drets de Catalunya i que tenen dret a intervenir, en això no hi ha cap mena de dubte. Si diem que són catalans els que viuen i treballen a Catalunya, si això ho apliquem a les organitzacions ha d'ésser així; el que passa és que la cosa és més profunda del que sembla; nosaltres creiem que hi ha un problema que plantegen aquestes organitzacions i és que hi ha una certa contradicció entre el que demanen, de descentralització, d'autonomia per a Catalunya, de dret d'autodeterminació i la forma organitzativa que aquestes organitzacions tenen de congressos únics a nivell d'Estat espanyol, i que han de començar per estructurar el que ells creuen que és el més important, en la seva pròpia forma organitzativa i això penso que ho han de fer perquè és una exigència envers elles mateixes i perquè és una forma realment voluntarista de demostrar la seva catalanitat, que en l'aspecte de lluita i de dinàmica, no p_oso gens en dubte.

Finalment voldria dir que les tres intervencions, tant la d'en Gregori Mir, com la d'Alfons Cucó, com la d'en Borrell i Estivill, totes amb uns matisos molt diferents tenen una gran empenta. La d'en Cucó potser és la més rotunda, doncs prové d'un indret on hi va haver un home que va dir als valencians, "o catalans o provincians", i això pesa molt. Quan a les

altres tres intervencions, deixant de banda la d'Andorra que té una problemàtica diferent i que trobo excel·lent la manera d'entendre-la, penso que tenen una resposta en la primera ponència que es va llegir aquí el primer dia, i era una ponència feta amb una gran rigorositat científica, la de l'Eugeni Giral. En aquesta ponència ens va fer unes propostes i sobretot ens fa una conclusió amb una tesi política, i és aquesta tesi política la que dóna la resposta a aquestes tres intervencions. Penso que cal reforçar el concepte polític de Països Catalans i això només serà amb la restitució democràtica a cadascun dels nostres països i que precisament les institucions catalanes que reivindicuem d'una manera tant concreta al Principat de Catalunya, hauran de jugar en aquest aspecte un gran paper en el que es podria dir l'Aliança Catalana. Penso que també han de jugar un gran paper en aquest aspecte, unes coordinacions ideològiques tal com les ha presentat la ponència d'en Cucó, quan ha parlat de les coordinacions socialistes que han de tenir un gran paper a jugar en aquest sentit.

Resposta.- (Ribó). Estem d'acord en què resumir en 20 minuts la dinàmica de Catalunya Principat és absurd i crec que potser el meu error ha estat voler concentrar tants elements, però crec que era necessari per a poder tenir una certa base d'objecció.

L'expressió guerra de classes i de nacionalitats, és d'en Joan Garcés; jo crec que no vol dir totes les nacionalitats unes contra altres, sinó que és refereix als motius principals del "Alzamiento" que tal com es pot demostrar amb una anàlisi detalladíssima de la ideologia franquista són dos: les classes socials i les nacionalitats; i els vençuts són dos: les classes socials i les nacionalitats; a Euskadi i Catalunya que perd la seva capacitat de govern i és en aquest sentit que s'utilitza.

Respecte als períodes, sempre hi han dificultats de periodificar la història; estem totalment d'acord: crec que s'han d'estudiar moltíssim, ens caldrien els instituts de la resistència com tenen ja a Itàlia i ens caldrien urgentment ara, conèixer quantitats de coses que estan desapareixent

xent, i aquí no hi ha hagut cap intenció de fer una història sinó de buscar uns elements de projecció. Estic totalment d'acord en què a l'any 46 el tema de la resistència primària, jo ho enfocava com un element de supervivència i d'espectativa, i així ho he dit en el següent període; crec que la resistència al 56, que no tinc cap inconvenient de canviar el que és testimoniatge per resistència, té un sentit de resistència però a les palpentes, com a mínim a la poesia, a les declaracions, a la literatura d'aquella època, com és evident hi ha una resistència, però una resistència diria desesperada, amb un cert sentit de que es veu molt negre la sortida d'aquell túnel.

Per últim estic totalment d'acord amb la qüestió de la participació popular, però potser en aquella època, era en l'eterna crisi del franquisme, i ara esperem, no es aquesta mateixa eterna crisi.

Estic totalment d'acord amb la qüestió de la unitat; molt abans de la Taula Rodona ja els partits polítics que formen la coordinadora treuen declaracions sobre la llei d'associació o en solidaritat amb el poble basc, i això és un fet importantíssim que amb més de 12 anys d'avanç respecte a tota la resta de l'Estat, aquí s'aconsegueix la unitat.

P.- (Marcet). Voldria respondre uns quants mots a l'amic Borrell.

Em sembla que és difícil de parlar de Jacint Rigaud com a un intel·lectual, perquè com tots els artistes del seu temps eren artesans i no intel·lectuals; el cas de Rigaud a Versalles era exactament el mateix que el de les 3/4 parts dels artistes que treballaven per Lluís XIV i que només podien treballar segons unes normes i unes comandes reials; per consegüent em sembla que no es pot fer del cas d'en Rigaud un cas exemplar i el que sí que es pot considerar com a exemplar és que Perpinyà no hagi trobat res més a posar al peu de l'estàtua horrorosa de Rigaud, sinó que: "Jacint Rigaud pintor de Lluís XIV", així sí que és exemplar. Ara bé, el cas del jacobinisme; l'adhesió a la República es va fer al Rosselló precisament perquè el règim republicà semblava l'únic capaç d'assumir les dife

rències entre les regions, o sigui que, és en la mesura en què la república es presentava contra l'absolutisme de l'antic règim francès, l'absolutisme centralitzador, que hi va haver una adhesió; ara bé quan es parla del jacobinisme; és una altra cosa que per a començar ens hauríem d'entendre sobre el fenomen jacobí, perquè en realitat el que se'n diu jacobinisme avui, no té gaire cosa a veure amb el jacobinisme real, sinó que és el programa polític d'una part dels jacobins i els montanyals i encara adaptat a unes circumstàncies de guerra en les quals varen estar obligats a posar davant la constitució de l'any 1793, que és una constitució federalista, per proclamar que fins a la pau almenys, la república era una i indivisible; o sigui que el que se'n diu el jacobinisme i el que ara ha esdevingut una teoria fonamental de la història francesa dels segles XIX i XX és en realitat una cosa de circumstàncies d'una petita fracció dels jacobins revolucionaris. Aquest pretext de la guerra haurà sigut essencial a tota la història francesa i també a la rossellonesa del segle passat i d'aquest. La guerra "nacional" servirà per a cobrir tots els excessos del centralisme en el marc d'una concepció burgesa i nacionalista de l'Estat, d'un xovinisme, d'un imperialisme, etc... El patriotisme hexagonal republicà esdevindrà un veritable catecisme de la III República i dic catecisme, laic evidentment, destinat a fabricar una ideologia "nacional", a colar dins d'un mateix motllo totes les intel·ligències nacionals, almenys tots els que de prop o de lluny poden estar conduïts a una reflexió, pel mitjà de l'escola, pel mitjà de la Universitat. L'un i l'altre portant una responsabilitat enorme en la difusió d'una certa història, que és de fet, una mitologia republicana més que discutible. Però tot això era necessari a una conjuntura econòmica donada, era necessari a una presa de poder per una classe social que era la burgesia, era necessari a una política d'hegemonia europea i de imperialisme. No és per res que és el mateix home, Jules , que és a la vegada l'home de l'escola i l'home de la política colonial de la III República i naturalment tot això desem-

boca sobre l'immens mite del 1914.

Estic d'acord sobre el fet de la recuperació per les dretes, d'aquestes idees de la necessitat de reconèixer les ètnies i les nacionalitats, però justament el fet de reconèixer que les dretes s'han emparat d'aquesta idea ens condueix a un gran perill, i és el que passa avui, molt homes d'esquerra, com en Soboul, consideren que una posició nacional dels països minoritaris correspon automàticament a una ideologia de dreta. Per consegüent hi ha un immens perill a confondre nació i Estat i sobretot a considerar que la constitució d'un Estat fort és el signe de l'existència d'una nació.

R.--(Borrell).Estic d'acord amb el que has dit. Només afegiré una cosa, no és solament a nivell d'Estat francès que la guerra defineix la centralització; penseu en l'Unió Soviètica del 20.

Sobre en Rigaud, és clar que de fet els pintors del segle XVII no són els pintors en el sentit modern de la paraula. No són tampoc un artesà com un altre, vull dir que tenen uns lligams una mica diferents amb els llocs de poder, amb la gent del poder. I es per això que he agafat el Rigaud.

Quan deia intel.lectual nord-català, el que volia dir, era intel.lectual en el sentit ampli de la paraula.

P.--(Ubach).Els problemes que ha retratat el nostre amic Bartomeu ho ha fet des d'un punt de vista molt interessant però exclussivament econòmic. Els problemes d'Andorra no són solament econòmic; malgrat tot l'economia té molta importància però també hi han problemes de tipus polític, social i cultural. Dins de la vida andorrana, quan l'ha catalogat en tres tendències, m'oposaria una mica a aquesta classificació perquè crec que una de les característiques essencials d'Andorra és justament la seva diversitat= i voler classificar la vida política andorrana en tres tendències em sembla molt ambiciós. Actualment si es pot dir dues paraules so-

bre la vida política andorrana, em sembla que l'essencial és la importància de la constitució actual. Sabem que Andorra és un co-principat, és a dir, que té dos prínceps, i potser dins de la vida política andorrana, el fenomen més important i potser el més estrany també, és la importància que tenen els co-prínceps i els seus serveis; i malgrat que tinguem a Andorra un Consell General elegit per un sistema de sufragi universal, em sembla que la importància d'aquest Consell General al costat del que és la importància dels co-prínceps és bastant poca.

A nivell social hi ha una data que no ha sigut dita i que em sembla molt important també, que és l'evolució demogràfica del nostre país. Han parlat que a Catalunya Principat una tercera part de la població era immigrant. A Andorra les tres quartes parts de la població és migrant. És a dir, que el problema és molt important i malauradament a Andorra no ha estat mai evocat, incús al nivell polític, i inclús als nivells que es diuen demòcrates o liberals.

A nivell cultural hi ha un punt molt important, molt diferent de tot el que hem sentit fins ara, que és el nivell de la llengua. Tothom s'ha queixat una mica de la repressió que hi ha hagut en quan a l'exercici de la llengua catalana; a Andorra l'exercici de la llengua catalana, s'ha pogut sempre desenvolupar d'una manera normal. Aquest fet cultural, és un fet molt important al nostre país. Però l'altre fet cultural també, és que malgrat que tinguem una cultura, aquesta no ha sigut mai expressada; no tenim en absolut actualment cap expressió d'aquesta cultura, és la raó per la qual potser no ens catalogueu dins dels Països Catalans (perquè per exemple, els organitzadors d'aquestencontre quan van classificar els Països Catalans no van posar Andorra). Aquest descuit està motivat essencialment pel fet de la no existència d'una expressió de la nostra cultura. Justament a aquest nivell voldria que algú m'aclarís si realment formem part d'aquests Països Catalans o no, perquè també és una qüestió que ens preocupa a Andorra.

R.-(Estivill).La resposta de la comissió, està en que a la taula n'hi ha un que parla d'Andorra i el fet d'incloure-la, és una manifestació de que incloem Andorra en els Països Catalans.

P.-(Serra).Jo voldria fer unes quantes precisions històriques des d'un punt de vista de l'Illa de Mallorca. Des d'uns plantejaments històrics evidentment, ens trobem a les Illes amb una cultura catalana, una llengua catalana imposada des del segle XIII, ara bé el sentiment anticatalà a les Illes, sobretot a Mallorca, no el podem de cap manera reduir a les classes dominants de l'època contemporànea; ja des de la desaparició del regne de Mallorca, recordem que les Illes no tenen Corts pròpies, han d'anar a les Corts de Catalunya i que a partir del segle XV no hi tornen perquè no tenen recollides les seves reivindicacions, i no tenen recollida la seva vida parlamentària pròpia. Les Illes tenen un Consell de cada Illa amb funcions administratives i després tenen una representació política directa amb la Corona molt confusa, molt complexa.

Per altra banda la formació social de cada illa no ha estat gaire estudiada fins fa molt poc temps amb algunes tesis doctorals, però el que si es pot afirmar és que la formació social a cada illa pot ser que sigui diferent i evidentment serà més diferent encara a la de Catalunya i a la del País Valencià. Aquesta diferència de formació social crec que és fonamental quan hem d'enfocar tot el problema del nacionalisme a cada illa, ja que gairebé tots els exemples que s'han esmentat en la ponència d'en Mir, són exemples des d'un punt de vista lingüístic-cultural, però no des d'un punt de vista de formació social, de lluita de classes, que fins i tot jo diria que pot ser que hi hagi algunes persones dins l'esquerra socialista que ho hagin fet, però des d'un punt de vista de partits polítics de l'esquerra mai ho ha estat. Els únics intents tal vegada han estat de persones socialistes d'ideologia, d'algunes persones republicanes federals, sobretot l'any 31, però, de fet, l'esquerra mai ha fet un plantejament, que jo crec que no és pessimista, ja que en aquests moments a nivell de

cada illa i a nivell de les Illes en conjunt més o menys, ens trobem que hi ha una recerca de la identitat de cada illa, de la identitat de les Illes en conjunt, passant per les alternatives econòmiques de cadascun dels sectors per donar-hi sortida. Recordem aquí que l'Estatut del '31 ha estat rebutjat per moltes circumstàncies per les classes populars, però a Menorca n'hi ha una que s'ha investigat poc i que és la qüestió que l'Estatut no donava sortides econòmiques, ni a Mallorca, ni a Eivissa, ni a Menorca, és a dir, era un Estatut merament il·lustrat, era un Estatut dretà, sense sortides a les classes populars; això és un dels elements importants. Les alternatives econòmiques són un àmbit fonamental, la normalització cultural i després l'autonomia política.

Des del meu punt de vista l'autonomia política passa per uns òrgans d'autogovern a cadascuna de les illes, intentant de relacionar-se d'alguna manera amb la resta d'illes i també els organismes unitaris de cada illa, que tenen una relació molt concreta amb Catalunya i País Valencià; i que l'Estatut d'Autonomia també tingués algunes coses en comú. Jo crec que aquesta es la qüestió fonamental en aquests moments.

R.- (Mir). Vull fer unes precisions. La primera és que aquesta ponència ha via de durar una hora i ha acabat havent de durar 20 minuts. Això ha fet que dels esquemes que tenia no n'hi hagut cap que servís. Això vol dir que m'he deixat moltes coses per dir i per matisar. De totes maneres haig de dir que respecte a l'anticatalanisme de Mallorca a nivell popular, jo no hi he cregut mai. Existeix l'anticatalanisme per una banda, que es pot trobar a la mateixa gent de Lleida amb l'antibarcelonisme. El que passa és que hi ha una manipulació per part dels grups dirigents que jo situo a finals del segle XIX, que fa que s'especifiqui un anticatalanisme. A nivell d'història us puc dir que quan a Barcelona ja havia acabat la guerra, els mallorquins encara seguien lluitant pels mateixos ideals que s'havia lluitat al Principat, per raons de comunicació obviament. Almenys fins al

1714, Mallorca i Catalunya al nivell popular varen estar ben unides. Són els grups dirigents, quan el catalanisme fa plantejaments polítics, que comencen a fer uns plantejaments anticatalanistes.

Quant a la qüestió referent als partits, jo no he dit que fessin manifestacions, he dit ben clarament que els partits polítics no accepten el procés d'autonomia d'esquerra. A l'any 1936 s'intenta ressuscitar una altra vegada l'Estatut d'Autonomia i el Partit Socialista i l'Esquerra Republicana mallorquina decideixen no participar-hi. En canvi la dreta ho fa. Una de les raons que dono a Alexandre Jaume és perquè diu que Mallorca té el seu destí dins la comunitat catalana, Països Catalans. No oblidem que aquests partits eren d'àmbit estatal i que Catalunya no va fer, llevat d'excepcions, mai cap esforç, contra això que se'n diu imperialisme català, de fer uns partits almenys a Mallorca.

text definitiu a part
p.- (Aitorbi d'Euskadi. Traduïm del castellà). Lamento ser el primer que utilitza l'espanyol a aquestes jornades. Donada la no existència d'un sistema de traducció simultànea, no podria, sense quedar en el buit, parlar en la meua llengua que és l'euskera.

Voldríem presentar algunes qüestions que es refereixen a la qüestió nacional i que llegiré.

És característic, tant de la ideologia burgesa, com de la concepció del marxisme vulgar i mecanicista, curiosament complementàries en aquest cas, la distinció real entre les classes: les nacions, entre la lluita de classes i la lluita nacional.

Ambdues construccions ideològiques mantenen la dualitat entre el fet nacional i el social, realitzant una incorrecta reducció i subordinació de l'un a l'altre d'acord amb els seus plantejaments estratègics del moment. El pensament socialista basc ha treballat per a aconseguir superar aquesta realitat, amb una aportació teòrico-pràctica, que pensem que és original i autòctona, donat que les ciències humanes són sempre històrico-concretes i que en el nostre marc intentarem anar presentant en Encontres semblants a aquest.

La qüestió nacional, és a dir, la lluita contra l'imperialisme de la nació dominant, no es redueix en un simplisme excessiu, tal com ahir exposava a aquesta sala el senyor Solé Tura, a una qüestió de centralisme burocràtic. Simplificar el fet nacional i el seu contingut classista amb tota la seva profunditat i complexitat social a l'existència d'una superestructura administrativa suposa en definitiva, i en les actuals condicions, un intent clar d'ocultació i camuflatge propi de la ideologia dominant.

El nostre estudi d'aquest problema, tant essencial per a tots nosaltres ens ha portat a descobrir que l'evolució del capitalisme europeu al segle XX en mantenir en tota la seva agudesesa la lluita de classes internacional, assegura la permanència d'una característica essencial de la burgesia imperialista, el nacionalisme. Sobre aquest punt el capitalisme occidental, ha aconseguit més que cap altre, afermar la seva estabilitat amb l'adhesió d'àmplies masses populars, en les què les aspiracions dites socialistes figura com a molt, la d'apropiar-se un dia les conquestes colonials i l'herència feudal de la nació burgesa. A l'aliança internacional de les classes oprimides s'oposa així el pacte nacionalista entre les classes, la unió de la classe dominant contra els treballadors, els poble oprimits.

Nacional-personalistes, nacional-comunistes, nacional-socialistes o nacional-sindicalistes donen la seva caució material i moral a l'estabilitat present i futura dels estats colonials, resultat i garantia de l'ordre burgès internacional.

Ideològicament la traició de tots els principis es manifesta radicalment en el dualisme burgès que converteix la qüestió nacional en un fetitxe místic diferent de la lluita de classes. A partir d'aquí, en conseqüència, confusió i bona consciència estan garantits.

Des d'una posició metafísica es pot moralitzar sobre la justícia social, donat que aquesta ha estat prèviament esporgada de la qüestió nacional. Els social-colonialistes de tota mena de confessions, poden afirmar

el seu socialisme, ja que aquest per la porta falsa de la qüestió nacional han incorporat la metafísica sociològica capitalista, la concepció burgesa del treballador, l'ideal quantitatiu de la societat de consum, garantia de la dominació burgesa.

Des de les posicions més expressament feixistes a les dels apòstols de la desalienació total, l'únic total és la unió nacionalista. L'internacionalisme és la pedra de toc de la justícia social, del socialisme i del conservadorisme burgès.

L'alienació burgesa imperialista, es manifesta, a més, en les dificultats de les burgesies nacionals dels països oprimits, per a fixar una política coherent anti-imperialista, com a conseqüència de les contradiccions i tensions pròpies a les classes mitjanes. Condicionada així la seva incapacitat teòrica, els seus ideòlegs tracten d'organitzar la crítica a l'imperialisme a partir dels propis principis nacionalistes d'aquest. La crítica anti imperialista de la burgesia nacional arrenca ella mateixa de l'adhesió incoherent a la clau ideològica imperialista.

Només el socialisme, només la crítica, el mètode científic socialista, es trobem avui en les condicions objectives i subjectives que permeten dur a terme aquesta tasca fonamental.

La lluita conseqüent contra l'opressió de classe, la denúncia total i coherent de la naturalesa de classe del nacionalisme burgès.

P.- (Pineda). Jo voldria tormar a la ponència de Ribó i voldria fer una pregunta, dirigida a ell i al senyor Colomines. A la segona part de la ponència ha parlat del problema de la unitat de la majoria de les forces polítiques de Catalunya vers el trencament democràtic, és a dir, vers l'establiment dels drets polítics i nacionals del poble català.

Ell, i després el senyor Colomines, han plantejat el problema dels partits de la dita disciplina catalana, voldria fer la pregunta en el sentit de què entenen per aquest concepte, perquè a mi m'ha semblat sentir-li al senyor Colomines, contradictòriament, que es tractava de fet d'organit

zacions o partits polítics que de fet també lluiten pels drets nacionals i polítics del poble català i després exigint en aquests partits una estructuració no estatal. Voldria saber si es tracta d'un plantejament absolutament formal com ha semblat, o si és un problema aparentment formal, perquè penso que plantejar aquestes coses si s'està parlant de forces polítiques que veritablement lluiten pel restabliment d'aquests drets polítics i nacionals del poble de Catalunya, entenc que es fa una ajuda bastant feble a la causa de la unitat de la majoria de les forces polítiques que lluiten per això a Catalunya.

R.-(Ribó). Jo he dit que hi havia un requisit per part del Consell de Forces Polítiques de Catalunya que és la qüestió de la disciplina catalana i jo ho he qualificat de certament ambigu; per tant, amb això ja he mostrat el meu parcial desacord amb aquest requisit; crec que al Consell de Forces Polítiques de Catalunya s'hauria d'acceptar a tothom que viu i treballa i treballa democràticament a Catalunya; per tant, al PSOE, al PTE, al MC de Catalunya. Ara bé crec que aquest element expressa un acord polític unitari, un acord que no tenim temps d'analitzar quina correlació de forces expressa. Crec que en l'actual actuació de les forces polítiques aquest acord està sent superat tant dins del Consell, però sobretot a nivell de carrer. Perquè en aquests moments aquest sucursalisme pretès a nivell de carrer, està per demostrar, per que la presència és igual de tots els partits polítics que operen a Catalunya.

R.-(Colomines). Estic d'acord completament amb la segona part de la intervenció d'en Ribó. Només vull contestar a l'aspecte de si hi havia una qüestió formalista o no. No es tracta d'una posició formalista; la meua posició sobre el que ha d'ésser és que els homes i les dones que viuen i treballen a Catalunya són catalans. Hi ha un altre aspecte; i és que vulguin assumir això; aquesta ja és la qüestió que s'introdueix de fons.

Més que una qüestió formalista és una qüestió que ha d'ésser coherent

amb els plantejaments que es fan; aleshores és una proposta. Però d'una manera tradicional aquí s'han considerat partits de Catalunya quan els congressos es feien a nivell nacional de Catalunya i els organismes de direcció política depenien única i exclusivament de Catalunya i era el reflexe del que les seves bases deien. A mi em sembla que aquesta és una fórmula que també fora possible però potser n'hi ha una altra; aleshores que surti aquesta altra. El que no pot ser es que continuï sent una fórmula de centralisme que no s'avé amb l'esperit d'aquestes organitzacions que estan defensant i donant la cara per una altra cosa.

P.-(Tell). Jo voldria intervenir solament sobre un petit punt d'història referent a una afirmació de Ribó quan preten que el primer organisme unitari que va existir a Catalunya va ser el Comitè Coordinador Universitari, que si no m'equivoco va nèixer cap a l'any 58-59, quan la FNEC existia des de sempre en realitat i va sortir a la llum en ocasió del primer gran moviment estudiantil del novembre del 56, fins al febrer del 57. Aquí faré un petit parèntesi per rectificar un error d'en Colomines, quan ha parlat del Paraninf s'ha confós amb la Caputxinada, doncs la tancada al Paraninf va ser si no m'equivoco el 12 de febrer del 57. Si parlo de la FNEC es perquè es el període que conec millor, hi ha una tesis aquí que crec que és d'en Fortuny, "La resistència nacional a Catalunya" durant els primers anys de la postguerra, i el fet polític important és que en realitat a Catalunya hi ha hagut sempre un veritable front nacional de resistència contra el franquisme o l'Estat centralista. La manifestació política d'aquest organisme podia ser el que es deia Comitè Claudien Meyer, en el qual participava gent d'Acció Catalana, gent d'Esquerra Catalana, de Front Nacional de Catalunya, d'Unió Democràtica de Catalunya i el que en aquell moment era el Moviment Socialista de Catalunya, abans de l'escisió. Aquest ha sigut el veritable front de resistència que hi ha hagut a Catalunya i el primer organisme coordinador que a nivell de la

Universitat a través de la FNEC i quan sabem que el Comitè de Coordinació Universitari es va crear per fer la gaitxa a la FNEC per que això de nacional no l'hi anava bé a tothom, es va crear l'any 59 quan la FNEC ha via estat internacionalment reconeguda l'any 58.

R.-(Ribó). Em sembla que el PSUC no era a la FNEC, per tant no pod qualificar aquest organisme d'unitari. Igualment podriem parlar del Comitè Nacional Català o del Consell de Forces Democràtiques de Catalunya, que no eren completament unitaris per la manca de partits polítics importants. Es per això que he dit que el primer organisme plenament unitari que no implica cap criteri estrany de guerra freda o d'altre tipus, per excloure partits, sinó de lluita per la democràcia, és el comitè de Coordinació Universitari.

4. Dinámica DEBAT 4, tomo IV

Coloquio después de la ponencia y comunicaciones de Ribó
G. Mir, A. Luño, Bonell + Estivill, Bertomeu i Cassany. (20/3/76).

Antes de pasar a discutir casos ~~concretos~~ no gustaría exponer algunos elementos básicos en la teoría ~~de la cuestión nacional~~:
Jon Zarracoina Es característico tanto de la ideología burguesa como de la concepción del marxismo vulgar y mecanicista, curiosamente complementarias en este caso, la distinción entre Aitorbi, de Euzkadi lucha de clases y lucha nacional.

Ambas construcciones ideológicas mantienen esta dualidad realizando una (o ~~se~~) subordinación de lo uno a lo otro según los planteamientos estratégicos del momento.

El socialismo vasco ha trabajado para poner al descubierto esta falacia, utilizada por ciertos "internacionalistas" y nacionalistas en los hechos de palabra, la cuestión nacional, es decir, la lucha contra el imperialismo de la nación dominante no se reduce, tal y como expone ayer en esta sala el Sr. Solé Torra, a una cuestión de centralismo burocrático. La reducción del problema nacional a la existencia de una superestructura administrativa, situada al parecer en el vacío, supone, en definitiva y en las condiciones actuales, un intento claro de camuflaje del problema, propio de la ideología dominante.

Nuestro estudio de este problema tan vital en nuestras condiciones políticas, nos ha llevado a descubrir que: la evolución del capitalismo europeo en el siglo XX, al mantener en toda su complejidad la lucha de clases internacional, asegura la permanencia de una característica esencial de la burguesía imperialista: el nacionalismo. Sobre este punto, el capitalismo occidental ha conseguido - más que en ningún otro - afirmar su estabilidad con la adhesión de

amplias masas populares, en cuyas aspiraciones "socialistas" figura todo lo más, la de apropiarse un día las conquistas coloniales y la herencia feudal de la nación burguesa. A la alianza internacional de las clases oprimidas se opone así el pacto nacionalista entre las clases, la unión sagrada de la nación dominante. Nacional-personalistas, nacional-comunistas, nacional-socialistas, nacional-sindicalistas dan su caución material y moral a la estabilidad presente y futura de los estados coloniales resultado y garantía del orden burgués internacional. He aquí lo que esconde realmente el ~~enfemismo~~ : estado centralista y burocratizado del que se hablaba ayer.

Ideológicamente la traición a todos los principios se manifiesta radicalmente en el dualismo burgués que convierte la "cuestión nacional" en un fetiche místico "distinto" de la lucha de clases. A partir de aquí, inconsecuencia, confusión y buena conciencia están garantizadas. Se puede moralizar sobre la "justicia social" puesto que éste ha sido previamente expurgado de la cuestión nacional; los social-colonialistas de toda confesión pueden afirmar su "socialismo" puesto que éste, por la puerta falsa de la cuestión nacional, ha incorporado la metafísica sociológica capitalista, la concepción burguesa del trabajador, el ideal quantitativo de la sociedad de consumo, garantía de la dominación burguesa. Desde las posiciones más expresamente fascistas a los apóstoles de la desalienación "total", lo único total es la unidad nacionalista. El internacionalismo es la piedra de toque de la justicia social, del socialismo... y del conservadurismo burgués.

La alienación burguesa imperialista se manifiesta además en las dificultades de la burguesía nacional de los países oprimidos para fijar una política coherente antiimperialista, como consecuencia de las contradicciones y tensiones propias a las clases medias. Condicionada así su incapacidad teórica, sus ideólogos tratan de realizar la crítica del imperialismo a partir de los propios principios nacionalistas de éste. La crítica antiimperialista de la burguesía nacional arranca, ella misma, de la adhesión inconsecuente a la clave ideológica imperialista.

Solo el socialismo, solo la crítica, el método científico socialista se encuentran hoy en las condiciones objetivas y subjetivas que permiten llevar a cabo esta tarea fundamental: la lucha consecuente contra la opresión de clase, la denuncia total y coherente de la naturaleza del nacionalismo (burgués) imperialista.

Antecedentes históricos de la situación actual en el País Vasco.

- El País Vasco contiene todas las notas constitutivas e integrantes de una Nación: territorio, raza, lengua, historia, cultura, unidad económica, conciencia nacional.
- Vigencia histórica del régimen foral. Los Fueros entendidos como usos y costumbres y no como privilegio concedido. La organización política foral: el municipio, las Juntas Generales, la Diputación Foral, la Administración de Justicia, el Sistema Tributario, el Servicio Militar.
- La llegada de los Borbones al trono de España supone la ruptura del equilibrio anterior entre el poder central real y los poderes del País. Intentos de sustituir la monarquía federal por una monarquía centralizada. Crisis sociales: La Matxinada (1.717) y la rebelión de los herreros de Azcoitia (1.766).
- La burguesía ilustrada. La Ilustración adquiere un aspecto cultural y técnico ya que el régimen vasco es librecambista en lo económico y de democrático en lo político. Los Caballeritos de Azcoitia. El Real Seminario de Bergara. La Sociedad Baskongada de Amigos del País.
- Guerra con la Convención francesa. La burguesía mercantil apoya al ejército francés creándose la República de Gipuzkoa bajo el protectorado de la Convención. Derrota de la burguesía vasca al volverse a la situación del " Ancien Regime " tras la paz de Basilea.
- La Zamakolada (1.804) como preludio de las guerras carlistas. Mediante la ocupación militar, se elimina el régimen autónomo de Bizkaia que será restituido en 1.808.
- Elaboración por las Cortes de Cádiz de una Constitución que hace tabla rasa del régimen foral vasco. Aparición de una nueva burguesía mercantil y preindustrial que considera incompatible su desarrollo con la vigencia de las instituciones forales.
- La primera guerra carlista como expresión del antagonismo entre las clases sociales detentadoras de la propiedad junto con las clases populares y la burguesía comercial ascendente. El abrazo de Bergara. La Ley de 25 de Octubre 1.839 significa el comienzo del fin para el sistema foral.

- La segunda guerra carlista . Derogación del régimen foral vasco por Decreto de 21/7/1.876 siendo sustituido por el sistema de Concierdos Económicos.
- Junto a una fracción de la alta burguesía que no se integró en el poder surgido de la Restauración, se alinean la pequeña y media burguesía y la clase trabajadora autóctona. Sabino Arana crea el P.N.V. que incluye como objetivo fundacional la derogación de la Ley de 25/10/1839
- Aparición del proletariado, S.T.V. y la U.G.T. Infiltración del P.S.O.E en Bizkaia en un intento de complementariedad imperialista y separación de la cuestión nacional y la cuestión social.
- Movimientos de renovación y recuperación en el campo literario y cultural en el 1er cuarto del siglo XX. El primer Congreso de Estudios Vascos. La Sociedad de Estudios Vascos y la Academia de la Lengua Vasca . La RIEV.
- La Segunda República y el movimiento autonómico en el País. El pueblo se manifiesta rotundamente favorable al Estatuto de Estella a través de la Asamblea de Alcaldes y del referendun popular (1.931). Un nuevo Estatuto para medio País (1.933) . El Alzamiento militar sirve de detonador para la aprobación de un miniestatuto que garantice el apoyo de las fuerzas vascas contra los fascistas. Un estatuto vasco para Bizkaia.
- El Gobierno Vasco en el exilio. El Pacto de Bayona. Comienzan las maniobras del P.S.O.E. que culminarán en el Pacto de Unión de Fuerzas Democráticas en París. El congreso de Munich y las Asambleas de la Democracia Cristiana en Madrid: Liquidación del Gobierno Vasco y apoyo a la sustitución del régimen franquista por un régimen unitario.

ASPECTS DU MOUVEMENT NATIONAL ECOSSAIS

Tom Nairn

(Parti Travailleiste
Ecosseis)

Bien qu'il y ait eu un mouvement 'nationaliste', intellectuel et littéraire, qui remonte à la même époque que les débuts du Catalanisme moderne, le nationalisme politisé de masse est un phénomène tout neuf en Ecosse. Il ne remonte qu'aux années 1960.

Malgré ce début tardif, il a connu un succès extraordinaire. En moins de 10 ans, il est devenu la force politique prépondérante en Ecosse; il ne cesse de croître, et arrive à menacer la stabilité et l'avenir du vieil état britannique. Pourquoi? Quelle est la nature de ce nationalisme politique? Comment peut-on le comparer aux autres nationalismes ou néo-nationalismes européens?

On peut assigner une date assez précise à l'essor du séparatisme écossais (et dans une mesure mineure à celui du Pays de Galles). C'est le commencement du déclin définitif du gouvernement et de l'état britannique. En effet, la faillite du premier gouvernement Wilson (travailleiste) est devenue nette en 1967 (date des premiers succès électoraux des nationalistes).

Depuis, cette faillite n'a cessé de s'approfondir, prenant aujourd'hui l'aspect d'une véritable banqueroute: au niveau économique, bien entendu—mais aussi sur le plan des réformes sociales et autour de la question irlandaise. Entre 1970 et 1974 le parti Conservateur a tenté aussi de résoudre la crise permanente de sa façon; mais il a rencontré un échec même plus cuisant en février 1974.

La crise du Royaume-Uni et la stagnation de la vie politique

britannique, donc, ont fourni les conditions de l'avance spectaculaire des séparatismes.

Quel genre de nationalisme s'est affirmé en Ecosse dans ces conditions? Le mouvement national incarné par le Scottish National Party (SNP) est sans aucun doute un mouvement bourgeois. Il représente (sous les drapeaux habituels du 'nationalisme') surtout les couches moyennes. Et ce sont en premier lieu les couches moyennes des petites villes écossaises, non des villes majeures (Edinburgh, Glasgow).

Pourquoi cette petite bourgeoisie s'est-elle 'nationalisée', si vite et si puissamment? Elle désespère du gouvernement de Londres, et—en même temps—vient de rencontrer une perspective toute neuve, un nouvel avenir possible.

Cette nouvelle possibilité de développement est, bien entendu, la découverte et l'exploitation des ressources pétrolières de la Mer du Nord (sur les côtes écossaises). Le slogan qui a porté le SNP à son éminence actuelle, c'est: 'It's Scotland's Oil!' Le pétrole appartient à l'Ecosse: c'est à dire, un avenir de développement plus vigoureux et plus réussi (le contraire de ce qui semble se passer dans l'économie britannique!) nous appartient.

Le nationalisme du SNP n'est donc manifestement pas un nationalisme 'sous-développé' ou minoritaire. Naturellement il a su mobiliser beaucoup des thèmes nationalistes traditionnels (la culture, le sentiment anti-anglais, etc.). Mais son essence n'est pas du tout la défense du caractère ethnique ou linguistique, ni la réclamation du droit d'affirmer une 'personnalité écossaise'.

Au contraire, il s'agit d'un nationalisme bourgeois qui va en avance du niveau du territoire qui le domine politiquement. Cela pourrait se définir comme un nationalisme de sur-développement relatif (la situation ressemble peut-être un peu à celle de la Catalogne et du Pays Basque vis-à-vis l'Espagne, au moins dans l'époque 1880-1939).

Le cas écossais nous rappelle qu'il ne faut pas généraliser trop hâtivement au sujet du néo-nationalisme en Europe de l'Ouest. Trop d'analyses se sont déjà concentrées, peut-être sur des facteurs telles que la langue, la défense des cultures ethniques ou des communautés régionales, etc. N'y-a-t'il pas en réalité au moins deux catégories de mouvements nationalitaires dans l'histoire européenne contemporaine? D'une part les mouvements nés d'un sous-développement relatifs (Bretagne, Galice, Occitanie, Pays de Galles); et ceux basés sur un sur-développement relatif (Ecosse, Pays Basque, Catalogne, Ulster)?

Parmi les questions qu'il faut se poser à propos du séparatisme en Ecosse sont: (i) quelle est la situation de la classe ouvrière écossaise et de ses formations politiques sur la question nationale? Qu'en pensent les socialistes, en Ecosse et en Angleterre?; (ii) quelle est l'attitude de l'état britannique vers la question? Comment va évoluer cette attitude—est-ce que Londres veut réprimer l'agitation, ou permettre une sorte d'autonomie? Est-ce que cette 'Home Rule' sera étroite et impuissante (donc, insoutenable); ou est-ce que l'Ecosse va se séparer complètement du Royaume-Uni, devenant ainsi le premier nouvel état-nation européen depuis 1922 (la République Irlandaise)?

J. Martínez Alier

En estudiar la història dels segles XIX i XX en aquests dos estats, emergeixen diversos tipus de nacionalismes o de fenòmens semblants. Els paral·lels amb altres països llatinoamericans són, a més, nombrosos. Encara no veig gens clar com lligar allò que sé entorn de Cuba i del Perú amb l'anàlisi de les qüestions ètniques i nacionals a Catalunya.

Cuba

Al segle XIX hi distingim dos corrents nacionalistes, que podríem designar amb aquests noms:

- a) el "criollisme blanc", els ideòlegs del qual són Arango, Saco, Pozos Dulces, i la base social del qual són els "dueños de ingenios", criollos.
- b) la "ideologia mambisa" dels que van lluitar contra la colònia durant la guerra dels Deu Anys (1868-1878), continuada per Martí (que morí el 1895).

Al segle XX podem igualment destriar un nacionalisme burgès del nacionalisme popular o proletari de la revolució socialista. Convé distingir també el període extraordinàriament pròsper de 1900-1925 en relació a l'etapa posterior. La reacció nacionalista comença, o s'aguditza, amb la crisi econòmica (vegeu la crítica anexas a Ramiro GUERRA, Azúcar y población en las Antillas, La Habana, 1970⁵).

Perú

Faré referència a tres qüestions:

- a) el debat sobre la Independència: existia una nació peruana? (vegeu el text adjunt d'H. BONILLA-K. SPALDING, La Independencia en el Perú: las palabras y los hechos, Instituto de Estudios Peruanos, Lima, 1972).
- b) el nacionalisme d'Haya de la Torre, nascut la dècada de 1920 i tan semblant al nacionalisme burgès cubà. Sempre fou un nacionalisme criollo, malgrat haver encunyat el terme "Indoamèrica". El seu origen rau en una reacció en contra de la "modernització" (cf. Peter Klaren) o més aviat en contra de la crisi econòmica?
- c) el debat actualment en curs al Perú sobre l'ús de les fronteres ètniques com una arma en la lluita de classes i sobre la viabilitat de qualificar la població indígena de "minoria nacional". (A Mèxic el debat està molt més avançat, com també l'assimilació dels indis: cf. Aguirre Beltrán.) (Entorn del Perú, vegeu el text adjunt d'A. FLORES GALINDO, La hacienda y el campesinado, a "Proceso", n. 4, Huancayo, jul. 1975.)

Aquesta qüestió em fa pensar en els comentaris de Josep Termes entorn d'Egipte i de Xina, al Col·loqui d'historiadors de 1974, en la mesura que els nacionalismes dels apartats anteriors suggereixen teories sobre el desenvolupament desigual.

És possible de comparar població negra a Cuba i població indígena al Perú? No pas gaire. Però com s'ha d'interpretar la guerra de races de 1912 a Cuba?

Nacionalismos en Cuba y Perú

J. Martinez Alier

Al estudiar la historia de los siglos XIX y XX en estos dos estados aparecen varios tipos de nacionalismos o de fenómenos que se asemejan. Además, los paralelos con otros países latino-americanos son abundantes. No veo aun nada claro cómo ligar lo que sé sobre Cuba y Perú con el análisis de las cuestiones étnicas y nacionales en Cataluña.

Cuba

En el s.XIX podemos diferenciar dos corrientes nacionalistas, que podrían designarse con estos nombres:

- a) el "criollismo blanco", cuyos ideólogos son Arango, Saco, Pozos Dulces, y cuya base social son los dueños de ingenios, criollos.
- b) la "ideología mambisa" de quienes lucharon contra la colonia en la guerra de los Diez Años (1868-78), continuada por Martí (que murió en 1895)

En el s.XX podemos diferenciar asimismo un nacionalismo burgués del nacionalismo popular o proletario de la revolución socialista. Conviene distinguir también el periodo extraordinariamente próspero de 1900-1925 de la etapa posterior. La reacción nacionalista comienza, o se agudiza, con la crisis económica (v. la crítica anexa del libro de Ramiro Guerra)

Perú

Me referiré a tres cuestiones:

- a) el debate sobre la Independencia: ¿existía una nación peruana? (v. el texto adjunto de Bonilla y Spalding),
- b) el nacionalismo de Haya de la Torre, nacido en la década de 1920, tan parecido al nacionalismo burgués cubano. Siempre fue un nacionalismo criollo, a pesar de haber inventado la palabra "Indoamérica". ¿Tiene su origen en una reacción contra la "modernización" (cf. Peter Klaren) o más bien contra la crisis económica?

c) el debate que ahora comienza en el Perú sobre el uso de las fronteras étnicas como un arma en la lucha de clases y sobre si puede calificarse a la población indígena de "minoría nacional". (En México el debate está mucho más adelantado, y la asimilación de los indios también :cf. Aguirre Beltrán). (v. sobre el Perú el texto adjunto de A.Flores Galindo). Esta cuestión me hace pensar en los comentarios de Termes sobre Egipto y China, en el coloquio de 1974, en tanto que de los apartados los nacionalismos/anteriores hacen pensar en teorías sobre el desarrollo desigual.

¿Es posible comparar población negra en Cuba y población indígena en el Perú? No mucho. ¿Pero cómo interpretar la guerra de razas de 1912 en Cuba?

J. Martínez Alier

En estudiar la història dels segles XIX i XX en aquests dos estats, emergeixen diversos tipus de nacionalismes o de fenòmens semblants. Els paral·lels amb altres països llatinoamericans són, a més, nombrosos. Encara no veig gens clar com lligar allò que sé entorn de Cuba i del Perú amb l'anàlisi de les qüestions ètniques i nacionals a Catalunya.

Cuba

Al segle XIX hi distingim dos corrents nacionalistes, que podríem designar amb aquests noms:

- a) el "criollisme blanc", els ideòlegs del qual són Arango, Saco, Pozos Dulces, i la base social del qual són els "dueños de ingenios", criollos.
- b) la "ideologia mambisa" dels que van lluitar contra la colònia durant la guerra dels Deu Anys (1868-1878), continuada per Martí (que morí el 1895).

Al segle XX podem igualment destriar un nacionalisme burgès del nacionalisme popular o proletari de la revolució socialista. Convé distingir també el període extraordinàriament pròsper de 1900-1925 en relació a l'etapa posterior. La reacció nacionalista comença, o s'aguditza, amb la crisi econòmica (vegeu la crítica anexas a Ramiro GUERRA, Azúcar y población en las Antillas, La Habana, 1970⁵).

Perú

Faré referència a tres qüestions:

- a) el debat sobre la Independència: existia una nació peruana? (vegeu el text adjunt d'H. BONILLA-K. SPALDING, La Independencia en el Perú: las palabras y los hechos, Instituto de Estudios Peruanos, Lima, 1972).
- b) el nacionalisme d'Haya de la Torre, nascut la dècada de 1920 i tan semblant al nacionalisme burgès cubà. Sempre fou un nacionalisme criollo, malgrat haver encunyat el terme "Indoamèrica". El seu origen rau en una reacció en contra de la "modernització" (cf. Peter Klaren) o més aviat en contra de la crisi econòmica?
- c) el debat actualment en curs al Perú sobre l'ús de les fronteres ètniques com una arma en la lluita de classes i sobre la viabilitat de qualificar la població indígena de "minoría nacional". (A Mèxic el debat està molt més avançat, com també l'assimilació dels indis: cf. Aguirre Beltrán.) (Entorn del Perú, vegeu el text adjunt d'A. FLORES GALINDO, La hacienda y el campesinado, a "Proceso", n. 4, Huancayo, jul. 1975.)

Aquesta qüestió em fa pensar en els comentaris de Josep Termes entorn d'Egipte i de Xina, al Col·loqui d'historiadors de 1974, en la mesura que els nacionalismes dels apartats anteriors suggereixen teories sobre el desenvolupament desigual.

És possible de comparar població negra a Cuba i població indígena al Perú? No pas gaire. Però com s'ha d'interpretar la guerra de races de 1912 a Cuba?

"Desarrollo Económico", n. 50, VOL. 13, Jul.-Set. 1973, Buenos Aires.

AZUCAR Y POBLACION EN LAS ANTILLAS. RAMIRO GUERRA. Quinta edición, La Habana, 1970.

Recientemente se publicó en La Habana la quinta edición de la obra clásica de Ramiro Guerra, donde denunció los males que la industria azucarera causó a la nación cubana. Más que hacer un resumen del contenido de este libro, la presente nota se propone explicar brevemente cuáles grupos sociales cubanos compartían la ideología expresada por Ramiro Guerra. El más importante fue el de los grandes agricultores cañeros, los "colonos".

En una publicación anterior¹ me he referido a la importancia de los papeles de la Asociación Nacional de Colonos, en el Archivo Nacional de Cuba, para el estudio de las estructuras de la industria azucarera en la Cuba prerrevolucionaria y para el estudio de la estructura de clases. En efecto, esa Asociación, que era dirigida por los colonos grandes (es decir, por los grandes cultivadores de caña), dejó una documentación muy abundante, sobre todo las actas de las reuniones trimestrales de su asamblea de representantes. La Asociación fue disuelta en 1961. Creo que la investigación de esa documentación —iniciada por mí, sobre todo en lo que se refiere a los años 1941-45 y 1959, pero no en modo alguno concluida— podría servir de punto de partida para el estudio de la debatida existencia de una burguesía nacionalista en la Cuba prerrevolucionaria.

La producción de azúcar suponía en la Cuba prerrevolucionaria al menos una tercera parte del valor de la producción nacional; aproximadamente la mitad de esa tercera parte provenía de la producción de caña que estaba mayormente en manos de los colonos grandes y medianos. Hay razón por tanto para buscar en esos colonos una especie de centro de gravedad de la burguesía nacionalista que Cuba pueda haber tenido. En realidad, ellos parecen haberse visto a sí mismos precisamente en estos términos, como "la punta de lanza de un movimiento social de avanzada: el de los empresarios de la tierra criolla".² Esos grandes y medianos colonos estaban situados entre los hacendados (propietarios de ingenios, en parte norteamericanos) y los obreros, y estaban metidos en la política azucarera en lo que respecta a negociaciones con los gobiernos norteamericano y cubano acerca de precios y cuotas de exportación. Por lo tanto, proporcionalmente a mi juicio un buen punto de mira para entender no sólo la estructura de la industria azucarera sino también la relación entre el imperialismo y los conflictos en el seno de la nación cubana. Así, por ejemplo, declaran los grandes colonos en 1936 en su fundamentación a un proyecto de ley: "De no tomarse medidas que tiendan a evitar la acaparación en pocas manos de las dos ramas de la industria azucarera, o sea, la agrícola y la

industrial, y a mantener y restablecer la producción sobre las bases que habiendo siempre, se producirá como consecuencia lógica el desplazamiento de las clases nativas del cultivo de la tierra con el consiguiente aumento del proletariado, constituyendo el más serio peligro para la estabilidad del régimen económico en que se asienta el Estado y la nacionalidad cubana".³ En otras palabras, "nación o plantación". Notemos, de un lado, cuán falso resulta decir que intelectuales como Ramiro Guerra —cuya tesis en *Azúcar y población en las Antillas* viene tan perfectamente resumida en el arriba mencionado proyecto de ley— o Fernando Ortiz (en *Contrapunto cubano del tabaco y del azúcar*) eran intelectuales que no tuvieron seguidores en el mundo de los negocios. Tal idea ha sido persistentemente expuesta por el profesor Hugh Thomas, para quien existía en Cuba un grupo de intelectuales nacionalistas pero no una clase empresarial nacionalista.⁴ Esa idea de que Cuba haya podido producir unos intelectuales nacionalistas que flotaban por encima de las clases sociales me parece a mí dudosa; que se anticiparon en sus ideas, no cabe duda; que tuvieron seguidores en el mundo empresarial, es evidente. Hay además un sugestivo paralelo que creo que vale la pena explorar. Hasta que Cepero Bonilla y Moreno Fraginals escribieron sus libros sobre Pozos Dulces, Arango y Saco,⁵ también la historiografía tradicional cubana los había considerado como intelectuales que defendían el "interés nacional", mientras que ahora los vemos como portavoces del "criollismo blanco", para usar la expresión de Jorge Ibarra.⁶ Creo que no es injustificado buscar un paralelo entre el siglo XIX y el siglo XX, entre los defensores del "criollismo blanco" y de la burguesía nacionalista. El mismo Ramiro Guerra puso como lema a *Azúcar y población*... en 1927 una cita de Pozos Dulces en 1866: "Una raza que abandona a otras razas el cultivo de su territorio, se despoja por eso mismo de toda legitimidad de posesión". En el siglo XIX, "otras razas" había querido decir no sólo esclavos africanos sino también los comerciantes peninsulares que importaban esclavos y se apoderaban de los ingenios. José Antonio Saco se quejaba de que las plantaciones esclavistas y la importación de esclavos "ha desalojado de los campos a muchos blancos que hubieran sido honrados labradores"; podía observarse cómo "las grandes propiedades (van) menguando o absorbiendo muchas de las pequeñas, plagando los campos de ociosos proletarios que, si en otros pueblos han sido funestos, entre nosotros pudieron serlo aún más que los mismos esclavos".⁷ En el siglo XX, "otras razas" no sólo quería decir los inmigrantes españoles y antillanos

³ Proposición de ley contra la caña de administración presentada a la Cámara de Representantes, 3 de mayo de 1936. Anexo a Informe del Comité Ejecutivo, 12 agosto 1936. Asociación de Colonos, Circulares semestre de julio a diciembre 1936.

⁴ HOUGH THOMAS: *Cuba or the Pursuit of Freedom*, Londres, 1971 (págs. 1111-1112, 1236-1237).

⁵ R. CEPERO BONILLA: *Azúcar y abolición* (1948), incluido en *Obras históricas*, La Habana, 1963. M. MORENO FRAGINALS: *José Antonio Saco*, Santa Clara, 1960; *El Ingenio*, La Habana, 1964.

⁶ JORGE IBARRA: *Ideología mambisa*, La Habana, 1967.

⁷ J. A. SACO: *Historia de la esclavitud*, La Habana, ed. de 1935 (pág. XXVII).

¹ "Los colonos, 1934-60: anti-imperialistas y anti-proletarios", en J. y V. MARTÍNEZ ARIEN: *Cuba, economía y sociedad*, Ruedo Ibérico, París, 1972 (págs. 75-108).

² Informe del Comité Ejecutivo, 12 de mayo de 1945, pág. 7.

sino también los hacendados imperialistas. Creo que en cierto modo no puede negarse el nacionalismo de un Ramiro-Guerra en contra del imperialismo, pero creo que no deben cerrarse los ojos a su temor al proletariado: la legislación sobre *permanencia* de los colonos y otros agricultores, fruto de la revolución de 1933, había sido propuesta por él y defendida por los mismos colonos no sólo como una medida contra el apoderamiento imperialista de la tierra cubana sino también para frenar la tendencia que ellos creían ver hacia una proletarianización cada vez mayor del campesinado. Creo que una investigación cuidadosa de la documentación de la Asociación de Colonos y de las demás asociaciones de agricultores e industriales haría ver la existencia en el mundo de los negocios un cierto nacionalismo antinorteamericano y de una fuerte conciencia de clase anti-proletaria. El tema está por investigar a fondo, pero la hipótesis de trabajo queda planteada. Así, los grandes colonos calificaron en una ocasión el Tratado de Reciprocidad de 1934 como una medida a causa de la cual "(las) industrias nacionales (son) relegadas al desastre".⁸ En otra ocasión, el secretario de la Asociación Nacional de Colonos, Teodoro Sanjusteban, harto de las presiones norteamericanas a favor de una reducción del precio del azúcar, dijo lo siguiente a pesar de ser él sin duda una columna del orden establecido: "Ojalá que sea siempre posible armonizar las relaciones entre ambos pueblos, porque Cuba no podrá nunca ignorar la potencialidad económica, ni su posición de satélite, de un astro económico cuya influencia sentirá siempre y por siempre, a no ser que una virtud ciudadana, tan extraordinariamente destacada, libere a este pueblo de tener que recurrir a las solicitudes del afecto y a las simulaciones, para vivir la vida real de pueblo libre y consciente de su derecho, tranquilo y modesto, pero virtuoso y positivamente honesto".⁹ Tales quejas indican un nacionalismo que no por moderado es menos significativo. Creo que no sería exagerado decir que la estrategia revolucionaria nacionalista seguida por los revolucionarios cubanos (tuvieran o no segundas intenciones) sirvió, si no para ganarse, al menos para *neutralizar* a los burgueses nacionalistas (a los grandes colonos y tal vez a otros) en 1959 y aun en 1960. Así, el presidente de la Asociación Nacional de Colonos en 1959-60, el Sr. Silvestre Piña, decía en marzo de 1959: "No soy gubernamental de ningún gobierno, ni de los que estaban, ni de los que vienen; tengo una línea de conducta que es la del colono y de ahí no me puede sacar nadie". La promesa de una reforma agraria con un amplio límite de treinta caballerías (1 caballería = 13,5 hectáreas) y que iba a permitir (según el art. 67 de la ley) que los colonos compraran por poco precio la tierra que arrendaban, la promesa de un aumento en el "arrobaje" (el precio de la caña), etcétera, hizo que gran parte de los grandes colonos quedara inicialmente neutralizada. Eso no quiere decir, por supuesto, que no fueran al mismo tiempo antiproletarios. Años antes, en una de sus reuniones, habían dicho por ejemplo:

⁸ Acta 21 de noviembre de 1944, pág. 72.

⁹ Véase su necrología en *Cuba económica y financiera*, diciembre 1950 (pág. 48).

¹⁰ Acta 21 de noviembre de 1944, págs. 12-13.

Veníamos anoche por una de esas calles y un individuo del pueblo preguntaba a otros "¿estaban cerca de él? ¿Quiénes son esos señores que van ahí?" "Son los colonos", contestó uno del grupo. Y a ello comentó el primero: "Carrote y más garrote sobre el pueblo..." "Los colonos, repito, son hombres de negocios, que pertenecen a una clase..."¹¹

Y en 1944, al negarse a que la representación sindical los acompañara a ellos y a los hacendados a Washington a negociar sobre precios y cuotas (lo que iba a suceder en los años siguientes), dijeron: "Los obreros son una cosa y los colonos somos otra. Ellos son trabajadores. Nosotros somos patronos, dueños de nuestros negocios, hombres de empresa y de responsabilidad".¹²

Así pues, creo que un estudio más intenso de los grandes colonos podría contribuir al esclarecimiento de la cuestión de si había o no había en Cuba una burguesía nacionalista. Poca duda cabe que *había* una burguesía no nacionalista, de mentalidad *plattista*, que tan pronto como los guerrilleros entraron en La Habana se refugió en brazos norteamericanos pidiendo la intervención militar imperialista. Pero posiblemente un papel importante (precisamente por su neutralidad, por su inactividad) le correspondió en 1959 y 1960 a esa otra parte de la burguesía, antiproletaria y antimperialista, tipificada por los grandes colonos. Habría que investigar hasta qué punto existían lazos familiares y económicos entre los grandes colonos y otros sectores de la economía nacional. Habría que investigar también, en las actas de las reuniones de los grandes colonos, hasta qué punto su nacionalismo burgués exacerbado de los años 1934-45 se mantuvo después, en la década de 1950, cuando Cuba sufrió otra vez una invasión de capital norteamericano. En efecto, me parece que las protestas nacionalistas de las décadas de 1930 y 1940 se dirigían no tanto contra el capitalismo imperialista como contra la *crisis* del capitalismo.

El nacionalismo anterior a la crisis tenía un carácter meramente teórico. Así, por ejemplo, el famoso Congreso Obrero de 1920 se pronunció por supuesto contra el imperialismo y solicitó además una ley que obligaría a terratenientes y colonos a sembrar parte parte de sus fincas con "frutos menores" para la alimentación, pero también se pronunció por la abolición de los aranceles a la importación, pero también se pronunció por la abolición de los aranceles a la importación de "ganado en pie y carnes refrigeradas, víveres, ropas y calzados que no sean de lujo y a toda clase de drogas y productos".¹³ La protesta nacionalista sólo adquiere importancia cuando sobreviene la crisis económica. La primera restricción unilateral azucarera, síntoma de lo que se llamaba crisis de "sobreproducción", es de 1926; el primer arancel algo proteccionista es de 1927. La población cubana había crecido de un millón y medio a comienzos de siglo a tres y medio en 1925, en parte considerable por la inmigración. La producción de azúcar había crecido de uno a cinco millones de toneladas. Sería erróneo interpretar la protesta nacionalista como una protesta contra la "modernización". Ni el

¹¹ Acta 21 de febrero de 1941, págs. 7-8. La reunión se celebró en Banes.

¹² Acta 21 de mayo de 1944, pág. 21.

¹³ Orca Cabrera, *El movimiento obrero cubano en 1920*, La Habana, 1969.

CRITICA DE LIBROS

imperialismo ni la modernización tuvieron enemigos de nota hasta que llegó la crisis. De modo parecido a un Haya de la Torre o a un Gilberto Freyre en las respectivas zonas azucareras del Perú y del Brasil, los intelectuales nacionalistas burgueses protestaban de hecho de la crisis económica (crisis crónica en el Nordeste brasileño) que impedía a la clase media seguir gozando de los frutos de la expansión, aunque fuera en posición subordinada a los grandes fabricantes de azúcar, y la dejaba inerte frente a la amenaza del proletariado. Para Ramiro Guerra, cuando fue publicada la primera edición de *Azúcar y población en las Antillas* en 1927, la expansión de la caña de azúcar aparecía retrospectivamente como una tragedia porque había significado la penetración imperialista y la dependencia y también un peli-

La Independencia en el Perú: las palabras y los hechos

*Heracio Bonilla
Karen Spalding*

16 Bonilla / Spalding

independencia misma —como proceso— que, en el caso del Perú, como es bien conocido pero pudorosamente encubierto, fue conseguida por los ejércitos aliados de fuera. Es decir una Independencia concedida más que obtenida. Ni la sólida organización defensiva impuesta por el virrey Abascal, ni las conspiraciones anteriores, ni las prédicas en favor de la emancipación lanzadas por algunos ideólogos erollos pueden desmentir o atenuar esta afirmación. Tanto la acción como la prédica fueron hechos de minorías, de hombres aislados.

En estos 150 años de vida republicana, por otra parte, se ha asistido al nacimiento y expansión de una nutrida bibliografía sobre la Emancipación y la Independencia. Sería un esfuerzo vano intentar buscar en ella una respuesta a la cuestión planteada hace un momento. Toda historia responde a las inquietudes del presente y refleja la ideología de quienes la escriben. Aquella historiografía, que por razones de comodidad la denominaremos en adelante tradicional, contribuyó más bien al surgimiento y a la difusión de un prodigioso mito. Este mito, montado sobre bases deleznales, es el que se transmite corrientemente en los manuales escolares y en los textos universitarios. Su función: legitimar el presente a través de la manipulación del pasado; intentar fundar, inapropiadamente, las bases históricas de la nacionalidad peruana e impedir la crítica histórica de los problemas del presente.

Pero si bien es cierto que los trabajos hasta ahora existentes sobre la Emancipación y sobre la Independencia no permiten responder preguntas que son verdaderamente cruciales, tampoco permite hacerlo, salvo excepciones notables, la lectura de los documentos impresos. La recopilación y publicación de estos documentos ob-

decen generalmente a una inspiración similar los autores de los textos.

Por estas razones, el presente trabajo no pretende elaborar un esquema tentativo, orientado básicamente a tratar de comprender la naturaleza de la independencia peruana y a señalar su ubicación en el desarrollo histórico de la sociedad peruana. cuestiones complementarias, pero directamente relacionadas con la Independencia, quedarán sólo a nivel de formulación. Es obvio que tanto el esquema de preguntas requieren, para su verificación y para puesta, intensivas investigaciones en los Archivos y de provincias, sin las cuales el problema histórico de la Independencia, al igual que muchos otros de historia peruana, quedarán todavía sin solución.

Un esquema no significa una distorsión de verdad. En la elaboración de éste se ha utilizado una parte de los resultados de la investigación realizada hasta ahora sobre el tema de la Independencia, al igual que las sugerencias de fuentes primarias (diarios de viajes, informes de campañas y memorias de virreyes y presidentes, periódicos deca, testimonios de los participantes directos, informales). Razones de tiempo y nuestras propias académicas nos impidieron ir más lejos. Este pequeño esfuerzo, sin embargo, obedece al deseo de hacer previsible el desarrollo histórico de la sociedad y a buscar el nexo existente entre el hecho histórico y su mutación en palabras.

LA HISTORIA DE UNA HISTORIA

Desde Riva Agüero hasta los integrantes de la Comisión Nacional del Sesquicentenario de la Independencia Nacional, casi todos los historiadores nacionales han dado, de una manera u otra, el tema de la Independencia. Las características de esta historiografía son, por lo tanto, conocidas y no necesitan ser recordadas una vez más. Gracias a ella conocemos bastante bien a los "cursores" de la Independencia, a los héroes de]

De 1821 a 1971 son 150 años desde que el Perú rompió los lazos políticos que lo ligaron a la metrópoli española. Pero esta ruptura política, conseguida por la decidida y eficaz intervención de los ejércitos del Sur (San Martín) y del Norte (Bolívar) no significó en manera alguna la quebra del ordenamiento económico y social de carácter colonial que continuó vigente hasta el ocaso del siglo XIX. Por el contrario, la persistencia de esta situación colonial facilitó y más tarde consolidó la nueva orientación de la economía peruana, cuando ella ingresó en el espacio dominado por Inglaterra. La Independencia política de España dejó, pues, intactos los fundamentos mismos de la sociedad peruana, que se habían desarrollado y cristalizado a lo largo de 300 años de vida colonial. En el contexto internacional la Independencia de la metrópoli española aceleró un proceso que había comenzado desde la segunda mitad del siglo XVIII: la dominación efectiva de Inglaterra, la nueva potencia del mundo.

Para el historiador, que examina el pasado para comprender y explicar el presente y que observa el presente para interrogar el pasado, la situación descrita líneas arriba invita a más de una reflexión. La cuestión principal es, precisamente, por qué la independencia no provocó un cambio real y significativo de la situación colonial. Tal vez una respuesta anticipada se pueda encontrar en la

* Cuando este texto estuvo terminado nos informamos que la Comisión Nacional del Sesquicentenario de la Independencia Nacional ha reunido en once volúmenes documentos nuevos sobre la Independencia, como resultado de la primera parte de su trabajo. Lamentablemente no nos ha sido posible consultarlos.

Ayacucho, a las batallas de epopeya que libraron. En cambio, los hombres comunes y corrientes que integraron los ejércitos libertadores, sus formas de reclutamiento, la participación —o la ausencia— de la población peruana en estas luchas, las diferentes formas que revistió esta participación no han sido muy favorecidas por la atención de los historiadores. Se menciona también, aunque en verdad aproximadamente, las causas de la Independencia, los célebres factores "externos" e "internos" de los manuales escolares —si bien no es posible todavía distinguir la dinámica propia de cada una de ellos y, sobre todo, su relación recíproca. Estas causas, en verdad, se limitan a señalar las "influencias" del exterior, los actos de la malevola España y el pundonor y patriotismo precoz del poblador peruano. En suma, esta historiografía ha establecido un divorcio radical, por una parte, entre las palabras de unos pocos hombres y la acción de unas cuantas tropas y, por otra, el conjunto social y económico interno y externo que los encadró. Una historia de este tipo, evidentemente, tiene un fin y una justificación, que aquí no interesan. Con una excepción.

Entre las varias explicaciones ofrecidas por la historiografía tradicional sobre la Independencia destaca, por su difusión y aceptación, la tesis que la considera como un proceso nacional, como el resultado de una toma de conciencia colectiva, la causa y su vez, sería la manifestación más evidente de la mestización de la población peruana. Para sus defensores, la mestización indica un proceso que llevó a la uniformidad e igualdad de los integrantes de la sociedad peruana. El Perú mestizo aparece así como el actor de la Historia y el agente de la Emancipación. Todo un Congreso, es útil recordarlo, fue realizado recientemente para demostrar la realidad y la vocación mestiza del Perú de ayer y de hoy.

No es muy difícil demostrar la debilidad de esta interpretación. Adolecce, por lo menos, de dos defectos. No toma en cuenta, en primer lugar, la acción de las fuerzas internacionales, sin las que la independencia de Hispanoamérica, y más aún del Perú, no hubiera sido posi-

ble, por lo menos en las fechas en que se produjeron. Internamente, postula, abusiva y erróneamente, una unidad inexistente e imposible. El Perú colonial no estuvo compuesto de "peruanos". La sociedad colonial peruana fue altamente estratificada y diferenciada y sus líneas de separación y de oposición fueron trazadas a partir de criterios económicos, raciales, culturales y legales. Cuando una historiografía puede deslizar errores tan gruesos no se puede sino reconocer su carácter ideológico: la manipulación del pasado en función de las exigencias del presente. El mensaje de esta ideología consiste en ocultar los intereses divergentes de los grupos y de los hombres, los conflictos y las luchas antagónicas que ellos generan para difundir la imagen de una sociedad homogénea y armónica.

El mensaje de esta historia, repetimos, es muy claro. Con mucha nitidez se puede distinguir aquí una solidaridad profunda entre quienes hicieron la Historia, al menos en la forma en que en el Perú se entiende por "hacer" la Historia, y quienes asumieron la tarea de registrarla y escribirla, que correspondió, además, a toda una etapa del desarrollo histórico del Perú, en la cual la imagen de la sociedad peruana y de su historia fue impuesta y difundida por la clase social dominante. Esta ideología ha perdido ahora su función, porque ya no guarda ninguna relación con la realidad presente. Los cambios que desde la década del 50 vienen afectando a la sociedad peruana han producido una fisura en la estructura del poder tradicional, al mismo tiempo que han provocado el surgimiento en el plano de la Historia de grupos medios hasta hoy desplazados. El sentido incierto de estos cambios, la urgente búsqueda de una nueva identidad y legitimidad históricas, la necesidad de estos nuevos sectores de conocer su propia Historia, una Historia que la historiografía tradicional no fue capaz de proporcionarles, conducen a un replanteamiento general de la Historia. Dentro de este contexto, el hecho histórico de la Independencia se encuentra en la encrucijada misma de la interpretación tradicional y de las interrogaciones del presente.

OTVA esta nota, la publicación reciente de un nuevo libro del economista español Martínez Alier (1), compuesto por dos ensayos cuyos temas, respectivamente, son el sistema de trabajo en las haciendas andinas y el problema de las relaciones de producción y la conciencia de ellas en el agro. Se trata de un libro 'interdisciplinario' (historia, sociología, etc.) con muchos enfoques novedosos de viejos problemas...

Debemos empezar señalando que la documentación de Martínez Alier proviene de las mismas haciendas de Cerro de Pasco de la División Ganadera de la Compañía del Centro de la División Ganadera de la Compañía del Centro de la División Ganadera de la Compañía del Centro de la División Ganadera...

Hacia Bonilla, Pablo Mesa, Eric Hobsbawm y Humberto Rodríguez, el actual director del C.D.A., concibe la idea de reunir los documentos privados de las haciendas peruanas, accesibles merced al actual proceso de Reforma Agraria (2). Por el momento esta documentación se limita en sus aspectos más complejos...

Compara, por ejemplo, hay algunos ejemplos de la correspondencia que se tenía a unos pocos años. En conclusión, las áreas tradicionales son las menos documentadas. Probablemente para su estudio habrá que investigar en primer lugar los archivos, sin historia forma parte de un pasado realizado al margen de la escritura y del documento. Su conocimiento futuro exigirá investigar la estructuración de los campos y el paisaje geográfico, los restos de las edificaciones arqueológicas, los testimonios de los mitos, tradiciones orales, etc. (3).

Por lo tanto no existen. Con todo lo que el ingeniero del historiador puede permitir utilizar para fabricar su miel, a falta de otros usuarios, por tanto, con archivos. Con signos. Con análisis y con temas. Con formas de campo y materias (4). Esta otra historia, la que el historiador afirma sus instrumentos metodológicos y trabajar en contacto estrecho con las otras ciencias sociales...

Aquí, interesado en el proceso de Reforma Agraria, comentó leyendo los documentos que aparecen con las explotaciones de haciendas hasta que, al percibir las peculiaridades del mundo campesino en los Andes (campesinos e indios, a la vez), comprendió que un cambio fundamental en sus problemas le exigía profundizar en las especificidades de su historia. Por eso no debía extrañar el propósito explícito de plantear en términos de una formación social dada.

El libro de Martínez Alier, aparte de iniciar a algunas haciendas ganaderas de la parte alta del valle del Mantaro (3,500 m.s.n.m.), se dedica especialmente al estudio de los pastores (los huacchallas). De la caracterización que hace de estos pastores, conviene destacar las siguientes tesis, que enumeramos para una mayor claridad y para evitar la brevedad que exige toda resúmen: 1) Los pastores no son simples parásitos en las haciendas andinas...

Para ilustrar esto citamos algunos cifras: estructura tomada de otro estudio (8) - sobre el volumen del ganado huacchalla y la distribución de las tierras en la hacienda Llave, en 1943 y 1946, respectivamente: PASTORES Y HUACCHALLAS 19 pastores con un total de 100 huacchallas, 23 pastores con 100 a 191 huacchallas, 21 huacchallas con más de 250 huacchallas.

Para las haciendas, dado el afán por territorializar y acrecentar su producción y dada la necesidad constante de mano de obra en jornadas de trabajo, resulta más racional (más rentable) convertir a los pastores en asalariados. Para ello, las haciendas procuran aumentar los salarios y proporcionarles a los campesinos de sus haciendas. Sin embargo, los campesinos se resistieron (9, 22). Esta resistencia a la proletarianización se explica no sólo por ser más rico para ellos la economía campesina, sino además por estar acompañada de determinados costumbres, hábitos, cultura y mentalidad. Para Martínez Alier hay una estrecha vinculación entre la persistencia de los campesinos y la suya 'mudra secular del quehacer, con todo el mundo rural que está dejando, analizando, proletarianizándose, imponiendo el español e integrándose a la cultura nacional, según la raza opuesta del fenómeno. Esto permite al autor plantear el 'peroso problema de si el Perú es o no es una nación y de si debería o no serlo' (p. 336).

Los huacchallas no pueden llegar a imponer sus decisiones porque carecen de poder. 'Eulogio Fernán', el mayor empresario peruano, capaz de mantener su posición en la industria minera frente a las compañías norteamericanas, tuvo grandes dificultades para reclutar sus haciendas. A pesar de no ser un típico huacchalla peruano, su caso es muy interesante, porque precisamente si él no pudo hacer de los indígenas trabajadores eficientes no puede comprender que muchos huacchallas ni siquiera lo intentaron' (p. 69).

De esta manera, si la vida campesina se mantiene en las haciendas, si la 'tendencia hacia el trabajo asalariado no prospera', se debió a la 'insistencia indiana' y a la 'resistencia de los empresarios de superar esa resistencia' (p. 32). Los campesinos, siguiendo con esta argumentación, habrían despreciado un papel activo y determinante en nuestra historia agraria; con lo que Martínez Alier emprende la crítica de 'una ideología urbana muy común, sobre todo bajo el actual régimen peruano, que ve a los indígenas como si hubieran estado totalmente abajados bajo el peso de la dominación de los huacchallas' (p. 56).

En términos de la crítica -añadimos- de la teoría de la dominación interna, el autor está muy lejos de plantear el modelo de una 'sociedad feudal' en la que un determinado 'tipo de relación jerárquica condiciona el desarrollo de una cultura de la dominación, con sus rituales de pasividad, fatalismo, identificación ideológica, atomización social, etc.' (9). En el campo de Martínez Alier el que se la distancia en el texto está dado por la relación entre la clase huacchalla y la clase subalterna. La clase subalterna, los pastores, actúan no sólo condicionados por hechos externos, tampoco, por la economía de las haciendas, sino fundamentalmente por factores internos: desarraigados del mismo mundo campesino.

En sus luchas los pastores recorren a medios legales (delegación de un campo campesino de campo común y también a la formación de sindicatos, huelgas por conseguir salarios más altos y un mejor trato en la hacienda Llave (p. 31)). Esto sería un primer paso de guerra por la tierra, en la conciencia y la lucha de clases. 'Hay diferencias entre campesinos y obreros comúnmente aceptadas no tienen una existencia dialéctica' (p. 96).

Estas cinco tesis del texto de Martínez Alier son las cuestiones que nos interesan discutir. Ellas no agotan el contenido del libro, pero servimos los planteamientos fundamentales del autor, relativos al campesinado y al agro de la tierra central. 1) Llama la atención sobre la importancia de la acción campesina y plantea la necesidad de buscar una definición del campesinado en el contexto andino (cabeza hasta decir azarosamente para nuestra antropología, como dice acertadamente Bonilla, son sólo elementos de gran utilidad para futuras análisis. Esto al respecto de que sea sumamente discutible se expone en el capítulo de la cultura occidental y del campesino, indudablemente Martínez Alier parece inscribirse en la

tesis de Madera según la cual el campesino durante la colonia supo desarrollar mecanismos de contra-cultura con frente a la metropolización española. Frente al sistema de hacienda y la religión: "... el indio procuró reducir al mínimo su comunicación con los españoles... Los indios por su cuenta aspiraban a vivir dentro de su propio firmamento comunicándose con los españoles de "autoburgueses" (10). Lo importante -añadimos- es el estudio de John Werra y los reñidos trabajos de Nathan Washel (economista y desestructuración del mundo andino). Pero, en el caso de las haciendas de Yanamarca, estudiadas por Alberti y Sánchez, la metodología parece ser muy diferente: allí los colonos reclaman el salario y exigen contar con escuelas, quieren aprender español y paralelamente intentan reapropiarse al mercado regional desviando los trabajos de la hacienda tradicional (11). Otro tanto según diversos autores (Villanueva o Forstner) ocurrido en el valle de la Convención; fueron los huacchallas quienes se opusieron a la "alfabetización" habida cuenta que tenían prohibido hablar español en los arrendos (12). Estos casos, o los señalados por Martínez Alier, uno de los dos tipos debe ser la excepción. Visto de otra manera tal vez este problema este relacionado con las capas del campesinado, con las relaciones de producción (hacienda tradicional o hacienda moderna) o con la actividad misma (agricultores o pastores). Otra posibilidad es que siendo válida la tesis de Martínez Alier, el aprendizaje del castellano sea un simple mecanismo para buscar un 'campo común de negociación' con el hacendado (ver tesis 5). En todo caso es un problema por discutir.

2) Problema más complejo aún, un directa vinculación con el anterior, es el carácter de las haciendas. Una revisión somera de los mismos documentos en plantados por Martínez Alier nos llevaría a pensar que un primer momento, cuando se establece por ejemplo la Sociedad Ganadera del Centro (1910), importaba al decir la compra de una hacienda a la tierra, por la no existencia de un mercado laboral en el valle. La penuria de fuerza de trabajo hará que los huacchallas tengan la competencia de las empresas mineras, especialmente de la Cerro. Pero la Cerro tuvo problemas similares para reclutar su fuerza laboral. Sin embargo, Martínez Alier no se plantea el problema del paso de la hacienda tradicional, de la hacienda feudal, a la hacienda capitalista, porque desde su perspectiva el feudalismo americano no pasa de ser una inercia.

Dentro de su razonamiento el autor propone una interpretación diferente de la existencia campesina a la proletarianización. Ella se debería fundamentalmente a un problema cultural, a las características de la lucha de clases en los Andes, en la que se enfrentaron unos huacchallas débiles (no queda claro por qué sea falta de poder), y por otro lado, unos campesinos que en determinados momentos llegaron a combatir su resistencia a todo cambio, con organizaciones modernas (el sindicato) e incluso con una característica casi proletaria. Nos parece que más bien 'se trata de procesos más de fondo, de la movilidad de la propia estructura del país de Hoyer adelante un desarrollo capitalista según los modelos clásicos burgueses del desarrollo del capitalismo' (13). Además, aún aceptando la argumentación de Martínez Alier, en su texto no queda claro quienes son esos huacchallas y quiénes son los huacchallas. Pero como el mismo lo reconoce, 'la tarea está recién empezada' (p. VIII).

El otro problema importante es el de las 'minorías nacionales'. Para Martínez Alier es una pregunta. Pero a nuestro parecer intentar pensar en la historia del Perú a partir de la posible existencia de minorías nacionales contribuiría solamente a confundir el análisis y llevaría a pensar en errores similares con España o con Rusia, países multiculturales. Aquí se puede ver también la influencia de Madera que alguna vez comparó al Perú con el Imperio Austro-Húngaro y llegó a decir que el nombre Perú era un abuso del lenguaje. Sin embargo, habría que tener en cuenta que la existencia de una 'minoría nacional'

exige a su vez la existencia de un espacio económico definido, donde se puede estructurar un sistema de clases étnico, que a su vez posibilite la realización de un Estado independiente. Si se acepta esta premisa que las 'minorías nacionales' no pasan de ser elaboraciones de intelectuales, utópicas irrealisables por la inexistencia de un proletariado o de una burguesía 'peruana' o 'mestiza' (De Hoyer 'por lo tanto en este siglo', no se pueden considerar 'movimientos nacionales' al interior del campesinado peruano. Sobre este tema conviene recordar las polémicas de Mariátegui con la Internacional Comunista (14).

5) Finalmente, en cuanto a la metodología, es discutible el orden de exposición que sigue Martínez Alier. El espacio que va a estudiar no queda delimitado con precisión. Tampoco el marco cronológico. En diversas ocasiones se refiere a uno y otro, haciendo generalizaciones, algunas de muy dudosa validez, como las que hace sobre el mercado de la fuerza de trabajo en el siglo XVIII o comentarios impresionantes cronológicos, como el poner a Alvarado en lucha contra los chilenos (la sublevación sucedió en realidad en 1825). Hay muchos puntos discutibles en Los huacchallas para evitar alguna errónea lectura -una retención del texto. Lo que nos ha interesado es simplemente resaltar los problemas que plantea, las nuevas perspectivas que abre, señalando algunas posibles hipótesis alternativas. Queremos que el lector, en un estilo similar al de Martínez Alier, busque para su problema del Perú en sus propios términos y referencias a las pre-conclusiones, teorías (hipótesis) de Los Cerros y Soledad, se pueden, con los materiales existentes en el C.D.A., emprender nuevos trabajos sobre el mismo campo del similar, que permitirán ir aclarando y corrigiendo las interpretaciones. La mejor forma de solucionar las discrepancias y de dar respuesta a las tesis que no comparto, como es la investigación.

NOTAS: Estas anotaciones son producto de una circular redactada en el Seminario de Estudios Rurales Dono Zariacore sobre todo los comentarios de Pablo Mesa y de Cecilia Bonilla. (1) MARTINEZ ALIER, Juan. Los huacchallas de Cerro de Pasco, 1974. (2) Sobre el C.D.A. y otros temas ver la mayoría de los trabajos de este Seminario de Estudios Rurales, especialmente los de Víctor Wastner, ed. 1972. (3) HUACCHALLAS. Llave. Campesinos y huacchallas (1920-1952). Lima, Seminario de Historia Rural, 1974. (4) ELLERRE, Lucio. Campesinos por la Historia. Buenos Aires, 1970. (5) FLORES GALINDO, Alberto. Presentación de Pablo Mesa, p. 1. (6) HUACCHALLAS. Llave. Campesinos y huacchallas (1920-1952). Lima, Seminario de Historia Rural, 1974. (7) MARTINEZ ALIER, Juan y VERA, Carlos. Economía y explotación. Perú, Rueda Editora, 1972. (8) Sobre el C.D.A. y otros temas ver la mayoría de los trabajos de este Seminario de Estudios Rurales, especialmente los de Víctor Wastner, ed. 1972. (9) HUACCHALLAS. Llave. Campesinos y huacchallas (1920-1952). Lima, Seminario de Historia Rural, 1974. (10) ELLERRE, Lucio. Campesinos por la Historia. Buenos Aires, 1970. (11) MACCERA, Pablo. 'Estructuras coloniales americanas', en 'Historia y Cultura', 1974. (12) ALBERTI, Giorgio y SANCHEZ, Rodolfo. Poder y conflicto social en el valle del Mantaro. Lima, Rueda Editora, 1974. (13) CARVALLO, Víctor y RIVERA, Manuel. 'En los Andes se pueden encontrar campesinos en las zonas de explotación capitalista (1910-1930) y en periodos de crisis'. (14) CARVALLO, Víctor y RIVERA, Manuel. 'En los Andes se pueden encontrar campesinos en las zonas de explotación capitalista (1910-1930) y en periodos de crisis'.

- Coloquio según a la presencia y comunicaciones de T. Nairn, Martínez Alier y Letamendia. Cuarta intervención, (después de E. Ulich, Joan Bechet y J.M. Carreras). (21/3/76)

Jon Zarrainandía: la distinción que T. Nairn hace entre movimientos nacionalistas nacidos de un subdesarrollo relativo y los nacidos de un desarrollo relativo (Escocia, País Vasco, Cataluña, Ulster), creo que no es aceptable teóricamente, ya que no permite captar el tipo de relaciones de producción predominantes en las naciones con problema nacional. [Me parece que]...

En su estudio del problema escocés no veo una clara distinción y creo que aquí está la cuestión fundamental, entre economía, sociedad y cultura, en su sentido más amplio, escocesa y economía, sociedad y cultura inglesa, localizada en la geografía escocesa; es decir no distingue, ni da los recursos teóricos para definir, los clases sociales de la nación ~~Escocesa~~ Escocesa.

Creemos que éste es uno de los criterios analíticos principales que usa usted y por eso vamos a centrarnos en él, aunque nos guste más matizar otras afirmaciones y relaciones políticas de su ponencia.

Los países en crecimiento, vienen entre otras, una serie de condiciones que vamos a resumirles de la siguiente manera: el crecimiento y el desarrollo esté en función de no solo los recursos materiales que la nación posee sino del grado de ^{su} independencia nacional. Este se consigue por medio del ~~una~~ Estado, conciencia del capital nacional y encargado de situar a la nación en una posición competitiva dentro del mercado mundial, tal y como lo exige el actual modo de producción. Las clases sociales de la nación presionan a su Estado para que les sitúe en una posición estratégica, dentro de la lucha internacional, que garantice el disfrute, desigual, del desarrollo na

En. En estas condiciones, no hay crecimiento y desarrollo sin independencia nacional. Esta es la condición necesaria, aunque no la suficiente, no vamos a entrar ahora a estudiar las formas más o menos visibles del trasvase de recursos de unas naciones a otras vía precios, multinacionales etc. Puede haber independencia formal sin crecimiento nacional pero indudablemente no hay crecimiento sin ~~independencia~~ y autonomía nacional.

En los países con independencia nacional no se da la cuestión nacional, aunque sí puede ~~darse~~ darse cierto grado de imperialismo que varíe de una nación a otra: sectores controlados desde el exterior, ciertas interferencias culturales etc., pero manteniendo cierto grado de independencia para la gestión interior. La cuestión nacional surge por supuesto en naciones sin ningún grado de independencia política ni económica, en naciones desintegradas, sin estabilidad de ningún tipo y que difícilmente cumplen las condiciones que exige Stalin, ya que su teoría es producto de un análisis estático de naciones ^{→ autonomías} ~~metropolitánicas~~ de ahí por tanto sus derivaciones políticas son burocrático-imperialistas o marxista-leninistas.

La cuestión nacional surge en el límite de la explotación imperialista; es decir cuando la economía, la lengua y la cultura y el poder político ^{en una nación} son del imperialismo dominante.

Esta situación puede darse en sociedades con predominio ~~de sectores~~ de sectores primarios o bien industrial, pero en ambas lo que determina la cuestión nacional es el grado de control de las fuerzas productivas localizadas en el ámbito nacional. Así creo, que se evita caer en un criterio economicista a la hora de analizar este problema.

la cuestión nacional hace ^{pres} referencia a naciones sin independencia política ni económica.

Aquí quisiera hacer una pequeña alusión al esbozo histórico que nos ha hecho del País Vasco, el Sr. Letamendia. La descripción de la influencia del sistema aduanero en la producción interior ~~durante~~ el s. XVIII, el carlismo y la posterior aparición del movimiento nacionalista, etc, no tiene ni pies ni cabeza. La historia del País Vasco desde el s. XVIII hasta nuestros días es la historia de una ~~comunidad~~ ~~dependiente~~ sociedad primeramente dependiente y que por sucesivas derrotas políticas ^{durante el s. XIX y XX} pasa a ser una nación ilegal. No puedo extenderme ahora en mayores consideraciones, sino solamente hacer constar mi rechazo, aunque en la crítica que hago a las tesis de Tom Nairn existen elementos que explican el por qué de ~~esta~~ mi posición.

No he aceptado por tanto los análisis de ciertos epistemólogos de las ciencias sociales que asocian apellidos, nombres o signos raciales a una u otra clase social, así, Altos Hornos de Vizcaya, Banco de Bilbao, etc, serían los recursos del capital monopolista vasco. Si el País Vasco tuviera este clase nacional, no habría problema nacional vasco, el País Vasco sería o ^{lo menos cumpliría condiciones para ser} una metrópoli con un Estado capaz de generar la cuestión nacional española y practicar el racismo. Esto último, para los epistemólogos arriba mencionados, lo pueden practicar aun los negros, aun siendo nación oprimida, ~~[...] si existen argumentos raciales en las ideologías] que configuran a las clases antinperialistas, son equiparables al potencial coercitivo del estado hitleriano: ^{en fin que} se puede ser racista sin tener poder económico ni político-jurídico.~~

lo menos cumpliría condiciones para ser

según estos señores

Por lo tanto si se dice que en la historia de la Europa contemporánea hay unos movimientos ^{nacionalistas} que surgen de un desarrollo relativo, creo, por todo lo dicho hasta ahora, que se está haciendo referencia a naciones independientes. Este error, viene, a mi parecer, de creer que la indicación de localización territorial de los recursos en un país, es lo que ~~permite~~ permite al mismo su propiedad, uso y disfrute. Esto sin embargo es la negación lisa y llana del imperialismo en el mundo actual y por tanto de la cuestión nacional. Volvemos a recalcar, por tanto que en los países a los que nos estamos refiriendo la mayoría de los sectores económicos y los de tecnología más avanzada, la economía, la cultura y la lengua y el poder político son de la nación dominante. De aquí que la nación dominada, para nosotros, esté constituida por todos aquellos sectores sociales, que en su ámbito, utilizan sus, generalmente y por lógica, escasos recursos económicos y políticos para romper las relaciones de producción imperialistas, que impone el estado y sus fuerzas sociales complementarias.

De este forma creo que se puede lograr diferenciar, la economía, sociedad y cultura de una nación y dominada de

→ - el problema de la integración de los inmigrantes ~~en~~ en esta nación, estará condicionada a la postura que este sector adopte ante estas relaciones de producción - que impone el estado y sus fuerzas sociales complementarias.

Con estos criterios creo que se puede lograr diferenciar, la economía, sociedad y cultura, de una nación y de otra - ~~resolver~~ cuestión básica en el tema que estamos tratando - lo que entre entre otras cosas reducir la cuestión nacional, en ciertos países, a